
A magán-erdőtulajdonosok véleménye és ismeretei

Jáger László

Nyugat-Magyarországi Egyetem
Erdőmérnöki Kar
Erdészeti és Vadgazdálkodási Tudományok Doktori Iskola
Erdővagyon-gazdálkodás (E3) program

Témavezető:
Prof. dr. Mészáros Károly

2001.

A magán-erdőtulajdonosok véleménye és ismeretei

Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében

Írta:
Jáger László

Készült a Nyugat-Magyarországi Egyetem, Erdőmérnöki Kar, Erdészeti és Vadgazdálkodási Tudományok Doktori Iskola Erdővagyon-gazdálkodás (E3) programja keretében

Témavezető: Prof. dr. Mészáros Károly

Elfogadásra javaslom (igen / nem)

(aláírás)

A jelölt a doktori szigorlaton % -ot ért el,

Sopron,

.....
a Szigorlati Bizottság elnöke

Az értekezést bírálóként elfogadásra javaslom (igen /nem)

Első bíráló (Dr.) igen /nem

(aláírás)

Második bíráló (Dr.) igen /nem

(aláírás)

(Esetleg harmadik bíráló (Dr.) igen /nem

(aláírás)

A jelölt az értekezés nyilvános vitáján.....% - ot ért el

Sopron,

a Bírálóbizottság elnöke

A doktori (PhD) oklevél minősítése.....

Az EDT elnöke

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés.....	5
1.1	A téma ismertetése.....	5
1.2	A kutatás jelentősége.....	7
1.3	A kutatási hipotézisek.....	7
1.4	A kutatás felépítése.....	8
1.5	Várható eredmények.....	9
2	Elméleti háttér bemutatása.....	10
2.1	Definíciók.....	10
2.1.1	Az erdővel kapcsolatos fogalmak.....	10
2.1.2	Az erdőgazdálkodással kapcsolatos fogalmak.....	12
2.1.3	Magán erdőtulajdonlással kapcsolatos külföldi definíciók.....	12
2.1.4	Magán erdőtulajdonosokkal kapcsolatos magyarországi definíciók.....	12
2.2	A magántulajdon kialakulása és jogi háttere.....	13
2.2.1	A földtulajdonlás Magyarországon a honfoglalástól.....	15
2.2.2	A tulajdonjog szabályozása a polgári törvénykönyv szerint.....	17
2.3	A privatizáció szerepe a gazdaságban.....	19
2.4	Tulajdonváltási stratégiák Kelet-Európa erdőgazdálkodásában.....	21
2.4.1	Általános jellemzők.....	21
2.4.2	A kelet-európai erdőprivatizáció értékelése.....	21
2.4.3	Társult erdőgazdálkodás a világban.....	23
2.5	Privatizáció és vagyonnevesítés Magyarországon.....	25
3	A kutatási módszertan részletes bemutatása.....	28
3.1	Kutatástervezés.....	28
3.1.1	Nemzetközi kutatások.....	28
3.1.2	Magyarországi kutatások.....	29
3.1.3	A mintavétel elméleti megalapozása.....	29
3.1.4	Az alapsokaság: a mintavételi halmaz.....	31
3.2	Előzetes vizsgálatok.....	31
3.2.1	Az előzetes vizsgálatok eszközei.....	31
3.2.2	A mintavétel módja.....	32
3.2.3	A kérdőív kialakítása.....	33
3.2.4	A kérdőív változása az időben.....	34
3.3	Mintavétel.....	36
3.3.1	A minta terjedelme.....	36
3.3.2	Mintavételek.....	36
3.3.3	A kiválasztás módja.....	37
3.4	Kiértékelés.....	39
3.4.1	A különböző kutatások összevetése.....	39
3.4.2	A mintavétel korlátai és reprezentativitása.....	40
3.5	A társadalmi vélemény felmérése: Multifor projekt.....	42
3.6	Összefoglalás.....	43
4	Az erdőtulajdonosok ismeretei és szándékai Magyarországon.....	44
4.1	A magánerdők főbb jellemzői.....	44
4.2	Az erdőtulajdonosok fontosabb jellemzői.....	45
4.2.1	Lakóhely szerinti megoszlás.....	45
4.2.2	Kormegoszlás.....	46
4.2.3	Nemek szerinti megoszlás.....	46
4.2.4	Iskolai végzettség.....	47

4.2.5	Jövedelmi viszonyok	47
4.2.6	Birtokméret és birtokviszonyok	48
4.2.7	A tulajdonosi jellemzés összefoglalása	50
4.3	Az erdővel kapcsolatos ismeretek és vélemények.....	51
4.3.1	Az erdőhöz jutás okai	51
4.3.2	Kötődés az erdőhöz	54
4.3.3	Tulajdonosi célok	55
4.3.4	A tulajdonváltás megítélése.....	55
4.3.5	Az erdőtulajdonosok ismeretei	56
4.4	Összefoglalás	59
5	A magán-erdőtulajdonosok és magán-erdőgazdálkodás konfliktusai	60
5.1	Az erdőgazdálkodással kapcsolatos problémák	60
5.2	Falopás.....	62
5.3	Jövedelmezőség.....	62
5.4	A magánerdő jövedelmezősége a vidékfejlesztés tükrében	65
5.5	A társult gazdálkodás vizsgálata	67
5.5.1	A társult gazdálkodás jogi szabályozása	68
5.5.2	Erdőgazdasági szervezetek felépítése, csoportosítása.....	69
5.5.3	Az együttműködés különböző szintjei.....	70
5.5.4	A társult gazdálkodás megítélése a tulajdonosok szerint	73
5.5.5	Következtetések.....	78
5.6	Erdőtelepítési tendenciák és motivációk	80
6	Magánerdők és társadalom	84
6.1	Tartamos gazdálkodás és annak társadalmi megítélése a magánerdőkben	84
6.2	Az lakosság erdőképe	86
6.3	Az erdősültség megítélése	87
6.4	Kötődés az erdőkhöz	87
6.5	Az erdőt fenyegető veszélyek.....	89
6.6	Az erdőbe való bejárás	90
6.7	Az erdők látogatottsága	92
6.8	Társadalmi tényezők.....	92
6.9	Összefoglalás	93
7	Jövőbeni tendenciák a magán-erdőgazdálkodásban.....	94
7.1	Az erdőtulajdonosok jövőképe	94
7.2	Tulajdonosi stratégiák a magán-erdőgazdálkodásban.....	95
7.2.1	Magán-erdőgazdálkodás az Európai Unióban.....	95
7.2.2	Tulajdonosi stratégiák az Európai Unióban.....	97
7.2.3	Tulajdonosi stratégiák Magyarországon.....	98
7.3	A birtokszerkezet jövőbeni változásai	102
7.3.1	Földár változása.....	103
7.3.2	A külföldiek földszerzése	104
7.3.3	Haszonbérlet	105
7.3.4	Az osztatlan közös tulajdon megszüntetése.....	106
7.3.5	Az erdészeti integrátor.....	107
7.4	Összefoglalás	108
8	Az erdőtulajdonosok véleménye és ismeretei: összefoglalás	109
9	Irodalomjegyzék	111
10	Mellékletek	115
10.1	A vidéki felmérés során alkalmazott kérdőív	115
10.2	A városi felmérés során alkalmazott kérdőív	119

1 Bevezetés

1.1 A téma ismertetése

A társadalmi politikai rendszerváltást követően az ország gazdasági és tulajdoni viszonyai történelmi léptékkal mérve rendkívül rövid idő alatt átalakultak. A tulajdonváltás 1992-ben a földprivatizációval a mezőgazdaságban és az erdőgazdálkodásban is megkezdődött. Az elmúlt évtizedben mintegy 730 ezer hektár erdő került magántulajdonba, az új erdőtulajdonosok száma 200-250 ezer főre becsülhető. (2001. FVM EH.)

A radikális változások soha nincsenek veszteség nélkül. A gyors és sok esetben számos konfliktussal terhelt tulajdonváltás az erdőgazdálkodásban is új, korábban nem tapasztalt változásokat, problémákat, kérdéseket indukált, jelentős mértékű feszültségeket, sok esetben indulatokat gerjesztett. A tulajdonosi szerkezet átalakulásának ideje egybeesett azzal az évtizeddel, amikor az állampolgárok környezeti tudatossága jelentősen fokozódott, és így a magánerdők felé kétszeres figyelem fordul.

Mint bármely környezeti erőforrással való gazdálkodás, a magánerdőkben folyó tevékenység összetett folyamat, mely számos különböző nézőpontból is értékelhető. Így a tulajdonosi nézőpontra kívül a termőhelyi, a gazdálkodói, vagy a jogi szabályozás szempontjából is vizsgálható a magánerdőkben folyó gazdálkodás. A kutatás célja a formálódó magán-erdőgazdálkodás vizsgálata a tulajdonosok szemszögéből. A kutatás központi célja annak bemutatása, hogy miként látják, miként vélekednek a tulajdonosok az egyes kérdésekről. Számos esetben az sem biztos, hogy a tulajdonosok álláspontja helyes, de az határozottan állítható, hogy a tulajdonosok véleményének ismerete nélkül konfliktusmentes, széles körű társadalmi konszenzuson alapuló erdőgazdálkodást folytatni nem lehetséges.

A magán-erdőgazdálkodás vizsgálata során a tulajdonosi vélemények és megítélés vizsgálatát az teszi szükségessé, hogy a gazdálkodási környezetben a magántulajdonosi igény és szemlélet olyan új elemként jelentkezik, amely meghatározó jelentőségű a társadalmi, gazdasági folyamatok alakulása szempontjából.

Az, hogy a dolgozat célja a magán-erdőtulajdonosok véleményének és ismereteinek feltárása, nem jelenti a dolgozat által érintett terület szűkítését, mivel a magán-erdőgazdálkodás szempontjából lényeges kérdések, erdőszettpolitikai felvetések, mint a jogi szabályozás, a erdőfenntartási járulék, a fakereskedelem helyzete vagy a magán-erdőgazdálkodás társadalmi megítélése, szervesen illeszkednek a dolgozat témájához.

A kutatás az 1995 és 2001 közötti vizsgálatokat foglalja magában, de természetesen a dolgozat időhorizontja ennél jóval szélesebb. Azt azonban mindenképpen ki kell hangsúlyozni, hogy a társadalmi léptékű változások értékeléséhez akár több évtizedes időtávlat is szükséges lehet.

A kutatás nemzetközi háttérének megalapozását számos nemzetközi együttműködés biztosította. Ezek közül a legfontosabbak az alábbiak:

- A COST¹ — Európai együttműködés a tudományos és műszaki kutatások területén — erdészeti szekciója 1994-ben indította útjára az E3 jelű közös akciót "Erdőgazdálkodás a vidék fejlesztésének tükrében" címmel. (WIERSUM, K. F. 1998.) Ezen belül az első altéma a földtulajdonosok és erdőtulajdonosok erdőgazdálkodással kapcsolatos felfogásának és viselkedésének, mint a vidékfejlesztés eszközének a vizsgálata. (KOCH, N. E. és RASMUSSEN, J. N. 1998.) Magyarország az FVM Erdészeti Hivatal finanszírozásával, az Állami Erdészeti szolgálat koordinálásával és az akkori Soproni Egyetem részvételével jelentős terepi munka keretében számos új információval járult hozzá a formálódó magán-erdőgazdálkodás megismeréséhez. (JÁGER, L. 1996.)
- A magán-erdőgazdálkodás ökonómiai háttérét vizsgáló kutatási projekt 1997-ben kezdődött és 30 hónapig tartott. A MOSEFA² kutatásban 17 kutatóintézet vett részt 14 európai országból, a koordinálást az EFI³ végezte. Magyarország egyetlen kelet-európai orszádként meghívott külső partnerként vett részt az akcióban. A kutatás alapvető indoka, hogy Európában jelentős arányt képviselnek a magántulajdonban levő erdők, melyek gyakran kapcsolódnak mezőgazdasági területekhez, kis területűek, és főként az elmaradott térségekben találhatóak. Európa gazdasági és politikai fejlődése megkívánja a kisterületű magán-erdőgazdálkodás társadalmi-gazdasági helyzetére vonatkozó átfogó információs bázist. A MOSEFA projekt célja a közös igények megfogalmazása, a módszertani feladatok és a kisterületű magán-erdőgazdálkodás teszt-üzemhálózatának felépítése, megtervezése és támogatásával kapcsolatos gyakorlati akadályok elhárítása. (HYTTINEN, P. 1999.) A MOSEFA projekt kapcsolódik az EU mezőgazdasági statisztikájának az erdőgazdálkodásra történő kiterjesztésére irányuló törekvéseihez, mivel a farm-erdőgazdálkodás társadalmi-gazdasági helyzetének a megfigyelése, illetve az ebből származó eredmények kapcsolódnak az új erdőtelepítéseket, a többcélú erdőgazdálkodást, a vidék és a farmok életképességének a növelését célzó EU célkitűzésekhez, politikához.
- A Multifor.RD⁴ célja regionális erdészeti stratégiák keretfeltételeinek kidolgozása a társadalmi és tulajdonosi igények figyelembevételével, melyek meghatározzák az erdő szerepét a vidékfejlesztésben. Ezen politikák célja a vidéki gazdaság, a tartamos erdőgazdálkodás fejlesztése, az életminőség javítása a vidéki területeken. A projekt a többcélú erdőgazdálkodás szerepét vizsgálja a vidékfejlesztés témakörén belül. Az Európai Unió belüli jelentős térségi eltérések miatt célszerű regionális szinten meghatározni az erdőgazdálkodás szerepét a vidékfejlesztésen belül. A kutatás alapja egy összehasonlító tanulmány, mely a földtulajdonosok és a társadalom tagjainak ismereteit és véleményét vizsgálja az erdővel kapcsolatban. A megkérdezettek száma megközelíti a tízezer főt, és a vizsgálat kilenc országra terjed ki. (ELANDS, B. 1999.) A projekt 1999 februárjában kezdődött és 2002-ig tart. Magyarország (FVM-ÁESZ-NYME) a kutatás teljes jogú tagjaként vesz részt a vizsgálat sorozatban.

¹ A COST (Cooperation européenne dans le domaine de la recherche scientifique et technique.) 1971 novemberében jött létre az Európai Közösség kezdeményezése alapján, 19 ország részvételével. Ez volt az első EU szervezet, amely a tagországok zárt közösségén kívüli országoknak is teljes értékű tagságot ajánlott. 1991 óta Magyarország is teljes jogú tag, jelenleg 26 ország vesz részt a 13 kutatási területen indított 3-5 éves időtartamú közös akciókban.

² Monitoring the socio-economic situation of European farm forestry.

³ EFI: European Forest Institute, Joensuu, Finnország.

⁴ Establishing criteria for region-specific strategies to balance public demands and forest owners' objectives.

1.2 A kutatás jelentősége

A társadalmi, gazdasági átalakulás vizsgálata és megismerése gazdasági, környezeti és társadalmi szempontból egyaránt fontos. Ezen belül a természeti erőforrások körültekintő vizsgálata különösen hangsúlyos feladat, mivel a rövid távú kedvezőtlen hatások és folyamatok több évtizedre kiható kedvezőtlen hatásokat indukálhatnak. Az erdőterületeket ezen felül különösen nagy figyelem övezi az ökológiai, az emocionális, valamint közjóléti hatások miatt. Ezen túlmenően - tekintettel a tulajdonosok nagy számára- az erdő most a tulajdonlason keresztül is közel kerül a társadalomhoz.

A magán-erdőgazdálkodás területén ugyanakkor számos olyan konfliktus is érzékelhető, melyek csak a tulajdonosi szándékok és igények ismeretében oldható fel. Ilyen problémák különösen a rendezetlen tulajdon magas aránya, az egyéni és társult gazdálkodás konfliktusa, a vagyonszétválás kérdése. A társadalom magán-erdőgazdálkodással kapcsolatos képének tisztázása szintén elsőrendű feladat, mivel a kedvezőtlen megítélés számos további probléma forrása lehet.

Mivel a magán erdőtulajdon a privatizáció és a vagyonnevesítés eredménye, ezért kérdésselvetések során nem kerülhetők meg azok a problémák, sok esetben indulatok, melyeket a privatizáció gerjesztett, és melyek

- a társadalmi igazságtalanság, jogosultság,
- a jövőkép, tartamos gazdálkodás,
- a megvalósíthatóság, gazdálkodás képességének vizsgálata köré csoportosulnak.

Ki kell azonban hangsúlyozni, hogy a vizsgálat középpontjában a privatizáció és vagyonnevesítés következményeképp formálódó új tulajdonosi réteg véleményének megismerése, és nem maga a tulajdonváltás szükségességének, módjának és lefolyásának értékelése áll.

1.3 A kutatási hipotézisek

A fentiek alapján a kutatás elsődleges célkitűzése az alábbi kérdések megválaszolása:

1. Milyen az erdőtulajdonos véleménye és megítélése az erdővel kapcsolatosan, különös tekintettel a

- a tulajdonosi jogainak gyakorlására,
- a jogbiztonságra,
- a vagyonnevesítés kérdéseire,
- a tulajdonos hosszú távú céljainak elérésére.

2. Képes-e a formálódó magán-erdőgazdálkodás szervesen és harmonikusan illeszkedni a magyar társadalom gazdasági, társadalmi szociális rendszerébe,

- a magán-erdőgazdálkodásban hogyan biztosíthatók a tartamos erdőgazdálkodás előírásai,
- miként változik a magánerdők társadalmi megítélése,
- miként érvényesülnek a magánerdők közjóléti hatásai,
- melyek a főbb konfliktusok a tulajdonos és a társadalom között,
- miként járulnak hozzá a magánerdők a gazdasági, társadalmi felemelkedéshez.

3. Miként változik a tulajdonosi és gazdálkodói szerkezet

- a közeljövőben,
- milyen hosszú távú változásokra kell számítani,
- milyen tulajdonszerkezet kialakítása lenne célszerű,
- és ennek érdekében milyen intézkedések meghozatalára van szükség.

A dolgozat egyik kiemelt célja a tulajdonosi stratégiák felállítása, mely lehetővé teszi a jövőkép vizsgálatát, a tendenciák változásának elemzését és a várható változások értékelését. A megállapítások alapján számos esetben nyílik lehetőség javaslatok megfogalmazására, melyek reményeink szerint előmozdítják a magán-erdőgazdálkodás fejlődését, csökkentik a fennálló konfliktusokat a társadalom és a jogi, gazdasági környezet terén egyaránt.

1.4 A kutatás felépítése

A kutatás-sorozat célja: statisztikailag megalapozott mintavételi módszerekkel vizsgálni az erdőtulajdonosok halmazát. Az erdőtulajdonosok véleményének és ismereteinek feltárása során az alábbi részfeladatok elvégzése volt szükséges:

- A földtulajdonhoz kötődő birtoklási formák áttekintése irodalmi források alapján, különös tekintettel a magyarországi tulajdonváltásokra.
- A magánerdők helyzetének vizsgálata a világban, Európában és különösen az átalakuló gazdaságú országokban, ahol tulajdonosváltás szintén érinti az erdőket is.
- A tulajdonosok ismereteinek és véleményének feltárása, helyszíni vizsgálatok, személyes interjúk és terepkutatás során. Ennek keretében a dolgozat mintegy 2000 erdőtulajdonos és erdővel kapcsolatban álló állampolgár véleményének értékelését tartalmazza. Az erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatosan ez a minta a legnagyobb ilyen jellegű átfogó, reprezentatív vizsgálat Magyarországon⁵. A vizsgálatok során másodelemzés keretében értékelésre kerültek más szervezetek és kutatócsoportok⁶ ilyen irányú vizsgálatai is, illetve a kutatás tervezése során a nemzetközi szakirodalom vonatkozó ajánlásai is.
- A magánerdők helyzetének vizsgálata az átalakuló gazdaságú országokban, ahol a tulajdonosváltás folyamata szintén érinti az erdőket is.
- A vizsgálat nem csupán az erdőtulajdonosok véleményét tárja fel, hanem mintegy 600 erdőtulajdonnal nem rendelkező megkérdezett segítségével a társadalmi vélemény formálódását is érzékelteti. Ez teremti meg a reális viszonyítási alapot az erdőtulajdonosok véleményének értékelése során.

A kapott eredmények kiértékelése az alábbi szerkezetet követi:

- magánerdő és tulajdonos kapcsolata,
- gazdálkodás és konfliktusok a magánerdőkben,
- magánerdők és társadalom,
- jövőbeni változások a magánerdőkben.

⁵ A társadalom és erdőgazdálkodás kapcsolatát a rendszerváltást megelőzően sem vizsgálták ilyen széles körű vizsgálatsorozat keretében.

⁶ ERTI-IDF.

1.5 Várható eredmények

Az erdőtulajdonosok vizsgálata során figyelembe kell venni a tágran értelmezett jogi, gazdasági, társadalmi környezetet. A vizsgálatok során különös figyelmet kell fordítani a kiemelt tényezőkre, mint az erdőtulajdonosok és az erdő, a társadalom és az erdészeti hatóság kapcsolatának vizsgálatára. Természetesen egyéb tényezők figyelembevétele is szükséges, mint például a gazdasági, kulturális háttér, a jogszabályi környezet.

Az erdőtulajdonosok ismereteinek feltárása és elemzése hozzásegíthet ahhoz, hogy

- a tulajdonos felismerje erdeje értékét, mind gazdasági és eszmei értelemben, ezáltal
- az erdők növeljék a tulajdonos és a társadalom jövedelmét, vagyonát, jólétét,
- csökkenjen a hatóság és tulajdonos közti konfliktus,
- csökkenjen a rendezetlen tulajdonú erdők aránya.

Ezen felül további eredmények eléréséhez is segítséget nyújthat:

- mivel a tartamos erdővagyon-gazdálkodás ösztársadalmi érdek, ezért elengedhetetlen a tulajdonosok rövid és hosszú távú szándékainak felderítése az ország egyik legjelentősebb természeti erőforrásával - az erdővel - kapcsolatban;
- előmozdíthatja az erdőtulajdonosokat célzó tájékoztató, felvilágosító munka irányvonalainak meghatározását;
- segítheti a magán-erdőgazdálkodás fejlesztésének, stratégiai irányainak megállapítását;
- az Európai Unióhoz való csatlakozás szempontjából is elengedhetetlen a tulajdonosi formák, elképzelések, valamint az erdőtelepítési lehetőségek felmérése és ismerete;
- a kutatás helyzetleíró, adatrögzítő szereppel is rendelkezik, mivel később lehetővé teszi a jelenlegi állapot további elemzését, idősoros elemzések készítését a most megszerzett információkra támaszkodva;
- a gyakorlati szakemberek ismereteivel kiegészítve a szakigazgatás számára megbízható háttér-információkat szolgáltat a magánerdő-gazdálkodás szabályozásához;
- segíthet az oktatás hitelesebbé tételéhez, az új eredmények tananyagba való beépítéséhez.

2 Elméleti háttér bemutatása

Az elméleti háttér meghatározása kiterjed a definíciók meghatározására, a magántulajdon kialakulásának vizsgálatára, a földtulajdonnal kapcsolatos változások áttekintésére, illetve a privatizáció elemzésére.

A kutatási módszertan kialakítása során figyelemmel kellett lenni a tulajdonosok nagy számára, számos esetben a tulajdonosok ellenérdekeltségére, illetve bizalmatlanságára, valamint a kutatás időspektruma miatt különösképpen a vizsgált tényezők folyamatos változására. A kialakulatlan tulajdonviszonyok következtében nem egyértelmű a vizsgált halmaz lehatárolása. Vizsgálni kell, ki tekinthető tulajdonosnak, hogyan értékelhető a rendezetlen tulajdon, a zsebszerződések, az osztatlan közös tulajdon hatása és jelentősége. Szintén lényeges a korábbi erdőgazdálkodással kapcsolatos hagyományok értékelése. Ugyanakkor a nemzetközi háttérrel rendelkező kutatások során a külföldi elvárásokat is figyelembe kellett venni, és összehangolni a módszertani sajátosságokat.

2.1 Definíciók

A formálódó magán-erdőgazdálkodás kialakulatlansága miatt, valamint a nemzetközi összehasonlíthatóság érdekében célszerű a fontosabb fogalmak definiálása. A definíciók megfogalmazása során követjük az 1996. évi LIV. erdőtörvény fogalmait, másrészt figyelembe vesszük a fontosabb, ilyen irányú nemzetközi szakirodalmat, mint a IUFRO/FAO SILVAVOC, illetve az UN-ECE/FAO TBFRA⁷ kiadványok ajánlásait.

2.1.1 Az erdővel kapcsolatos fogalmak

Az erdő definíciója Európán belül országonként jelentős eltérést mutat, ami főként klimatikus és termőhelyi különbségekre vezethető vissza. Az EUROSTAT definíciója szerint az erdő fél hektárt meghaladó méretű, 10 százalék feletti koronazáródással rendelkező fás földterület. A fák magassága minimálisan 5 méter idős állomány esetén.

Azokat a fiatal állományokat, melyek esetén a fák magassága nem éri el az öt métert, illetve a záródás 10 százalék alatt van, szintén erdőnek kell tekinteni, amennyiben általában az erdőterület részét képezik, csak időlegesen nem felelnek meg a kritériumnak emberi vagy természeti tényezők hatására, és feltételezhető a folyamatok helyreállása.⁸

A IUFRO Silvavoc projekt (NIEUWEINHUIS, M. 2000.) az erdő esetén megkülönbözteti az ökológiai és erdőgazdálkodási definíciót.

Ökológiai szempontból az erdő egy olyan társulás, mely változó sűrűségű koronazáródást biztosító kiterjedt fás vegetációval rendelkezik. Pontosabban, az erdő olyan növénytársulás, melyet fák és egyéb fás vegetáció együttese alkot, melyek egymás közelségében nőnek⁹. Erdőgazdasági szempontból az erdő olyan terület,

⁷ Temperate and Boreal Forest Resources Assessment 2000. Mérséklet égvői és boreális erdővagyon értékelése.

⁸ Forest is defined as land with tree crown cover (or equivalent stocking level) of more than 10 percent and area of more than 0.5 ha. The trees should be able to reach a minimum height of 5 m at maturity in situ. It may consist either of closed forest formations where trees of various storeys and undergrowth cover a high proportion of the ground; or of open forest formations with a continuous vegetation cover in which tree crown cover exceeds 10 percent.

⁹ Ecology: generally an ecosystem characterized by a more or less and extensive tree cover. More particularly, a plant community predominantly of trees and other woody vegetation, growing more or less closely together.

amelyen a gazdálkodás célja fa vagy egyéb erdei termékek előállítása, illetve amelyen a fás vegetáció fenntartása olyan közvetett célokat szolgál, mint a vízgyűjtő területek védelme vagy a rekreációs tevékenység¹⁰.

A definíció bizonytalanságára jellemző, hogy kétszer is előfordul a többé-kevésbé jelző használata [more or less]. E bizonytalanság következtében vezetik be az erdei ökoszisztéma fogalmát, amely közelebb áll az Eurostat által használt definícióhoz, de attól eltérően 20 százalékos koronazáródást állapít meg.¹¹

Magyarországon 1945-öt követően törvényi szinten először az 1961. évi VII. törvény Az erdőkről és a vadgazdálkodásról, illetve a végrehajtásra kiadott 33/1962. évi (IX.12.) kormányrendeletben került sor az erdő fogalmának definiálására.

3 §. E törvény alkalmazásában ... erdő az erdőjellegű faállománnyal borított terület, a felújítandó vágásterületekkel, közbenső tisztásokkal, üzemi utakkal, nyiladékokkal, rakodókkal, csemetekertekkel és az erdőgazdálkodás céljait közvetlenül szolgáló egyéb területekkel együtt;

A végrehajtási rendelet kitér arra, hogy az erdő művelési ágba beletartozik a kitermeléssel érintett terület, a tisztás, és az erdősítés, fásítás célját szolgáló csemetekert. Az 1996. évi LIV. törvény az erdőkről és az erdők védelméről jelentősen továbbfejleszti az erdők definícióját, mellékletében meghatározza az erdei fafajokat, elkülöníti az erdő és erdőterület fogalmát.

Evt. 5. § E törvény alkalmazásában erdőnek kell tekinteni a földművelésügyi miniszter által rendeletben meghatározott fajú fás növényekből és a társult élőlényekből kialakult életközösséget ... annak talajával együtt, függetlenül attól, hogy a faállomány vagy az életközösség valamelyik más eleme átmenetileg hiányzik.

Vhr. 3. § (1) Erdőnek kell tekinteni a tv. 5. §-ában meghatározott feltételeknek megfelelő életközösséget, melynek faállományát ötven százalékot meghaladó mértékben az 1. számú mellékletben felsorolt fafajok... vagy azok természetes vagy nemesített fajtái, illetve hibridjei alkotják.

A magán-erdőgazdálkodásban jellemző elaprózódott birtokméret miatt lényeges, hogy a törvény az erdőterület fogalmának meghatározása során bevezeti a 0,15 hektáros alsó korlátot. Az ez alatti erdősült terület fásításnak minősül.

Evt. 8. § (1) E törvény alkalmazásában erdőterületnek kell tekinteni:

a) az erdő által elfoglalt ezerötszáz négyzetméter vagy annál nagyobb kiterjedésű földterületet - ideértve a beerdősült, valamint az időlegesen igénybe vett földterületet is - a benne található nyiladékokkal és tűzpászttákkal együtt;

b) az olyan ezerötszáz négyzetméter vagy annál nagyobb kiterjedésű földterületet, melyen az erdő telepítését (magvetést, csemeteültetést, dugványozást) elvégezték.

Az erdőterületeken belül az ültetvények elkülönítése szempontjából nem szerencsés, hogy az elkülönítés egyik kritériuma az állami támogatás igénybevétele hiánya. Ebből következően az állami támogatással létrejött nemesnyáras nem minősül faültetvénynek.

c) az e törvény hatálybalépése után, egy termelési ciklusra, de legfeljebb harminc évre, állami támogatás igénybevétele nélkül, az ország természetföldrajzi környezetében nem őshonos fafajokkal borított ezerötszáz négyzetméter, vagy ennél nagyobb kiterjedésű faültetvény területét (a továbbiakban: faültetvény).

¹⁰ Silviculture / forest management: an area managed for the production of timber and other forest produce, or maintained under woody vegetation for such indirect benefits as protection of catchment areas or recreation.

¹¹ Forest ecosystem is an ecological system composed of interacting biotic and abiotic components of the environment, in which trees are a major constituent, such that their canopies cover 20 % or more of the area.

2.1.2 Az erdőgazdálkodással kapcsolatos fogalmak

A gazdálkodás általában az anyagi javakkal való éleést jelenti. Az erdőgazdálkodás története alatt értjük az erdő által nyújtott anyagi javak különféle használatának történetét. (CSÖRE, P. 1984.) Így erdőgazdálkodásnak vehetjük a fakitermelésen kívül az erdei makkoltatást, az erdei gyümölcsök gyűjtögetését, az erdőben való vadászatot is.

Az erdőgazdálkodás fogalmát a hatályos erdőtörvény a következőképp definiálja: 7. § *E törvény alkalmazásában erdőgazdálkodásnak minősül az erdő 2. §-ban foglaltak szerinti fenntartására, közcélú funkcióinak biztosítására, őrzésére, védelmére, az erdővagyon bővítésére, valamint az erdei haszonvételek gyakorlására irányuló tevékenységek összessége.*

2.1.3 Magán erdőtulajdonlással kapcsolatos külföldi definíciók

A TBFRA vonatkozó definíciója szerint a magán-erdőtulajdonlás: erdő és egyéb fás terület, egyének, családok, szervezetek tulajdonában, melyek/akik mezőgazdasági, erdőgazdasági vagy egyéb tevékenységet végeznek; egyéni erdészeti vállalkozások, továbbá egyéb szervezetek, mint egyházak⁷⁶, oktatási intézmények, magántulajdonú pénzügyi alapok, természetvédelmi társaságok, stb.¹²

Mivel Európában az erdőterületek jelentős része kis magántulajdonosok birtokában van, akik mezőgazdasági termelést is folytatnak, az úgynevezett farm-erdőgazdálkodás definiálására jelentős hangsúlyt fektetnek. Az EUROSTAT alapján a farm-erdőgazdálkodás¹³: egyének és családok olyan tevékenysége, mely során a mezőgazdasági és erdőgazdálkodás tevékenységet együttesen végzik, függetlenül attól, hogy a gazdálkodással érintett terület közelében, vagy attól távol élnek.¹⁴

Hasonlóképpen az UN-ECE/FAO erdészeti erőforrás értékelés (FAO 1990.) szerint a 'farm erdő' definíciója a következő: Erdő és egyéb fával borított terület, amelynek birtokosa magánszemély, család vagy vállalat, aki/ami mezőgazdasági és erdőgazdálkodási tevékenységet is végez.

A MOSEFA projekt, amely a farm erdőgazdálkodás ökonómiai háttérének vizsgálatával foglalkozik, a modern farm erdőgazdálkodást a következőképp definiálja: Mezőgazdasági területek és erdei fás növényzet (beleértve a bozótos területeket is) célzott, szándékos integrációja egy farm gazdaságon belül a célból, hogy megvalósítson egyet vagy többet az alább felsorolt célok közül: környezet gazdagítása, gazdasági haszonszerzés, üdülőerdő létrehozása. (HYTTINEN, P. 1999.)

2.1.4 Magán erdőtulajdonosokkal kapcsolatos magyarországi definíciók

Magyarországon a farm-erdőgazdálkodás hiányában a gazdálkodó és erdőtulajdonos megkülönböztetése tekinthető lényeges szempontnak. Az Evt. 13. § (1) bekezdése alapján a törvény alkalmazásában erdőgazdálkodó: *az erdő tulajdonosa vagy az erdőgazdálkodási tevékenységet folytató jogszerű használó.*

¹² Forest/other wooded land owned by individuals, families, co-operatives and corporations which may be engaged in agriculture or other occupations as well as forestry; private forest enterprises and industries; private corporations and other institutions (religious and educational institutions, pension and investment funds, nature conservation societies, etc). UN-ECE/FAO Temperate and Boreal Forest Resource Assessment 2000 (TBFRA 2000)

¹³ Farm forestry: individuals and families who combine forestry with agriculture (farm forests), those who live in or near their forest holdings, and those who live elsewhere.

¹⁴ Absentee owners.

Ezen belül társult erdőgazdálkodásnak kell tekinteni, ha a tulajdonosok az erdőterületüket erdőgazdálkodó szervezet vagy személy használatába, haszonbérletébe adják, vagy az erdőgazdálkodói tevékenység ellátásával ilyen szervezetet vagy személyt bíznak meg.

2.2 A magántulajdon kialakulása és jogi háttere

A hagyományos értelemben vett tulajdonlás az ember sajátossága.¹⁵ Az állatvilágból hozott példák azonban igazolják, hogy a tulajdon és magántulajdon fogalma az ősközösségi társadalmakban nagyon korán, minden bizonnyal már a beszédet megelőzően is jelen volt. A magántulajdon jelentőségét bizonyítja, hogy széles körben elfogadott álláspont szerint az ősközösségi társadalom felbomlását, és így a társadalmi fejlődés elindulását a magántulajdon megjelenése váltotta ki.

A különböző történelmi kultúrák meghatározó jelentőségű tényezője a tulajdonhoz, és ezen belül földhöz, a földtulajdonhoz való viszonyulás jellege. A földtulajdonlás megjelenése azonban csak a területek szűkössége és elsősorban a vándorló, gyűjtögető életmódot felváltó földművelés következménye, amely idősámításunk előtt mintegy 40-20 ezer évvel ezelőttre tehető. (KŐSZEGI, F. 1984.) A Kárpát-medencében a természeti viszonyok változása következtében az idősámításunkat megelőző ötödik évezredben kezdett a földművelés elterjedni. Ennek jellegzetes formája a neolitikus műveltség, a szántó-vető, pásztorkodó, cserépedény készítő kultúra elterjedése. A bronzkor idején már minden bizonnyal lezajlott a társadalom diverzifikációja, és földvárakban lakó, felfegyverzett katonai arisztokrácia állt a társadalom élén.

Európán belül a bronzkor idején jelentős különbség mutatkozott a fejlett földközi-tengeri és az elmaradott északi kultúrák között. A i. e. XIII. századtól kezdve a radikális történelmi átalakulások, mint a görög kultúra vagy a mükénei birodalom bukása jelentős mértékben átalakították Közép-Európa bronzkori fejlődését. Annyi bizonyos, hogy a földközi-tengeri civilizációk a kérdéses időszakban jelentős mértékben hatottak a barbár észak gyorsan kibontakozó kultúrájára. Az új, általában urnamezősnek nevezett kultúra aztán soha nem látott távlatokat nyitott a kereskedelem és az ipar fejlődése előtt és végül északon is a városias élet kialakulásához vezettek. (KŐSZEGI, F. 1984.)

Ez az az időszak, melyben kialakulóban voltak Európa már nevükben is azonosítható népei, mint az illírek, az őspannonok, a trákok, az etruszok az idősámításunk előtti második évezred végén.

A kerámiák hosszú túlélése, azaz retardációja arra enged következtetni, hogy a Kárpát-medencében az egyes urnamezős népek zárt egységben éltek tovább a kultúra hanyatlását követően, egészen az idősámításunk előtti V. századig, mint azt több nyugat-dunántúli lelőhely is bizonyítja.

A római hódítás révén az idősámításunk kezdete körül kapcsolódott be a Kárpát-medence négy évszázadra az ókori műveltségbe. Ebben az időben Pannónia tartományban is jellemző volt a római tulajdonmodell kialakulása. A római birodalom mezőgazdasága a nagycsaládok mezőgazdasági tevékenységén alapult. A családfő, a pater familias abszolút jogokkal rendelkezett a családtagok és a birtok felett. A rómaiak kétféle tulajdonjogot különböztettek meg: az egyéni és a családi tulajdont. A földtulajdon mindig a család tulajdonában állt. A római állam azonban jelentős mértékben szabályozta és formálta a tulajdonjogot: azt végeredményben a római állam ruházta a birtokos családra. Ennek közismert példája a háborús veteránok földhöz juttatása. (FRITSCH, A. 1997.)

¹⁵ Noha számos emlősnél és főemlősnél megfigyelhetők a birtoklás, a territoriális magatartás sajátosságai.

A római tulajdonjoggal teljesen ellentétes volt a germán tulajdonlási modell, amely az egyénnek az államtól független, abszolút birtoklásán alapult. Míg a római modellben a római polgár birtokviszonya csak az uralkodói, jogi keretben létezett, amely nagymértékben korlátozta a birtokos személyes és jogi függetlenségét, addig a germán vagy szász szabad polgár¹⁶ az államtól függetlenül deklarálta birtoklásának tényét. A szabad germánok között a földbirtoklás pre-szociális, társadalmi kereteket megelőző jog volt, amely a szabad földtulajdonos eszméjéhez kötődött, és mint ilyen, független volt az uralkodói jóváhagyástól.

A germán modell elemei ismerhetők fel az angol történelem 1066-ig terjedő szakaszában, illetve az amerikai történelemben a XVIII.-XIX. század közepéig, amelyet a szabad földfoglalás jellemez. Az angol történelem egyik sajátossága a normann hódítást követően a két tulajdonlási forma keveredése: a használaton és birtoklásán alapuló germán modell, valamint az adományozáson, és az uralkodó, mint legfőbb földtulajdonosként való elfogadásán alapuló a római modell alapján.

A hagyományos zsidó vallásban a köztulajdon Jehovához való vallási kapcsolaton alapult. Egyedül Jehova az egyetlen jogos tulajdonosa a földnek. Az az elképzelés, miszerint a birtokos nem rendelkezik abszolút jogokkal a földet illetően, a vallási hagyományokon alapult. Isten birtokolja a földet, az emberek csak átutazók a földön: „...Az Úr bír ez egész földdel, és minden benne élőkkel, Övé a földnek kerekése...”¹⁷

Az a zsidó nézet, mely szerint Isten birtokolja a földet, a keresztény vallásban is megjelent. Az apostolok cselekedeteiben olvasható, hogy a korai keresztények mindent megosztottak egymás között, szétosztva javaikat és birtokaikat¹⁸. A középkori keresztény vallás már elismerte a magántulajdont, de nem tekintette azt kizárólagos birtoklási módnak. Az érvelés mögött az a vélemény húzódik meg, miszerint Isten a földet az emberek közös használatára rendelte, és ezt minden más jognak tiszteletben kell tartani.

A feudalizmus kialakulása során az adománybirtoklás rendszerének megteremtése létrehozta a világi birtokot, illetve a világi birtokosságot. Az adománybirtoklásnak két típusa volt, a *beneficium* ("jó-szolgálati" birtok meghatározott szolgálat fejében), amely nem öröklődött, illetve a *feudum*, amely öröklődött és katonai szolgálathoz kötődött. A társadalom csúcsán a fejedelem (király) állt, aki a hűbéri viszony kiépítése és bővítése céljából adományozott birtokot hűbéresének. A nagybirtokos ugyancsak adományoz kisebb birtokot. Az így kialakuló vazallusi rendszer a hűbéri láncolat, amelyben minden hűbérúr csak a saját vazallusának ura.

A középkor (a hűbéri társadalom) fejlődési szakaszai régiók és időszakok szerint tagolhatók. Európa nyugati felének korszak-beosztása: korai középkor (V. sz. végétől a XI. század), a "virágkor" (XI. sz. - XV. sz.) és a korajúkor (XV. sz. végétől a XVII. századig), mely utóbbi már átmenetet képez a tőkés viszonyok kialakulása felé.

Kelet-Közép-Európában (Lengyel-, Cseh- és Magyarország, valamint az osztrák részek) az első két periódus megegyezik bizonyos időeltolódással: a korai (X.-XIII. sz.) és a virágkor (XIV.-XVI. sz. eleje). A harmadik szakasz azonban a fejlődési vonal elkanyarodása miatt hiányzik és a 16. századtól a reagrárosodás kialakítja a XIX. századig tartó ún. "második jobbágyság" rendszerét.

A világi mellett kialakult az egyházi földtulajdon, amely további két részre tagolódott: a világi papság és a szerzetesrendek birtokaira. Az egyházi birtokok sajátossága az

¹⁶ Szabad ember, azaz freeman.

¹⁷ 24. zsoltár. Énekeskönyv magyar reformátusok használatára, Kálvin kiadó, Budapest. 1997. p. 48.

¹⁸ József, a ciprusi származású levita, aki az apostoloktól a Barnabás nevet kapta ... eladta a birtokában lévő szántóföldet, fogta az árát és az apostolok lába elé tette. Apostolok cselekedetei, 4,34-37.

elidegeníthetlenség: a tulajdonos az egyház ("Patrimonium Petri") és nem a papi személyek.

A feudális rendszer Angliában 1660-ban szűnt meg¹⁹. Ez bizonyos értelemben az földbirtoklási koncepció győzelmét jelentette a bérlettel és adományozással szemben, de mélyebb összefüggések értelmében a germán modell visszatérését jelentette, megerősítve a tulajdonlás abszolút, kormányzattól és uralkodói befolyástól mentes jellegét.

A fenti példák mutatják, hogy a társadalom fejlődése szempontjából meghatározó a földtulajdonlás módja. Azonban viszonylag fejlett társadalmak léteztek a földtulajdonlás nélkül is, amire jó példa a vándorló ősmagyarok társadalma, melyben a földbirtoklás motívuma csak nagyon korlátozott mértékben mutatható ki.

2.2.1 A földtulajdonlás Magyarországon a honfoglalástól

Kollwenz Ödön a magyar erdőgazdálkodás vizsgálata során tíz jelentős kategóriát különít el, főként a jogszabályalkotás által meghatározott időintervallumok alapján (KOLLWENZ, Ö. 1994.)

- Az erdőtulajdon kialakulása, a mellékhasználatok jelentősége (1000-1486).
- Az erdők területi csökkenése, a primitív erdőgazdálkodás kezdete, erdőértékelés (1486-1565).
- Törekvések a rendszer erdőgazdálkodás irányában (1565-1791).
- A rendszeres erdőgazdálkodás kezdete (1791-1849).
- Az elnyomatás évei az osztrák uralom hatása a magyar erdőgazdálkodásra (1849-1867).
- Az üzemterv szerinti erdőgazdálkodás kiteljesedésének kezdete (1867-1920).
- Az üzemterv szerinti gazdálkodás kitejesedése (1920-1945).
- A II. világháború végétől a rendszerváltozásig (1945-1990).
- A tulajdonosi struktúra megváltozása és paradigma váltás az erdőgazdálkodás célrendszerében (1990-2000).

A magyarság a honfoglaláskor nem folytatott erősen helyhez kötött foglalkozást, ezért a földterülettel, az ingatlannal kapcsolatos jogok még nem voltak kifejlődve. Nagyobb közösségek, mint a törzsek szálláshelye voltak határokkal elkülönítve²⁰.

Az értéket ebben az időben a lábas jószág jelentette. Még I. István korában is a tinó volt az alapvető értékegység. A földterület a letelepedéssel, a földművelés elterjedésével kap nagyobb jelentőséget, ami maga után vonja a földjog kifejlődését is. A birtokok szerzésének két jogcíme alakul ki:

- az eredeti szállásbirtok, amely a honfoglalás kori letelepedésig nyúlik vissza,
- illetve az adománybirtok, amely a királynak a meg nem szállt területek feletti rendelkezési jogán alapult. (CSÖRE, P. 1980.)

Kezdetben a szállásjog volt az erősebb, de később mindinkább az adománybirtok lép előtérbe, és az Árpád-kor végén már alig található Magyarországon eredetei szállásbirtok. (HAJNIK²¹ cited in CSÖRE, P. 1980.)

¹⁹ 'Act of Indemnity and Oblivion' törvény.

²⁰ Az elkülönítést a gyepük, melyek sokszor ledöntött fákból álló mesterséges akadályok, vagy természetes akadályok, mint pl. mocsarak képezték.

²¹ Hajnik. (1872) A magyar jogélet az Árpádok alatt.

Az ingatlannal és azon belül különösen az erdővel kapcsolatos jogokat ebben a korban törvény, kiváltságlevelek és a szokásjog szabályozza. A birtok adományozása azonban nem jelentett tulajdonjogot a szó klasszikus értelmezése szerint, inkább birtoklást és haszonélvezeti jogot, mivel az elidegenítés tekintetében a jog korlátozott volt. Ebben a korban nem volt még különbség az állam és a király magánvagyonára között, így jelentős, meg nem szállt erdőségek álltak a király rendelkezése alatt.

A vázolt fejlődés ellenére sem váltak az erdők mindenütt a magántulajdon tárgyává. Éppen az erdők álltak ellen legtovább a tulajdonformák változásának; annyira, hogy a közbirtokossági erdőtulajdon egészen napjainkig fennmaradt. Gyakori volt az is, hogy a földesúr a saját jobbágyaival osztozott ebben a közösségben. (CSÖRE, P. 1980.)

Az állam és a földbirtokos már korai századokban (XI.-XV.) is korlátozta egyes területeken az erdő használatát, de jellemzően csak a XVIII. század elejétől terjed a tilalom, lesznek ilyen-olyan okból tilalmasak erdők. A somogyi Nagyszakácsiban már az 1300-as években volt paraszti erdőközösség is, külön szabályokkal. Ahol bőven volt erdő, ott sokáig élt a szokás, hogy azé lett, aki először megjelölte, lefoglalta a területet.

A földesurak allodiális rendszerük kiépítése során a szántók, rétek mellett határokat vontak az erdőben is. Jobbágyaik faizási szokásjogát írásbeli megállapodással, írott joggal szabályozták, azaz korlátozták. Ezután a jobbágyok egy ideig térítés nélkül, majd munka ellenszolgáltatásával, később pedig éppenséggel fizetség árán szedhettek fát tűzre, házra. Ez a váltás a fennmaradt urbáriumokban is nyomon követhető. (SOÓS, K. 1997.)

Fában szegény vidéken korábban jelentkeztek a korlátok, nagyobbak voltak a terhek, az erdőségek kicsi falvaiban élők viszont még a XX. század elején is úgy tekintették: ami kell a születéstől a halálig, azt ingyen adja a rengeteg. A faizás jogát egyes napokon szekérrel is ingyen gyakorolhatták, a zsellérek és más szegények pedig hátalással (ami elfért a hátán) szerezhettek maguknak tűzrevalót.

Szigorú rendje volt a fabeszerezésnek a városokban is. Debrecen például a Nagyerdőt hasznosította, még rőzsebiztosítást is kineveztek az 1700-as években. A civisek közül csak az juthatott tüzelőhöz faizás keretében, aki legalább három éve a városban lakott. A XVIII. század elejéig minden polgárt egyként és ingyen megillető jog később hol igavonónkénti, hol telekméretenkénti, hol pedig befizetett adóhoz igazodó korlátokkal egészült ki. Egy ideig az épületfa is térítésmentes volt, aztán már csak fizetségért, kivéve, ha tűz áldozata lett a lakóház, vagy ha a katonaság számára előírt épületeket, így például 1737 körül kétlovas istállókat kellett felhúzni. A gallyat a szegények ingyen hordhatták, kivéve a friss vágáson maradtakat, azokat csak garasért.

Az 1800-as évek úrbérrendezése során a faizás jogát átalakították: a földesúr akkora erdőt volt köteles adni a jobbágyainak, amekkorának az értéke megegyezett a faizási joguk értékével. Ekkortól elkülönítették az erdőket és közbirtokossági, úrbéres stb. erdők alakultak ki. Ezekben a szokásjog által szabályozott eljárások keretében osztották a fát (nyilazással, sorsolással stb.)

2.2.2 A tulajdonjog szabályozása a polgári törvénykönyv szerint

A XIX. illetve a XX. század első felében a magyar magánjog fejlesztésére több kísérlet történt, azonban átfogó jogi kódex nem született, így a polgári jogviszonyok szabályozásában igen nagy szerepet töltöttek be más országok kódexei, illetve a bírói joggyakorlat.

1825 és 1867 között lényeges törvények keletkeztek.²² 1867-től kezdve az első világháborúig az osztrák jog hatása érvényesült, de az Osztrák Polgári Törvénykönyv mellett jelentős szerepe volt a német tételes jognak is. Kiemelkedő szerepet töltött be továbbá a német jog mintájára készült 1875. évi XXXVII. törvény - a kereskedelmi törvény.

A kodifikációs kísérletek közül megemlíthető Teleszky István öröklési jogi tervezete, majd 1900-ban a magyar Ptk. első szövegtervezete. 1913-ban készült el a második szövegtervezet, amelyet egyébként a bírói gyakorlat fel is használt. 1928-ban került az Országgyűlés elé a Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének javaslata, amelyben viszont a Svájci Polgári Törvénykönyv befolyása volt érzékelhető.

1960-ban került elfogadásra az 1959. évi VI. törvény a Polgári törvénykönyvről, amely az állampolgárok, illetve az állam, továbbá a későbbiekben az önkormányzatok, a gazdasági és társadalmi szervezetek vagyoni és egyes személyi viszonyait szabályozza²³. Az ingatlantulajdonnal kapcsolatos hatályos magyar jogszabályokat a Polgári törvénykönyv (Ptk.) tulajdonjogi része tartalmazza. Az ingatlantulajdonnal kapcsolatosan az alábbi lényegi szabályozási pontokat célszerű kiemelni:

112. § (1) A tulajdonost megilleti az a jog, hogy a dolog birtokát, használatát vagy hasznai szedésének jogát másnak átengedje, a dolgot biztosítékkul adja vagy más módon megterhelje, továbbá hogy tulajdonjogát másra átruházza vagy azzal felhagyjon.

(2) Az ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet.

115. § (1) A tulajdonjogi igények nem évülnek el.

187. § (1) A birtokot megszerzi, aki a dolgot magához veszi, vagy akinek az más módon hatalmába kerül (birtokos).²⁴

(2) Birtokos az is, akitől a dolog időlegesen más személy hatalmába került, valamint az, akinek a földjén használati jog áll fenn.

A vagyonkezelői jog jogosultját - ha jogszabály másként nem rendelkezik - megilletik a tulajdonos jogai, és terhelik a tulajdonos kötelezettségei azzal a kikötéssel, hogy a vagyont nem értékesítheti, illetve arra zálogjogot, illetve hasznélvezeti jogot nem alapíthat.

Az erdő privatizációja és vagyonnevesítése következtében létrejött osztatlan közös tulajdonok magas aránya miatt indokolt áttekintetni a közös tulajdonlásra vonatkozó fontosabb előírásokat.

139. § (1) A tulajdonjog ugyanazon a dolgon meghatározott hányadok szerint több személyt is megilletet.

²² Például az 1840. évi XV. törvény a váltóról, az 1840. évi XVIII. törvény a közkereseti társaságról és részvénytársaságról, az 1840. évi XXI. törvény a jelzálogjogról stb., majd 1853. május 1-jétől életbe lépett Magyarországon is az Osztrák Polgári Törvénykönyv (OPTK).

²³ Főbb részei a bevezető rendelkezéseken túl a személyekkel, a tulajdonjoggal, a kötelmi joggal és az öröklési joggal kapcsolatos szabályozások.

²⁴ Az elbirtoklásról a Ptk. 121. § rendelkezik: (1) Elbirtoklás útján megszerzi a dolog tulajdonjogát, aki a dolgot sajátjaként tíz éven át szakadatlanul birtokolja.

140. § (1) A tulajdonostársak mindegyike jogosult a dolog birtoklására és használatára; e jogot azonban az egyik tulajdonostárs sem gyakorolhatja a többiek jogainak és a dologhoz fűződő törvényes érdekeinek sérelmére.

1999-et megelőzően a tulajdonostársak egyhangú döntése volt szükséges az erdőben folyó gazdálkodással kapcsolatos döntések meghozatalakor. Az új szabályozás következtében az egyszerű többség is elég, de célszerű törekedni a minősített többség eléréséhez a hosszú távú gazdálkodás céljainak megalapozott megvalósítása érdekében. (BARTHA, P. 2000.) A birtoklás, a használat, a hasznosítás, valamint a rendes gazdálkodás körét meg nem haladó kiadások kérdésében a tulajdonostársak - ha a törvény másként nem rendelkezik - szótöbbséggel határoznak; minden tulajdonostársnak tulajdoni hányada arányában van szavazati joga. Ennek ellenére a Ptk. 144. § előírja a tulajdonosok egyhangú határozatát az egész dolog használatba adásához.

144. § A tulajdonostársak egyhangú határozata szükséges

- a) a rendes gazdálkodás körét meghaladó kiadásokhoz,
- b) az egész dolog feletti tulajdonjog átruházásához, az egész dolog hasznélvezetbe vagy használatba adásához, biztosítékul lekötéséhez vagy más módon való megterheléséhez.

A BH1978.245²⁵ döntés pedig kimondja: közös tulajdon esetében a tulajdonostárs nem köthet harmadik személlyel a közös ingatlan használatára vonatkozóan a másik (többi) tulajdonostársra is kiható megállapodást²⁶. Ennek alapján a közös tulajdonosok közötti egyet nem értés esetén az ellentmondás megnyugtató módon jelenleg sem tisztázható.

141. § A dolog hasznai a tulajdonostársakat tulajdoni hányaduk arányában illetik meg; ilyen arányban terhelik őket a dolog fenntartásával járó és a dologgal kapcsolatos egyéb kiadások, a közös tulajdoni viszonyból eredő kötelezettségek, és ugyanilyen arányban viselik a dologban beállott kárt is.

142. § Az állag megóvásához és fenntartásához feltétlenül szükséges munkálatokat bármelyik tulajdonostárs jogosult elvégezni; az ilyen kiadások ráeső részét mindegyik tulajdonostárs viselni köteles. Ilyen kiadások előtt azonban a tulajdonostársakat a lehetőség szerint értesíteni kell.

145. § (1) Saját tulajdoni hányadával bármelyik tulajdonostárs rendelkezhet.

(2) A tulajdonostárs tulajdoni hányadára a többi tulajdonostársat harmadik személlyel szemben elővásárlási, előbérleti, illetőleg előhaszonbérleti jog illeti meg.

(3) A külön jogszabályokban más személy részére biztosított elővásárlási jog megelőzi a tulajdonostárs elővásárlási jogát.

Tekintettel arra, hogy a közös tulajdonnak a gazdálkodás és rendelkezés szempontjából vannak az egyes tulajdonosok abszolút jogát korlátozó hátrányos vonatkozásai, a jog általában kedvez a tulajdonközösség megszüntetését célzó intézkedéseknek. (ZLINSZKY, J. 1992.)²⁷ A közös tulajdonlás megszüntetését bármelyik tulajdonostárs kérheti. Földtulajdon esetén az 1993. évi II. törvény rendelkezik a közös tulajdon megszüntetésének szabályairól. A jogalkotó azonban felismerte az erdők oszthatóságának korlátozott voltát, ezért e rendelkezések az erdőre – fásítás kivételével - nem alkalmazhatóak.²⁸ Ebből következően

²⁵ 1978. évi 245. Bírói határozat A Ptk. alapján.

²⁶ BH1978. 245. A birtokháborítás megállapításánál azt kell szem előtt tartani, hogy a tulajdonos a dolog használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen a szomszédait szükségtelenül zavarná, vagy amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné.

²⁷ 39/1992. (VII.16.) Alkotmánybírósági (AB) határozat.

²⁸ 1993. évi II. törvény a földrendező és földkiadó bizottságokról. 12 /E. §.

erdőre a Ptk. általános előírásai²⁹ az irányadók, mely szerint a megosztást lehetőleg természetben kell elvégezni. Amennyiben a megosztás a használhatóságot jelentős mértékben korlátozza, úgy a közös tulajdont értékesíteni kell, és a befolyt összeget kell a tulajdonostársak között tulajdonuk arányában szétosztani.

Meg kell azonban különböztetni társult tulajdonlást és társult gazdálkodást. Társult gazdálkodás több, helyrajzilag különálló erdőtulajdonos erdőbirtokán is megvalósulhat, közös tulajdonlás egy helyrajzi szám osztott tulajdonlása esetén merül fel.

2.3 A privatizáció szerepe a gazdaságban

A privatizáció és tulajdonváltás alapjaiban formálta át nem csak az erdőgazdálkodásról alkotott nézeteket, újra létrehozva a magán-erdőgazdálkodás fogalmát, de az egész társadalmi berendezkedést. Hosszú távú hatásai teljes egészében még fel sem mérhetőek. A privatizáció és tulajdonváltás elméleti alapjainak vizsgálata tehát nem kerülhető meg, mivel ennek fényében értékelhető a magyarországi tulajdonváltás, illetve erdőprivatizáció és vagyonnevesítés is.

A privatizáció értelmezése elsőként szükségessé teszi a 'köz' és 'egyén' [public and private] kifejezések értelmezését. A köztulajdon és egyéni tulajdon megkülönböztetése alapvető a társadalmi, jogi és gazdasági felépítés szempontjából. (STARR, P. 1988.)

E.S. SAVAS (1987.) az alábbi módon definiálja a privatizációt:³⁰ a kormányzat szerepének csökkentése, illetve a magánszektor szerepének növelése a tevékenységek, illetve a birtoklás szintjén. A definíció tágabb és szűkebb módon is értelmezhető:

- tevékenységek, funkciók áthelyezése az állami szférából a magán szférába (általános);
- a termelés és szolgáltatások áthelyezése az állami szférából a magán szférába (konkrét).

Helyesen mutat rá azonban STARR, hogy a kormányzat szerepének valamely területen való csökkentése más területen fokozódó többlet tevékenységet jelenthet. Példának az oktatást hozza fel, mivel a magán iskolák bevezetése a kormányzat ellenőrzési, koordinálási tevékenységének fokozását teszi szükségessé. Ebből levezetve a privatizáció sok esetben a kormányzati tevékenység váratlan, vagy nem tervezett állami beavatkozásokat, többlet terheket eredményezhet. Ez a folyamat a magyarországi erdőprivatizáció esetén is megfigyelhető, mivel a többletfeladatok ellátása érdekében az ÁESZ folyamatos fejlesztésére van szükség.

A fentiek alapján STARR a szűkebb definíció alkalmazását javasolja. A szűken értelmezett definíció is további pontosításra szorul. GLADE, W. (1987.) megkülönbözteti a politikai és társadalmi indíttatású privatizációt. Előbbi kormányzati döntéseken alapul, míg az utóbbira példa a társadalmi igények változása következtében bekövetkező változás, mint például a magán alapú gyógyellátás, oktatás elterjedése.

Ebből következően a közlekedés privatizációja jelentheti egyrészt a közlekedési vállalat privatizációját, de a személygépkocsik térhódítását is a tömegközlekedés rovására, ami jó példa a szűkebb és tágabb definíció alkalmazásának különbségére.

WILLMOTT és YOUNG (1977.) egyenesen történelmi folyamatként értékeli a fogyasztás súlypontjának az áthelyeződését a társadalmi szintről az egyén szintjére. Számos más szerző is megerősíti az egyén előtérbe kerülését a társadalmi kultúra és közösség rovására. (R. SENNETT 1977.)

²⁹ 1959. évi IV. törvény, 147-148. §.

³⁰ The act of reducing the role of government, or increasing the role of the private sector, in an activity or in the ownership of assets.

Amennyiben nem a termelés, hanem a fogyasztás módját vizsgáljuk, a privatizáció úgy is értékelhető, mint a közösségi javak egyéni javakkal történő helyettesítése. Közgazdasági szempontból a közösségi javak két alapvető jellemzővel rendelkeznek:

- valamely személy részvétele a fogyasztásban nem csökkenti más személyek részvételének lehetőségét,
- bármely személy fogyasztásból való kizárása költséges, vagy akár lehetetlen.

A privatizáció elméleti megközelítései:

- implicit privatizáció: az állami szolgáltatások mennyiségének, minőségének csökkentésével, pl. fogászati támogatások megszüntetése;
- explicit privatizáció: az állami vagyon eladása;
- közvetett [non direct] privatizáció: magán szolgáltatások finanszírozása állami források segítségével;
- deregulációs privatizáció: korábbi állami monopóliumok felszámolása, nyilvánossá, illetve elérhetővé tétele a verseny többi résztvevője számára.

A magyarországi privatizáció nem hasonlítható össze sem a francia, sem az angol gyakorlattal, mikor az állam, vagy az éppen kormányon lévő párt liberálisabb, mint az elődje és néhány céget privatizál. (KOVÁCS, Á. 1997.) Magyarországon a privatizáció történelmi léptékben, totális méretekben zajlik, összekapcsolódva egy rendszerváltás szükségleteivel. Mindez természetesen sajátos kiegészítő elemekkel ruházta fel a privatizáció folyamatát.

2.4 Tulajdonváltási stratégiák Kelet-Európa erdőgazdálkodásában

2.4.1 Általános jellemzők

Kelet-Európa országai az elmúlt évtizedben hasonló kihívásokkal néztek szembe, mint például a gazdaság átalakítása, a piacgazdaságra való áttérés, a privatizáció és a kapcsolódó társadalmi feszültségek, a globalizáció veszélyei és lehetőségei, az elszegényedés kockázata. Az egyes országok által adott válaszok jelentős mértékben eltérnek egymástól, és az eltelt egy évtized már bizonyos értékelhetőséget is lehetővé tesz.

Az erdőtulajdonlással kapcsolatos kérdések jelentősége ezen országok gazdaságán belül viszonylag kisebb súlyú, ugyanakkor az erdők tulajdoni viszonyainak átalakítását kiemelt érdeklődés, sok esetben félelem kíséri, amely a kormányok nagyfokú óvatosságát magyarázza. Oroszországban például még mindig 100 százalékos állami tulajdonban vannak az erdők, ellentétben például a stratégiai fontosságú gáz-, és olajiparral.

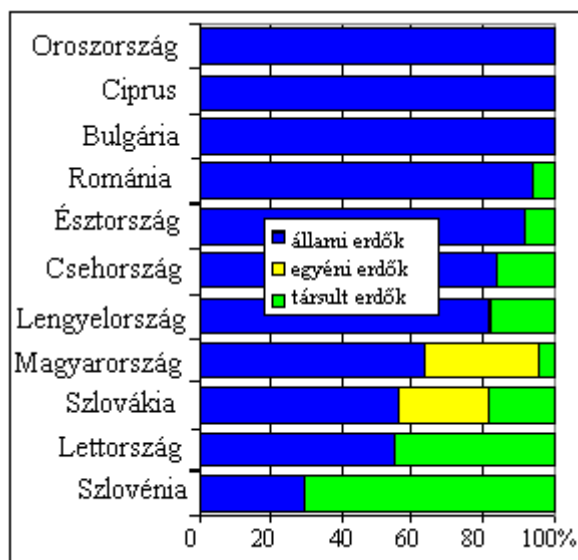
Az alábbi összehasonlítás bemutatja, hogy milyen mértékben történt meg a korábban államosított erdők reprivatizációja, a tulajdonosváltás mennyire kötődik a történelmi erdőgazdálkodási formákhoz. Különös hangsúlyt kell fektetni a jelentkező konfliktusok vizsgálatára, értékelésére az erdő, a tulajdonosok és a társadalom szintjén egyaránt.

	közösségi (ezer hektár)			magán (ezer hektár)			
	összes	állami	egyéb	összes	egyéni	ipari	egyéb
Bulgária	3124	3124	0	0	0	0	0
Csehország	2141	1826	315	418	418	0	0
Észtország	1757	1757	5	175	170	0	5
Lettország	1333	1237	96	1080	1080	0	0
Lengyelország	6808	6730	76	1493	1460	0	33
Románia	5283	5283	0	334	334	0	0
Szlovákia	969	725	244	737	308	0	429
Szlovénia	310	285	25	725	725	0	0
Oroszország	525191	525191	0	0	0	0	0
Magyarország	1079	1070	9	623	69	0	554

1. Táblázat. Fatermesztési célú erdők területe Kelet-Európában. (Eurostat, 1998.)

2.4.2 A kelet-európai erdőprivatizáció értékelése

A kelet-európai országok erdőtulajdonosi szerkezetének vizsgálata alapján megállapítható, hogy az erdő tulajdonváltása mindenhol napirendre került, jellemzően azonban a gazdasági átalakulás egy későbbi fázisában. Általánosan jellemző az óvatosság, mellyel a kormányok a mezőgazdasági, és különösen az erdőterületek tulajdonváltását kezelik.

1. Ábra. Állami és magán erdőtulajdon aránya a kelet-európai országokban.
(Eurostat, 1999.)

A tulajdonváltás módját illetően alapvetően két különböző stratégia különböztethető meg:

- a restorációs vagy privatizációs módszer, mely során a korábbi, 1945-öt megelőző tulajdoni szerkezet visszaállítása történik meg, bizonyos korlátozásokkal és a meglévő földnyilvántartás segítségével;
- a privatizációs módszer, mely során az erdőterületek eladására, árverésére kerül sor egy többé-kevésbé nyílt piacon. A kialakuló birtokszerkezet és tulajdonosi réteg formálódása ez esetben elvileg független az államosítást megelőző birtokszerkezettől.³¹

A kelet-európai országok jellemzően a restorációs módszert követik, számos esetben a korábbi tulajdonosok tulajdonjoga is fennmaradt, csak a kezelői jogok visszaállításáról kellett gondoskodni. A privatizációs módszert –Magyarországon kívül – csak a balti államok alkalmazták, ahol azonban főként fenyőerdők találhatók, a biodiverzitás általában alacsonyabb, az erdők iparszerű kezelése jellemzőbb, az erdőnek a gazdaságban betöltött szerepe jelentősebb. Azonban ebben az esetben is a privatizáció restorációs módszerekkel együtt, azokat követően került alkalmazásra.

Észtország esetén például a tulajdonváltás lépései a következők voltak:

- eredeti tulajdonosi szerkezet helyreállítása;
- első körös privatizáció a restorációban résztvevők birtokszerkezetének javítás céljából, (pl. szomszédos területek, megszerzése) nyilvános árverés nélkül;
- restorációban részt nem vevő helyi lakosok földszerzése privatizációs technikák segítségével;
- fennmaradó területek nyilvános privatizációja árverésen, részvételi korlátozás nélkül. (Ozols A. 1998.)

Olyan radikális és történelmi előzmények nélkül való tulajdonosi változás, melyet a magyarországi privatizáció és vagyonnevesítés eredményezett, sehol sem történt a térség országaiban. A fentiekből következően gazdátlan és rendezetlen tulajdonú területek csak kisebb arányban, vagy egyáltalán nem képződtek a tulajdonosváltás során, mint a magyarországi erdőprivatizáció esetén. Bulgáriában például külön jogszabály rendelkezik

³¹ Ez teljes mértékben a magyarországi privatizáció esetén sem teljesül, mivel számos településen a liciten résztvevők figyelembe vették a korábbi tulajdonosok, illetve örökösök birtok-visszaállítási kísérleteit. Az eredeti birtokviszonyok visszaállítására való törekvés viszont a jogalkotó esetén nem érzékelhető.

a fakitermelés tilalmáról a tulajdonosváltásra kijelölt területek esetén. (STOYANOV, N. 2000.) Szlovákiában a tulajdonosváltás és a gazdálkodás megkezdése elvált egymástól, a rendezetlen jogállású területeken az állam fenntartja a gazdálkodási tevékenységet. Ebből következően sokkal kisebb az esélye a gazdátlanságból adódó károk felmerülésének, mint a magyarországi erdőprivatizáció esetén.

A térség országaiban az egyéni gazdálkodás a jellemző. Kivételt képez Szlovákia, amelyben jellemző a különböző társult gazdálkodási formák alkalmazása. Ennek magyarázata elsősorban abban a tényezőben rejlik, hogy Szlovákiában korábban sem volt jellemző az egyéni gazdálkodás a jellemzően hegyvidéki, hosszabb vágásfordulójú területeken³². A többi országban azonban, ha elaprózódott formában is, de az egyéni gazdálkodás az általános, különösen azokban az országokban, ahol a mezőgazdaság kollektivizálása sem történt meg az 1950-es években.

2.4.3 Társult erdőgazdálkodás a világban

A világban számos országban folyik társult erdőgazdálkodás. Ezek jelentős része azonban olyan elmaradott ország, mely jórészt törzsi szinten szerveződött, és ahol a piaci viszonyok nem alakultak ki, illetve a természeti erőforrások hasznosítása kezdetleges szinten áll (pl. Ghána, Bután, Nepál.)

A fejlett országokban a társult vagy közösségi erdőgazdálkodás elsősorban az önkormányzati erdők főként közjóléti célú kezelését jelenti.

BELLWOOD szerint az Amerikai Egyesült Államokban a közösségi erdők felé az állami erdők rendszerének kialakításával egy időben fordult jelentősebb figyelem, míg az államközösségi, szövetségi erdők rendszere pár évtizeddel korábban kialakult. A szövetségi erdőkhöz hasonlóan számos állam [az Egyesült Államokon belül] sikeresen hozta létre az állami erdők rendszerét.

A közösségi erdők azonban jelentősen eltérő, alapvetően jóléti funkciókat töltenek be az állami és a szövetségi erdőkhöz képest:

- helyi szervezet vagy szerveződés tulajdonában vannak,
 - a helyi közösség céljait szolgálják,
 - az erdőt és az erdőgazdálkodást közelebb viszik a mindennapi emberekhez,
 - jelentősen növelik az életminőséget a környező területeken (BELLWOOD, A. 1998.)³³
- Figyelembe kell venni azonban, hogy a fenti értelmezésben a közösségi erdők alapvetően önkormányzati, városi erdőket jelentenek. A hagyományos értelemben vett társult erdőgazdálkodásnak nincs hagyománya az Egyesült Államokban.

Számos tanulmány vizsgálta a GATT és NAFTA szabadkereskedelmi megállapodások hatását, a földprivatizáció és a modernizációs törekvések hatását, különös tekintettel arra, hogy miként befolyásolják a hagyományos mezőgazdasági szektor életképességét Mexikóban. Számos szerző vizsgálta, hogy a neoliberális gazdaságpolitika vajon nem jár-e katasztrofális hatással a mexikói erdőbirtokosságokra és ebből következően a mérsékelt égövi és trópusi erdőkre.

Mexikó erdőszűlése 25 millió hektár mérsékelt övi erdő és 24 millió hektár trópusi őserdő. Az évi erdőterület-csökkenés 670 ezer hektár. Számos mezőgazdasági program támogatja az erdők mezőgazdasági területté történő átalakítását, mint pl. a PROCAMPO program, amely az erdőterület csökkenésének 75 százalékáért felelős.

A mexikói erdők tulajdonosi szerkezete egyedülálló Latin-Amerikában. (JAFFEE, D. 1997.) A mexikói forradalom következményeképp az erdőterület több mint 80 százaléka kollektív

³² A hegyvidéki területeken Magyarországon is megvan a hagyománya a társult gazdálkodásnak.

³³ <http://omega.cc.umb.edu/~conne/aileen/community.html>.

'ejido'-k³⁴ tulajdonában van. Általános, hogy a mezőgazdasági földek egyéni kezelésben vannak, míg a legelők és az erdők osztatlan közös birtokokat képeznek. Az ejido-k területe 3.000-20.000 hektár között változik.

Az erdőgazdálkodás az elmúlt időkig úgynevezett Forest Exploitation Industrial Units-ok kezében volt, melyek minimális tőrárat fizetnek az erdőtulajdonosoknak. A 80-as évektől kezdve azonban a szövetkezetek már képesek voltak megszerezni az erdő kezelési jogát közösségi erdőgazdaságok (CFE's) létrehozásával. Ezen közösségi erdőgazdaságok a vidék fejlesztésében jelentős modellként szolgálhatnak. Az elmúlt évek során előtérbe kerültek a környezetvédelmi szempontok is: a társult erdőgazdaságok erdőtelepítést is végeznek, illetve vízvédelmi erdősávokat létesítenek. Ennek ellenére a fakitermelés gazdasági haszna mozgatja az erdő és környezetvédelmi tevékenységet: amennyiben a vidéki lakosság nagyobb hasznát látja az erdőnek, mint a legelőnek, akkor nem fognak erdőirtást végezni, mivel az erdők védelmével a jövedelmüket biztosítják.

Az elmúlt évtizedben a közösségi erdőgazdálkodás sikeresnek bizonyult: jelenleg mintegy az erdőterület 20 százalékán gazdálkodnak közösségek, melyek az ország fatermékeinek egyharmadát állítják elő.

A társult gazdálkodás problémái Mexikóban az alábbiak:

- határok meglétének hiánya a közösségek között;
- erős magán fafeldolgozó szektorral szembeni gyenge érdekképviselés;
- korrupció a szövetkezetek vezetésében;
- illegális fakitermelés, amely sok esetben meghaladja a legális fakitermelés nagyságát.

Az 1992. évi erdőtörvény jelentős mértékben egyszerűsítette az erdészeti szabályozást, ami jelentősen csökkentette az adminisztrációs terheket, de az illegális fakitermelést is elősegítette. Az agrárreform lehetővé tette az ejidok-nak a földek privatizációját, csökkentek a támogatások és erőteljes modernizáció kezdődött. A szabadkereskedelmi egyezmények következtében a védővámok megszűntek és az észak-amerikai olcsó faanyag jelentős konkurenciát eredményezett a társult erdőgazdálkodási szövetkezetek részére, ami jelentősen csökkentette a jövedelmezőséget.

Ebből azonban nem az következik, hogy az ökológiai terhelés csökkent volna, mivel kisebb az igény a belföldi faanyagra: az árcsökkenésre a szövetkezetek a kitermelés növelésével reagálnak, hogy az árbevételt biztosítsák. Például a Nuevo San Joan közösség a korábbi évek 80.000 m³-es fakitermelését 1994-ben a megengedett maximális 104.000 köbméterre volt kénytelen emelni. Emellett a társult gazdaságok elsősorban a környezetvédelmi célú tevékenységek elhagyásával csökkenthetik közvetlen költségeiket, elhagyják az erdőfelújítást.

G. HARDIN szerint a közös földhasználat törvénytörően kockázattal jár, mert az egyéni és közösségi érdekek ütközését nem lehet elkerülni.

Egy juhász a közös legelőn annyi állatot akar tartani, amennyit csak lehetséges. Amennyiben még egy állattal többet tart, úgy az az állat teljesen az övé, viszont a túllegeltetés kockázatából csak a teljes használat arányában részesül. Fordítva is igaz, hogy amennyiben viszont eggyel csökkenti a nyáj létszámát, a túllegeltetést csak arányában csökkenti, míg a veszteség teljesen az övé. S mivel minden juhász hasonló módon gondolkodik, ez okozza a közös használat tragédiáját. HARDIN azt a következtetést vonja le, hogy a közös használat mindig romboló hatású a javakra nézve. Hasonló példák hozhatók a tengeri halászattal, a környezetszennyezéssel kapcsolatosan. (HARDIN, G. 1997.)

³⁴ Azaz kollektív tulajdonlason alapuló szövetkezetek: termelőszövetkezetek.

2.5 Privatizáció és vagyonnevesítés Magyarországon

Magyarországon 8,2 millió hektár a mezőgazdasági termőterület. Az 1990-es, kiindulási alaphelyzetnek tekinthető állapot szerint a termőföld 27 százaléka volt állami, 42 százaléka szövetkezeti, 24 százaléka a szövetkezeti tagok egyéni tulajdonában, s hét százaléka magántulajdonban. (CZAUNER, P. 1997b.)

Ezen belül az erdőterület kiterjedése mintegy 1,9 millió hektár. A Polgári Törvénykönyv elfogadásakor úgy rendelkezett az erdőről, mint kizárólagosan állami tulajdonban lévő dologról. Az 1978 évi módosítást követően az erdőt a forgalomképtelen dolgok közé sorolták:

173. § (1) Forgalomképtelenek

- a) a kizárólag állami tulajdonban álló dolgok,
- b) az állam tulajdonában álló föld és erdő, továbbá az állami szerv állóalapját alkotó dolgok, ha jogszabály eltérően nem rendelkezik.

1991-ben az erdő kikerült a forgalomképtelen dolgok közül az 1991. évi XIV. törvény (A Ptk. módosításáról) 11. §. rendelkezései alapján.

A mezőgazdasági területek és erdők tulajdoni átalakulása két módon történt: privatizációval és vagyonnevesítéssel. Az 1990-es választások során elsősorban az FKGP programjában jelent meg a föld privatizációjának gondolata, mivel a Kiszgazda párt ezt tartotta a parasztságot ért sérelmek egyetlen konzervens megoldásának. (BAKONYI, J. 1998.) A kiszgazdák nyomására a kárpótlás egyre inkább a falu és a vidék ügyévé vált. A kérdésben alkotmányjogi vita bontakozott ki, melynek két fő kérdése az állampolgárok közti különbségtétel, valamint a termelőszövetkezetek földjének kárpótlás nélküli kisajátítási lehetősége volt. Az alkotmánybíróság döntésének hatására, mely szerint nem tehető különbség állampolgárok között aszerint, hogy kitől mit vettek el, valamint nem képzelhető el a termelőszövetkezetek földjének kisajátítása kárpótlás nélkül, az agrárkárpótlás alapvető eszköze a kárpótlási jegy lett. 1991. június 16-án megszületett az 1991. évi XXV. törvény. (I. kárpótlási törvény.) A törvény szabályai közül a következő fontos elemeket kell kiemelni:

- kárpótlásra jogosultak mindazok, akiknek olyan jogszabályból származott káruk, melyet 1939. május 1-jét követően vezettek be;
- kárpótlásban csakis természetes személyek részesülhetnek;
- a kárpótlás kiterjed az elvesztett földre, üzemre, műhelyre, házra, telekre, valamint fizetési eszközökre, értékpapírokra;
- a kár mértékét 200.000 Ft-ig 100 százalékban, 200.000-300.000 Ft-ig 50 százalékban, 300.000-500.000 Ft-ig 30 százalékban, míg 500.000 Ft felett 10 százalékban térítették meg. A kárpótlás maximális értéke 5 millió Ft.

A kárpótlási törvény kimondta, hogy az állam kárpótlási kötelezettsége nem jogi, hanem erkölcsi alapokon nyugszik, így a kárpótlás célja az, hogy meghatározott társadalmi csoportokat az átlagnál kedvezőbb helyzetbe hozzon. E célnak leginkább a mezőgazdaságban kellett volna érvényesülnie, mert a kárpótlási jegy tulajdonosának prioritást biztosított a földárverés során. A földosztás tulajdonképpen 1993 tavaszán kezdődött, és 1994 végéig 90 százalékban be is fejeződött. A licitálások formális lezárása 1997. augusztus 20.-án történt meg, a gyakorlatban azonban 1998-ra is áthúzódott.

Az OKKH³⁵ szerint a 6 millió hektáros mezőgazdasági területből 2 millió hektárt érintett a kárpótlás. A kárpótlási jegyek mintegy negyedét 30-32 milliárd Ft értékben használták fel erre a célra, és 708 ezren szereztek új tulajdont³⁶. A bevont jegyekből 6 milliárd Ft értékű az állami gazdaságokhoz, míg 25-26 milliárd értékű a szövetkezetekhez került.

Mivel az állami földalapok nem voltak elegendőek a földigény kielégítésére, így az állami gazdaságok teljes földterületükről, míg a szövetkezetek a területeik 2/3-áról mondtak le, de még erdőket és természetvédelmi területeket is be kellett vonni. A jogszabályokkal ellentétben olyanok is részt vettek az árverésen, akik másodlagosan jutottak kárpótlási jegyhez. Tovább bonyolította a helyzetet, hogy a földhivatalok nem győzték az adminisztrációs munkát, sőt egyes tulajdonosoknak az volt az érdeke, hogy birtokának bejegyzése minél később történjen meg. A licitálások vezetői azon az állásponton voltak, hogy mindenki maga dönti el azt, hogy művelési áganként mennyi területet kíván megvásárolni, és azt is, hány parcellában akarja. Ennek a gyakorlati szempontból kellően át nem gondolt módszernek a birtokszerkezet igen jelentős fragmentációja lett a következménye: például egy 20-30 hektáros birtok 6-8 parcella szántóból, 2-3 parcella szőlőből, valamint 4-6 egyéb művelési ághoz tartozó parcellából tevődik össze.

Az 1967. évi IV. törvény rendelkezése szerint a szövetkezeti tag elhalálása esetén, ha örököse nem tagja a szövetkezetnek, a földet megváltás ellenében a szövetkezet tulajdonába kellett venni, illetve adni. Ennek köszönhetően a termelőszövetkezetek használatában lévő földek 57,2 százaléka³⁷ a szövetkezet tulajdonává vált. A termelőszövetkezeti földek tulajdonviszonyairól az 1992. évi I. A szövetkezetekről, illetve az 1992. évi II. törvény (A szövetkezetekről szóló törvény hatálybalépéséről) rendelkezésekről rendelkezett.

Részarány-tulajdon keletkezett a szövetkezetekbe bevitt földek után is. Az akkori felmérések szerint a jogszabályi rendelkezések 1,85 millió tulajdonost érintettek, akiknek együttesen 2,954 millió hektár (49,8 millió AK) föld járt.³⁸ A területeket 1993-1996 között a helyi földkiadó bizottságok adták ki, illetve a feladatot 1997-től a megyei FVM-hivatalok vették át.

Az 1996. december 31-ével megszűnt, államigazgatási szervnek nem tekinthető, választás útján létrehozott, laikusokból álló földkiadó bizottságok tevékenységét több bíráló érte. Elsősorban folyamatos működésük hiányát, az eljárások elhúzódnását, a hozott határozatok késedelmes kiadását, a földkiadásnál a sorrendiség betartását, a nyilvános sorsolásra előírt szabályok megsértését és általában a földkiadással kapcsolatos adminisztratív munka pontatlanságát kifogásolták. A bizottságok munkájára vonatkozó, többször módosított 1993. évi II. törvény a földkiadó bizottsági határozatok elleni fellebbezések elbírálására az FM megyei földművelésügyi hivatalait jogosította fel. A hivatalok azonban a törvény szerint nem voltak felettes szervei a bizottságoknak. Ebből következően a hivatal nem tehetett felügyeleti intézkedést, nem indíthatott hivatalból eljárást, nem változtathatta meg a bizottságok határozatait, nem kezdeményezhetett felelősségre vonást sem. Ez a körülmény kedvezőtlenül befolyásolta a földkiadási eljárások eredményességét és jogszerűségét.

³⁵ Országos Kárpótlási és Kárrendezési Hivatal.

³⁶ Ez nem ennyi új tulajdonost jelent, hiszen egy személy több helyen is licitálhatott.

³⁷ 90.319.778 Aranykorona.

³⁸ Világgazdaság, 2001. 08. 22.

A statisztikák szerint a kárpótlási földek mintegy 90 százalékaival már az ingatlan-nyilvántartás szerint is a tulajdonosai rendelkeznek. Az összesen 2,95 millió hektárnyi területet elfoglaló részarány-tulajdon esetében rosszabb a helyzet, mert az ilyen jogcímen szerzett termőföld 62 százaléka volt még csak az új tulajdonos kezén 1997-ben. (CZAUNER, P. 1997b.) Napjainkra azonban a részarány-tulajdonú földek nevesítése túlnyomórészt már befejeződött. (Barátossy, G. 2001) Mivel a nyilvántartás mértékegysége a kárpótlással megszerzett földek esetében az aranykorona, így csak hozzávetőlegesen állapítható meg, hogy e két jogcímen tulajdonost váltott föld nagysága 5,8 millió hektárra tehető.

A kárpótlás hatására azonban nem alakulhattak ki európai normáknak megfelelő családi gazdaságok, hiszen a kárpótlási igények nem voltak paritásban a rendelkezésre álló területekkel. Ennek hatására ma Magyarországon egy igen sajátos törpebirtokrendszer van jelen, mely alapvetően gátja a gazdaságos és jövedelmező mezőgazdasági termelésnek. (BAKONYI, J. 1998.)

3 A kutatási módszertan részletes bemutatása

Tekintettel a magán-erdőgazdálkodás sokrétűségére, kialakulatlanságára, az emocionális tényezők jelentőségére, a tulajdonosi vélemények feltárásának elsődleges módja a személyes információszerzésen alapult. Az elemezhetőség és a standardizálás érdekében az adatfelvételezés főként kérdőíves adatgyűjtés keretében történt, de számos más módszer is alkalmazásra került, mint például mélyinterjúk, csoportos beszélgetés, erdőbirtokossági gyűlések látogatása, szakértők megkeresése.

A kutatás vázát a statisztikailag kiértékelhető, mintegy 2000 kérdőív adatainak elemzése adja. Ezen belül számos lehetőség nyílt a különböző vélemények ütköztetésére, illetve az eltérő csoportok vizsgálatára, mint pl. egyéni és társas erdőgazdálkodók, szakértők és laikusok, erdőtulajdonosok és erdővel nem rendelkezők véleményének összehasonlítása.

A kutatás sorozat célja: statisztikailag megalapozott mintavételi módszerekkel vizsgálni az erdőtulajdonosok halmazát.

A kutatási módszertan kialakítása az alábbi lépések szerint történt:

- kutatástervezés, a mintavétel megtervezése,
- operacionalizáció, előzetes vizsgálatok;
- kérdőív megfogalmazása;
- megfigyelés, mintavétel, adat-felvételezés, terepi vizsgálatok;
- adatfeldolgozás, elemzés, statisztikai vizsgálatok, következtetések levonása.

3.1 Kutatástervezés

A kutatás tervezése kiterjed a korábbi nemzetközi és hazai kutatások áttekintésére, a mintavétel elméleti, matematikai statisztikai alapjainak meghatározására, beleértve a mintavételi halmaz lehatárolását.

A tervezés során az alábbi problémákat kellett megválaszolni:

- kik tekinthetők magán-erdőtulajdonosnak;
- hogyan érhető el a magán-erdőtulajdonosok, miként biztosítható a minta reprezentativitása;
- melyek azok a kérdések, melyeket fel kell tenni a tulajdonosoknak.

3.1.1 Nemzetközi kutatások

Az erdővel kapcsolatos szociológiai kutatások kezdete az 1960-as években a társadalmi megítélés változásának egyenes következménye volt. Jellemző módon azonban a nyugat-európai vizsgálatok nem az erdőtulajdonost, hanem az erdőtulajdonnal nem rendelkező állampolgárt állítják a kutatás középpontjába. Az eltérés azon alapul, hogy Nyugat-Európában:

- az erdőtulajdonlás évszázados múlttal rendelkezik;
- nem történtek radikális változások a tulajdoni szerkezetben;
- az [erdő] tulajdonlás társadalmi elfogadottsága magas;
- a jóléti társadalom következtében jelentkező magasabb környezeti;
- alacsonyabb gazdasági jelentőséggel rendelkezik.

Ennek következtében a nyugat-európai kutatások főként részterületekre koncentrálnak, mint a jövedelmezőség, kockázatelemzés, elvándorlás, vagy a birtokszerkezet változásai. SCHMITHÜSEN, KAZEMI és SEELAND 1997-ben feldolgozták az elmúlt négy évtizedben az erdőgazdálkodás társadalmi háttérét vizsgáló kutatások összefoglalását.

Az elmúlt évtizedben a kutatási témák között előtérbe kerültek az erdőtulajdonosok problémái, a jövedelmezőség, az erdő lakosság-megtartó képessége, a vidék fejlődése és elmaradottsága. Ennek következtében az erdőtulajdonosokat vizsgáló kutatások súlya a korábbi évekhez képest jelentősen növekedett. Ilyen kutatás volt például a MOSEFA projekt, mely a farm-erdőgazdálkodás ökonómiai hátterét vizsgálja, illetve a Multifor.RD, amely az erdő vidékfejlesztésben betöltött szerepét elemzi regionális és európai léptékben egyaránt.

3.1.2 Magyarországi kutatások

A magyarországi magán-erdőtulajdonlással kapcsolatos kutatások során az eltérő gazdasági, tulajdonosi háttér ellenére számos esetben a külföldi kutatások kérdéseivel azonos problémák merültek fel, ami lehetővé tette a korábban is hivatkozott kutatásokban a jelentős hazai részvételt.

Az elmúlt évtizedben több szervezet is foglalkozott a magán-erdőgazdálkodás vizsgálatával Magyarországon. A kutatások jellemzően azonos időpontban indultak, így felhasználásuk a kutatástervezés során korlátozott volt, a levonható következtetések elsősorban a kiértékelések során nyújtottak segítséget.

Más szervezetek vizsgálatai	
szempontok	kutatások
Kutatást végző szervezet: Kutatás ideje: Minta nagysága, kiterjedése: Mégkérdezettek: Jellemzők:	Zalaerdő Rt. 1995 ősz 80 fő, Zala megye határozattal nem rendelkező erdőtulajdonosok a kezelői joggal még nem rendelkező erdőtulajdonosok
Kutatást végző szervezet: Kutatás ideje: Minta nagysága, kiterjedése: Mégkérdezettek: Jellemzők:	ERTI-IDF ³⁹ 1997 tavasz 71 fő, országos kutatás vidéki erdőtulajdonosok, erdőgazdálkodók, nagy erdőbirtokosok 35 kérdés, francia szakemberek közreműködésével
Kutatást végző szervezet: Kutatás ideje: Minta nagysága, kiterjedése: Mégkérdezettek: Jellemzők:	EFE, Sopron 1996 tavasz 80 fő, Zemplén vidéki erdőtulajdonosok 28 kérdés, önálló kitöltéssel, szervezett begyűjtéssel

2. Táblázat. A magán-erdőgazdálkodással kapcsolatos magyarországi kutatások

3.1.3 A mintavétel elméleti megalapozása

Mintavétel szempontjából alapvető eltérés, hogy az alapsokaság ismert vagy ismeretlen.

1. Ismert alapsokaság esetén a teljes minta mérete, illetve paraméterei ismertek. Ilyen például a teljes lakosság, illetve annak 18 éve feletti része, mely az országos népességnyilvántartásban szerepel. Közvélemény-kutatások reprezentativitását azzal az egyszerű matematikai módszerrel biztosítják, hogy a kiválasztott minta paramétereinek meg kell egyeznie az országos minta hasonló adataival. Ezt egyszerű súlyozással lehet biztosítani. (KOVACSICS, J. 1974.) A kiválasztott paraméterek a legtöbb esetben a nem, kor, iskolai végzettség és lakóhely.

³⁹ IDF: Erdészeti Fejlesztési Intézet, Franciaország

2. Ismeretlen alapsokaság esetén a teljes minta mérete, illetve paraméterei nem ismertek. Ebben az esetben az előbbi módszer értelemszerűen nem alkalmazható. Ilyen minta az erdőtulajdonosok mintája, amennyiben a vizsgálat költségei nem teszik lehetővé a földhivatali nyilvántartás felhasználását. Ebben az esetben kézenfekvő a véletlen mintavétel alkalmazása.

A véletlen mintavétel azt jelenti, hogy a minta kialakítása során minden elemnek egyenlő esélye van a mintába kerülésre. Elegendő nagyságú minta esetén a véletlen kiválasztás torzítatlan becslést ad a populációra vonatkozóan. Csak véletlen mintavétel esetén lehetséges a megkívánt pontossághoz szükséges elemszám számítással történő közvetlen meghatározása. Ehhez a számításához azonban a célváltozó populációbeli értékének előzetes közelítése, becslése szükséges. A populáció méretétől függően egy nagy pontosságú mintavétel hatalmas elemszámot igényelhet. Másrésztől alacsony költségvetés és korlátozott elemszám esetén a minta által elérhető pontosság meglehetősen alacsony, különösen nagyobb és heterogén populáció esetén.

A jelenlegi kutatás során nem ismert az alapsokaság. Gyakorlatilag semmilyen statisztikai adat nem áll rendelkezésre magukról a tulajdonosokról, nem ismert az átlagkor, végzettség, még a tulajdonosok pontos létszáma is csak hozzávetőleg állapítható meg. A véletlen mintavétel helyett előtérbe kerül valamilyen összetett mintavétel alkalmazása.

Kvótás mintavétel: Előzetes információkat igénylő két lépcsős mintavételi módszer. Az első lépcsőben a tipológia meghatározása szükséges. Az ily módon definiált részhalmazokon belül a célváltozók kisebb szórással rendelkeznek, mint az egész populációra nézve. Minden egyes csoportra nézve az elemszám előre definiált, általában a kiválasztás szabályainak rögzítése nélkül. Következésképp a mintavétel maga követheti a célzott mintavételt, de a véletlen mintavétel is alkalmazható. A csoportképzés következtében a minta hatékonysága fokozódik. Általában a FADN⁴⁰ mintavételek ezen a elven alapulnak. Minden egyes méretkategóriára meg van határozva a szükséges elemszám.

Célzott mintavétel: Ebben az esetben a minta kiválasztása úgy történik, hogy a válaszadók így létrejövő halmaza különösen alkalmas jellemzőkkel rendelkezzen. Ez különösen akkor alkalmazható, amikor a populáció mérete csekély. Ebben az esetben a véletlen mintavétel elméleti előnyei nem érvényesek, a célzott mintavétel még mindig elősegítheti a minta hatékonyságának növelését, mivel az a leglényegesebb elemekre koncentrál. Azonban figyelembe kell venni, hogy a változók statisztikai jellemzőinek kiszámítása nem lehetséges célzott mintavétel esetén.

A klaszter mintavétel két lépcsős mintavétel, amely hatékony mintavételt tesz lehetővé, amennyiben a kis méretű entitások nagy területen elszórva helyezkednek el. Ez a megközelítés gyakori a különböző Nemzeti Erdőleltárok esetén. A klaszter mintavétel a stratifikáció egy speciális fajtája, mikor az kiválasztott területen kívül eső elemek kiválasztási valószínűsége zéró. Például első lépcső a földrajzi területek kiválasztása (régiók, NUTS szintek) véletlenszerűen. A részmintákon belül a minta kvótás mintavétel segítségével kerül kialakításra.

Összetett módszerek: Amennyiben az alapsokaság jelentősen eltérő entitásokat tartalmaz, nemcsak a kiválasztott minta, de a teljes halmaz stratifikációja is javíthatja a minta hatékonyságát. Gyakorlatban minden többlépcsős mintavétel megemlíthető a kombinált technológiák között.

A magán-erdőtulajdonosok véleményét feltáró vizsgálatok során a mintavétel kétlépcsős összetett módszerek alkalmazásával valósult meg. Az első lépésben a vizsgált területek (általában egy vagy több falu, település) kiválasztása történt meg, majd ezt követően a területen belül a válaszadók szelekciójával alakult ki a minta.

⁴⁰ FADN: Farm Agricultural Data Network.

3.1.4 Az alapsokaság: a mintavételi halmaz

A kutatás tervezése során az eredeti elképzelés a határozattal rendelkező erdőtulajdonosok véleményének feltárása volt. A minta ily módon történő szűkítését elsősorban az indokolta, hogy ebben az esetben a halmaz lehatárolása egyértelmű. Tekintettel kell lenni azonban arra, hogy számos esetben a tulajdonos egyaránt rendelkezik rendezetlen és rendezett tulajdonnal, így véleménye a rendezetlen erdőkre is vonatkozik. Emellett a magánerdők mintegy felén nincs erdőgazdálkodó, s a rendezetlen erdők tulajdonosainak véleménye különösen jelentős lehet az ágazati politikai kérdések meghatározása során. Ebből következően a lehetőségekhez képest a tágabb kiválasztás érdekében a kárpótlási határozatok elemzése és a mintavételbe való bevonása is megtörtént.

A halmaz lehatárolása ezen túl is számos problémát rejtett, mint az erdőgazdálkodó-tulajdonos közötti különbségtétel kérdése, vagy a zsebszerződések kérdése. Az erdőtulajdonosok személyenként vannak nyilvántartva, viszont az erdőt a tulajdonosok családon belül közösen kezelik, tehát ha egy családban öten-hatan licitáltak is, közülük csak egyvalaki vállalkozik a kérdőív kitöltésére.

3.2 Előzetes vizsgálatok

Az előkészítő vizsgálatok célja olyan adatok biztosítása, melyek eredményeinek ismeretében pontosítható a végleges vizsgálat. A magán-erdőtulajdonosok ismereteit és véleményét feltáró kutatás-sorozat keretében az előkészítő vizsgálatok jelentősége különösen nagy volt, tekintettel a tervezés során elérhető információk szűkösségére.

3.2.1 Az előzetes vizsgálatok eszközei

Az előzetes vizsgálatok alapvetően az alábbi módon valósultak meg:

- próbainterjúk, azaz feltáró jellegű kötetlen beszélgetések a vizsgált területen problémafeltárás, kérdések megfogalmazása érdekében.
- próbafelvételezések, melyek biztosítják a kérdőív ellenőrzését, az ellentmondások kiszűrését, illetve a különböző válaszadási, kitöltési módszerek tesztelését.

Előkészítő vizsgálatok	
szempontok	kutatások
Kutatást végző szervezet: Kutatás ideje: Minta nagysága, kiterjedése: Megkérdezettek: Jellemzők:	EFE, Sopron, Erdőrendezési Szolgálat 1996 tél 90 fő, Veszprém megye erdőbirtokosságok vezetői, nagy erdőtulajdonosok Veszprém megyei Erdőgazdálkodók érdekképviselete gyűlésén
Kutatást végző szervezet: Kutatás ideje: Minta nagysága, kiterjedése: Megkérdezettek: Jellemzők:	EFE, Sopron, Erdőrendezési Szolgálat 1996 tél 140 fő, Veszprém megye falusi erdőtulajdonosok; különböző válaszadási módok tesztelése, kérdőbiztossal, önállóan, visszaküldéssel
Kutatást végző szervezet: Kutatás ideje: Minta nagysága, kiterjedése: Megkérdezettek: Jellemzők:	Multifor.RD, NYME, ÁESZ 1999-2001 30-30 fő, országos kutatás vidéki erdőtulajdonosok és vidéki lakosok személyes beszélgetés, kérdőív nélkül, irányított interjúk

3. Táblázat. Az előkészítő vizsgálatok főbb jellemzői

3.2.2 A mintavétel módja

A mintavétel megvalósítása számos módon történhet. Babbie az alábbi fontosabb alapeseteket különbözteti meg (BABBIE, E. 1991.):

- személyes felkeresés;
- postázás, visszaküldés;
- telefonos kérdezés.

A mintavétel módjával foglalkozó szakirodalom részletesen elemzi a különböző módszerek előnyeit és hátrányait. A vizsgált szempontok elsősorban a költségek, a megbízhatóság, és válaszadási arány. Nagy méretű mintákat általában postázásos módszerrel állítanak elő.⁴¹

A vizsgálat-sorozat esetén az előzetes vizsgálat során megtörtént a lehetséges módszerek tesztelése. A postázásos visszaküldéses módszer 10-20 százalék közötti válaszadási arányt eredményezett, ami még az elemszám arányos növelése mellett sem fogadható el a felmerülő torzítás miatt⁴². A telefonos módszer nem volt alkalmazható, mert a válaszadók körében nagyfokú volt a bizalmatlanság és a tulajdonosi kör jelentős része, az idős vidéki tulajdonosok sok esetben nem rendelkeznek telefontal. A fentiek alapján a mintavétel szinte kizárólag kérdezőbiztosok alkalmazásával történt.

A kérdezőbiztosok alkalmazásának a vizsgálat során az alábbi előnyei voltak:

- A kérdezőbiztos személyes kontaktust teremt a válaszadóval, nagyobb az esélye az őszinte válaszoknak, a bizalmatlanság legyőzésének.
- A válaszadó nem tudja megbeszélni a szomszédal, az erdésszel, stb. a válaszokat, nem tudja lemásolni valaki másét, ténylegesen az önálló, saját véleménye kerül a kérdőívbe. Azok is bekerülnek a mintába, akik különben nem küldenék vissza a kérdőívet, mert nem érnek rá, vagy nem tulajdonítanak neki jelentőséget. Az idősebbeknek a kérdőív értelmezésében és kitöltésében segítség nyújtható (az erdőtulajdonosok 40 százaléka nyugdíjas).
- Kérdezőbiztosok alkalmazása esetén több szöveges válasz lehet a kérdőívben, ami nem szűkíti le a válaszadási lehetőségeket, mint a feleletválasztós kérdések. A felmerülő félreértések felismerhetők és így könnyebben elkerülhetők, igen sok háttér-információ nyerhető, ami nagyon megkönnyíti és pontosabbá teszi a kiértékelést, ezenkívül hatékonyabban fejleszthető a kérdőív, jobban előjönnek a belső ellentmondások.

Természetesen a kérdezőbiztosok alkalmazásának néhány hátránya is tapasztalható volt, mint a nagyobb időigény, a magasabb költségek, az utazások és ott tartózkodás összehangolásának szükségessége. Számos esetben az adatfelvételezés időtartama korlátozott volt, ami nem tette lehetővé a későbbi visszatérést.

Előfordulhat, hogy a kérdezőbiztosok véleménye, részvétele torzítja a mintát válaszok sugalmazásával, a válaszadó figyelmének bizonyos területre való irányításával, vagy pusztán megjelenésükkel, viselkedésükkel. A torzítás kiküszöbölése érdekében a kérdezőbiztosok próbainterjúk készítésével, illetve a kérdőív kérdéseitől való eltérés minimálisra való csökkentésével védekeztek.

⁴¹ Az 'állampolgári fejelem' Európában lehetővé teszi a postai terjesztést, mivel 70 százalékosnál magasabb válaszadási arány érhető el kiegészítő technikák alkalmazásával, mint pl. emlékeztető levél küldése, válaszboríték melléklése, telefonos kapcsolatfelvétel a nem válaszolók esetén. A magyarországi előzetes minta 10 %-os visszaküldési arányt eredményezett.

⁴² Akik visszaküldik, azok nem az átlagot képviselik.

3.2.3 A kérdőív kialakítása

A kérdőív kialakításával kapcsolatos legfontosabb jellemzőket a módszertan, és a kitöltés, válaszadás módja definiálta. A leghatékonyabb módszernek az bizonyult, ha a kérdezőbiztos a kérdéseket felolvassa és a válaszokat beírja a kérdőívbe. Ebből következően lehetőség volt kisebb betűméret és egyszeres sortávolság alkalmazására. A kezelhetőség érdekében a kérdőív egy ív A3 méretű lap négy oldalán található, ami jelentősen egyszerűsíti a kezelést, sokszorosítás és az adatfeldolgozás feladatát.

A kutatás célja volt a lehető legtöbb kérdés megkérdezése, a megszerezhető információk körének bővítése. Ugyanakkor a méretbeli korlátok és a válaszadók terhelhetősége egyaránt korlátot szab a kérdések számának. A kérdések mennyiségének növekedése megfigyelhető a kutatás sorozat során: a mintegy kilencven kérdés már a lehetőségek maximális kihasználását jelentette.

A kérdőív az egyszerű, közérthető kérdések, megfogalmazások alkalmazását helyezte előtérbe akár a szakkifejezések rovására is. A kérdések megfogalmazása során két probléma merült fel:

1, Nyílt és zárt kérdések alkalmazása.

Nyílt kérdés esetén a válaszadó fogalmazza meg a választ, saját ismereteire hagyatkozva.

pl. 75. Ön szerint mi a magán-erdőgazdálkodás legjelentősebb problémája?

.....

Zárt, feleletválasztós kérdések esetén a felajánlott válaszlehetőségekből lehet választani:

51. Véleménye szerint szükség van az Ön erdeje kezeléséhez szaktudásra ?

- józan paraszti ész elég
- felmerülő problémák esetén szakember kell
- mindenképpen kell a szaktudás

A kérdőív megfogalmazásakor figyelembe kell venni a feleletválasztós kérdések egyszerűbb kiértékelhetőségét, viszont szöveges válaszok alkalmazása esetén árnyaltabb, részletesebb válaszok kaphatók. Ezért a kutatás során nyílt és zárt kérdések alkalmazására egyaránt sor került. Nyílt kérdések esetén a kapott válaszok csoportosítása és kategorizálását is el kellett végezni, mely bizonyos mértékig szubjektívvá teszi a kiértékelést, mivel vannak olyan kifejezések, melyek nehezen illeszthetők a felállított kategóriák közé.

Például a magán-erdőgazdálkodás problémáinak értékelése során a fakivágás kifejezés esetén nehezen értelmezhető, hogy a falopás, a rablógazdálkodás, a tulajdonosok saját fakitermelése volt-e a vélelmezett problémaforrás. Ezért számos esetben kedvezőbbnek tűnik a zárt skálák alkalmazása, mikor a válaszadónak előre megfogalmazott kategóriák közül kell választania. Ennek hibája, hogy sok esetben a válaszadók számára felkínál olyan válaszlehetőségeket, melyeket különben önállóan nem említenének. Ennél is jelentősebb probléma azonban, hogy számos esetben a válaszlehetőségeket is lekorlátozza: a megkérdezettek csak a felajánlott lehetőségek közül választanak.

Mivel az előzetes vizsgálatok igazolták, hogy magas a szöveges kérdések terén a válaszadási arány, ezért a kérdőív számos nyílt kérdést tartalmaz.

2. Egységes vagy eltérő kérdések

Tekintettel arra, hogy a válaszadók között egyaránt megtalálhatók szakemberek és idős, alacsony iskolai végzettséggel, korlátozott ismeretekkel rendelkező erdőtulajdonosok,

felmerült a lehetőség, hogy egyes tulajdonosi csoportok eltérő kérdéseket kapjanak. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy a különböző kérdések alkalmazása az egységes elveken alapuló kiértékelési lehetőségeket jelentős mértékben szűkíti. Kompromisszumos megoldásként a vidéki tulajdonosok esetén egységes, a városi tulajdonosok esetén elágazásos, összetett kérdőív alkalmazására került sor. Az eltérő módszer alkalmazását az indokolta, hogy a városi tulajdonosok ismereti szintje vélelmezhetően jóval eltéréseket mutat, és a szakértők és laikusok között a vidéki tulajdonosok csoportjához képest nagyobb a különbség. A kérdőív megosztása a gazdálkodó - nem gazdálkodó paraméter mentén történt, mivel az erdőgazdálkodók ismereteinek jóval magasabbnak kell lennie a gazdálkodói jogkörrel fel nem ruházott erdőtulajdonosok ismereti szintjénél.

3.2.4 A kérdőív változása az időben

A kutatás előrehaladásával az egyes kérdéskörök aránya jelentősen átalakult. (4. Táblázat) Az ismereteket feltérképező kérdések igen jelentős részt tesznek ki a vidéki kérdőívben, egy részük azonos szintre kérdez rá, és aki deklaráltan semmilyen ismerettel nem rendelkezik, az a kérdőív egynegyedét üresen kénytelen hagyni. A kérdések sorrendje is több helyen változtatásra szorult. Érdemesnek bizonyult inkább logikus, egymásra épülő kérdés-csoportokat kialakítani, mivel nem volt jellemző az az előzetesen feltételezett veszély, hogy a válaszadók az egyik kérdésből következtetik ki a másira adandó választ. Az idősök magas aránya is inkább az egyszerűbb, logikus szerkezetű kérdőív alkalmazását teszi célszerűvé.

Bátrabban lehetett egyszerű eldöntendő kérdéseket alkalmazni, nem kell attól tartani, hogy az erdőtulajdonosok tényleges ismereteiknél kedvezőbb színben kívánják magukat feltüntetni. A korábbi megoldás esetén a kérdés megfogalmazása az alábbi volt:

Ön szerint mi a feladata az erdőrendezésnek?

A végleges változat e helyett az alábbi formát alkalmazta:

Tudja-e Ön, hogy mi a feladata az erdőrendezésnek?
 igen nem

Azok a korábbi félelmek, mely szerint a tulajdonos ugyan nem tudja, de inkább az igen választ jelöli, hogy kedvezőbb színben tüntesse fel magát, nem igazolódtak be.

Az előzetes vizsgálatok lehetővé tették, hogy értelmezéssel különbözőségeket, hibákat is feltárhatók legyenek. Ilyen volt például a kérdések sorrendjének szerepe a kérdőívben. A korra vonatkozó kérdés elhelyezése a faállományokra vonatkozó kérdések után olyan látszatot keltett, mintha az az erdőállomány korára vonatkozott volna.⁴³

20. Mekkora az erdőbirtokának nagysága ?
 1 ha alatt 1-5 ha 6-30 ha 31 felett

20. Hány darabban van az erdeje ?
 1 tagban 2-5 darabban 5 felett

21. Kora: -30 31-40 41-45 46-50 51-60 61-

22. Neme: férfi nő

23. Iskolai végzettsége: általános iskola szakmunkásképző szakközépiskola
 gimnázium/polgári felsőfokú végzettség

24. Foglalkozása:

2. Ábra. A helytelen kérdéssorrend veszélyei

⁴³ A hiba a visszaküldéses módszer tesztelése során merült fel, kérdezőbiztos alkalmazása az ilyen jellegű félreértelmezéseket jelentősen szűkíti.

	előkészítő kérdőív	ellenőrző kérdőív	végleges kérdőív
tulajdonszerzés	miért, hogyan	miért, hogyan előre tájékozódott-e	miért, hogyan előre tájékozódott-e gazdasági hasznosítás további szándékok
gazdálkodási forma	társult előnyei formája, mit választana	társult előnyei formája, mit választana	társult előnyei formája, mit választana birtokösszevonás, bérbeadás együttműködés, tagok kilépés, hosszú távú tervek egyéni előnyei
segítség, támogatás	milyen támogatás	milyen támogatás támogatások ismerete	milyen támogatás támogatások ismerete milyen egyéb támogatás
erdészeti alap	egyetért-e		ismeri e
információszerzés	honnan	honnan erdőgazda kiskönyvtára részt venne szakképzése	honnan erdőgazda kiskönyvtára részt venne szakképzése FM támogatások erdőtörvény ismerete
szaktudás	kell-e az erdőhöz	kell-e az erdőhöz	kell-e az erdőhöz szakember alkalmazás
erdőtelepítés	terület, szándék	terület, szándék	terület, szándék, mg termelés fafaj
vadászati jog	jövőbeni hasznosítás	jövőbeni hasznosítás	hasznosítás, vadkár
erdőfelügyelet erdőrendezés	feladata	feladata kapott-e határozatot mi a feladata	feladata, kapott-e határozatot mi a feladata beleszól a tervezésbe mi az üzemterv van üzemterve ismeri az üzemtervet
érdekképviselés	időszerűsége	belépne-e	belépne-e
erdőterület	hol, mekkora	hol, mekkora kimegy-e az erdőbe erdő egyéb funkciói társadalmi szerep más is bemeget	hol, mekkora, fafajok kimegy-e az erdőbe miért megy ki erdő egyéb funkciói társadalmi szerep más is bemeget állami korlátozás elfogadása
erdőgazdálkodás		ismeretek tölgy rönk ára	ismeretek (3 kérdés) tölgy rönk ára mi termel erdejében éves hozam fakitermelés lehetősége jövendelműködés veszteséges erdő? szándékok, adózás , értékesítés
természetvédelem			van védett területe elfogadja a korlátozást visszavásárlás
problémafeltárás	mi a legnagyobb	javaslat	javaslat
személyes adatok	kor, nem, végzettség, foglalkozás	kor, nem, végzettség, foglalkozás	kor, nem, végzettség, foglalkozás

4. Táblázat. A kérdőív változatok főbb kérdéscsoportjai

3.3 Mintavétel

3.3.1 A minta terjedelme

A minta terjedelmét statisztikai és pénzügyi megfontolások egyaránt meghatározták. A személyes felkeresés magasabb költségei következtében viszonylag alacsonyabb elemszám volt tervezhető. A kétlépcsős mintavétel következtében a kiválasztott települések számát és a településen belül a megkérdezettek számát egyaránt tervezni kellett.

A kutatás stratégiájának tervezése során a minta kialakításakor két különböző módszer is alkalmazásra került:

- kisebb számú falu lakosságának részletes, közel teljes körű felvételezése, mely lehetővé teszi a vizsgált területen a folyamatok részletes megismerését; (2 falu 400-400 fő);
- illetve nagy számú településen alacsonyabb mintavétel alkalmazása, mely a helyi speciális körülmények torzító hatását csökkenteni (50 falu, 20-20 fő).

3.3.2 Mintavételek

Fő kutatások	
Kutatást végző szervezet: Kutatás ideje: Minta nagysága, kiterjedése: Megkérdezettek: Jellemzők:	EFE, Sopron, Erdőrendezési Szolgálat 1997 tavasz 1000 fő; országos kutatás vidéki erdőtulajdonosok 90 kérdés, kérdezőbiztossal, 50 falut érintő adatfelvétel,
Kutatást végző szervezet: Kutatás ideje: Minta nagysága, kiterjedése: Megkérdezettek: Jellemzők:	Soproni Egyetem, Állami Erdészeti Szolgálat 1998 tavasz-1999 tavasz 250 fő, országos kutatás városi erdőtulajdonosok (Budapest, Pécs, Miskolc, Sopron, Szolnok, Veszprém) 90 kérdés, kérdezőbiztossal, alternatív kérdőívek tulajdonosoknak és gazdálkodóknak
Kutatást végző szervezet: Kutatás ideje: Minta nagysága, kiterjedése: Megkérdezettek: Jellemzők:	Multifor.RD, NYME, ÁESZ 1999-2001 800 fő, országos kutatás vidéki erdőtulajdonosok és vidéki lakosok nemzetközi szinten egységes kérdőív

5. Táblázat. Mintavételek fontosabb jellemzői

A bizalom és a válaszadási arány fokozása érdekében számos kiegészítő módszer alkalmazása történt meg a válaszadási arány növelése érdekében:

- előzetes tájékoztatás levélben, polgármesteri hivatalon keresztül, falutévében;
- helyi iskola bevonása a válaszok begyűjtésébe⁴⁴;
- telefonos megbeszélés az interjú időpontját illetően.

⁴⁴ Multifor Projekt, Szentgál.

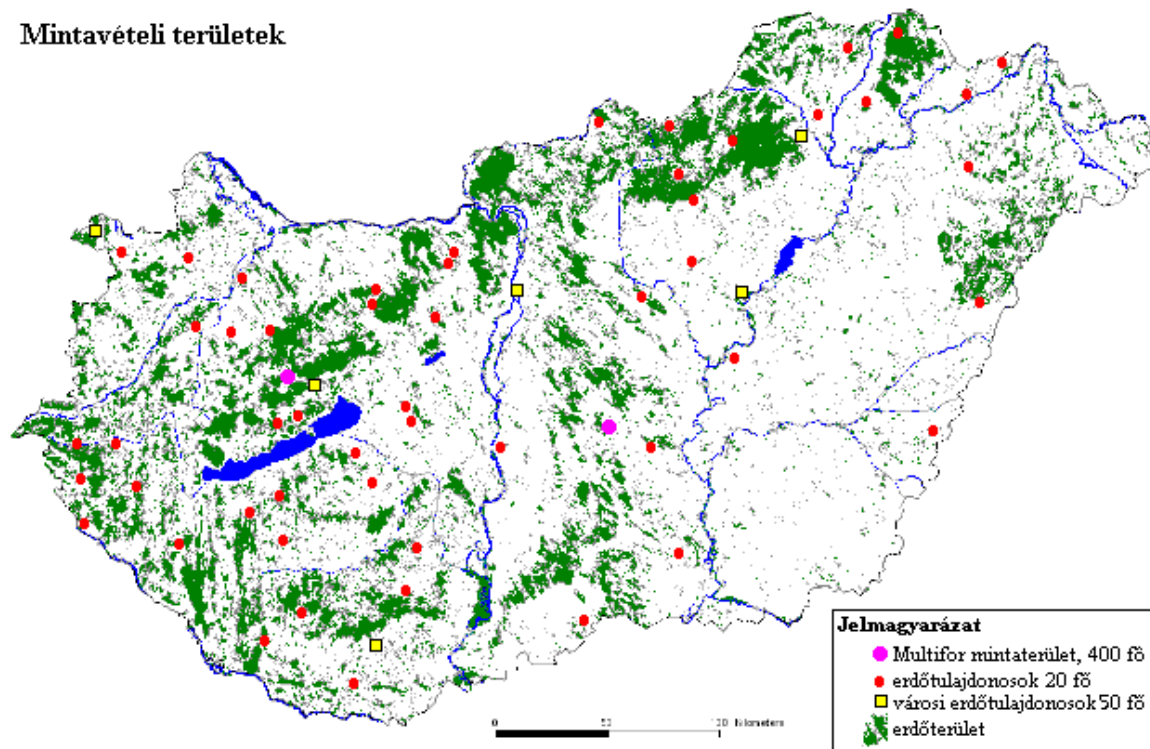
3.3.3 A kiválasztás módja

Az eltérő körülmények miatt nem lehetett biztosítani az egész mintára vonatkozóan az azonos kiválasztási elveket. Általánosságban elmondható, hogy több lépésben szűkült a minta a konkrét települések kiválasztásáig.

A vidéki minta felépítése az alábbi módszer alapján történt:

- Az Erdőállomány adattár adatai alapján nem kerültek be a mintába azok a települések, amelyek szélsőséges értékeket⁴⁵ mutattak a következő jellemzők tekintetében:
 - összes erdőterület, magánerdő területe,
 - magánerdő területe az összes erdőhöz viszonyítva,
 - egy főre jutó erdőterület, egy főre jutó magántulajdonú erdő.
- Szintén nem kerültek be a mintába a 200 fő alatti és 4000 fő feletti lélekszámú falvak a vidéki minta előállításánál.
- Az erdőfelügyelők személyes tapasztalatára alapozva nagyobb prioritást kaptak azok a települések, ahol a magán-erdőgazdálkodás már előrehaladt, illetve sokféle tulajdonosi forma megjelent. Ez természetesen bizonyos fokú torzítást eredményezhet, de figyelembe kell venni, hogy a tulajdoni átalakulás kezdeti szakaszában lévő mintaterületek esetén a megszerzhető információk hasznossága jóval korlátozottabb; a minta hatékonysága érdekében ezt az 'időbeni torzítást' fel kellett vállalni.

Mintavételi területek

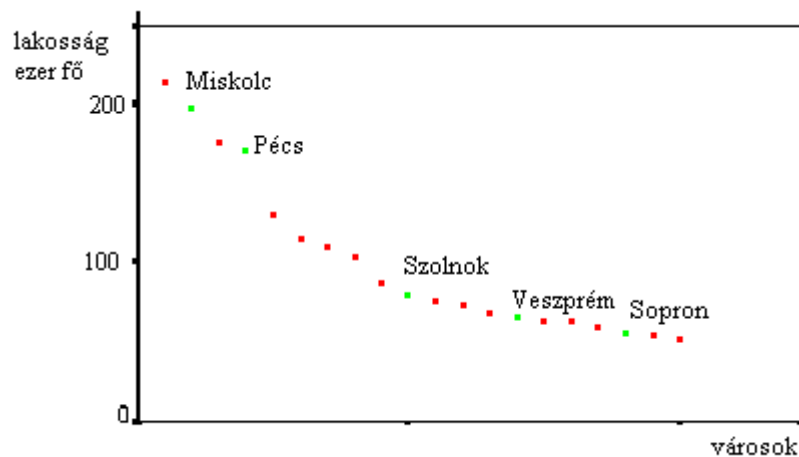
3. Ábra. A mintavételi helyek térbeli eloszlása.

⁴⁵ Az alsó és felső percentilis (10 %) kiejtése történt meg.

A városi erdőtulajdonosok mintavétele során a városok kiválasztása a térbeli eloszlás és a lakosság számának figyelembevételével történt. A minta tervezése során figyelembe kellett venni, hogy a falvak és városok közt a határ az elmúlt évtizedekben elmosódott és a falusi lakosság egy része a városi életmódhoz közelálló életvitelt folytat. Azonban ebben az esetben is megmaradt az a jelentős különbség, hogy falusi lakosként közvetlen kontaktus, napi kapcsolat lehet a mezőgazdasági terület – adott esetben erdő – művelését ellátó szervezet, személy és a tulajdonos között, míg a klasszikus városi életmód, a nagyobb távolság esetén ez napi kontroll hiányzik. A fentiek alapján a vizsgálat során célszerű kiejteni az alacsony lélekszámú, kisméretű városokat, illetve az alföldi mezőváros jellegű településeket, mivel ezekben az esetekben a városi életmód jellegzetességei nem jelentkeznek olyan erőteljesen. Ebből adódóan a vizsgálat során a városok halmazát az 50,000 fő feletti lélekszámmal rendelkező településekre célszerű korlátozni.

A városok kiválasztása során a következő szempontokat kellett figyelembe venni:

- Budapest mindenképpen szerepeljen a mintában,
- lehetőleg a kiválasztott települések száma ne haladja meg a 6 várost, így a városonként vett minta is kellőképpen nagy ahhoz, az egyes régiókat reprezentálja,
- minden nagytáj jelenjen meg a mintában,
- a kiválasztott városok statisztikai paraméterei (a lakosságból számított átlag és szórás) közelítsék a minta hasonló paramétereit.

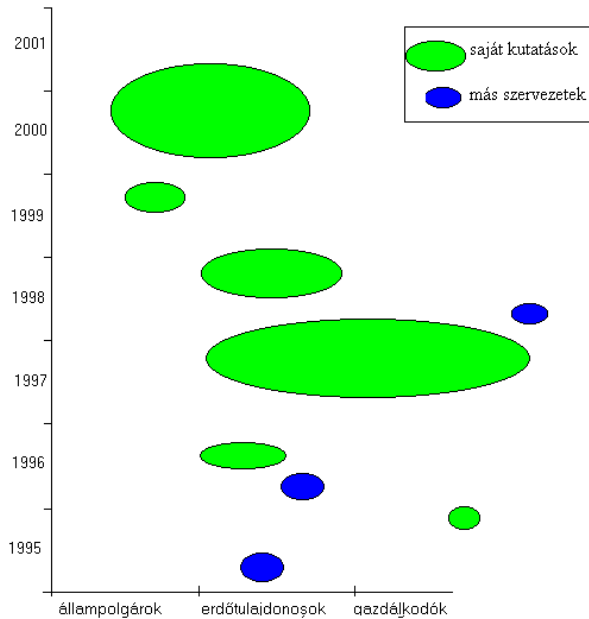

4. Ábra. A kiválasztott városok a lélekszám függvényében, Budapest nélkül.

3.4 Kiértékelés

3.4.1 A különböző kutatások összevetése

A korábbi hazai kutatások értékelése

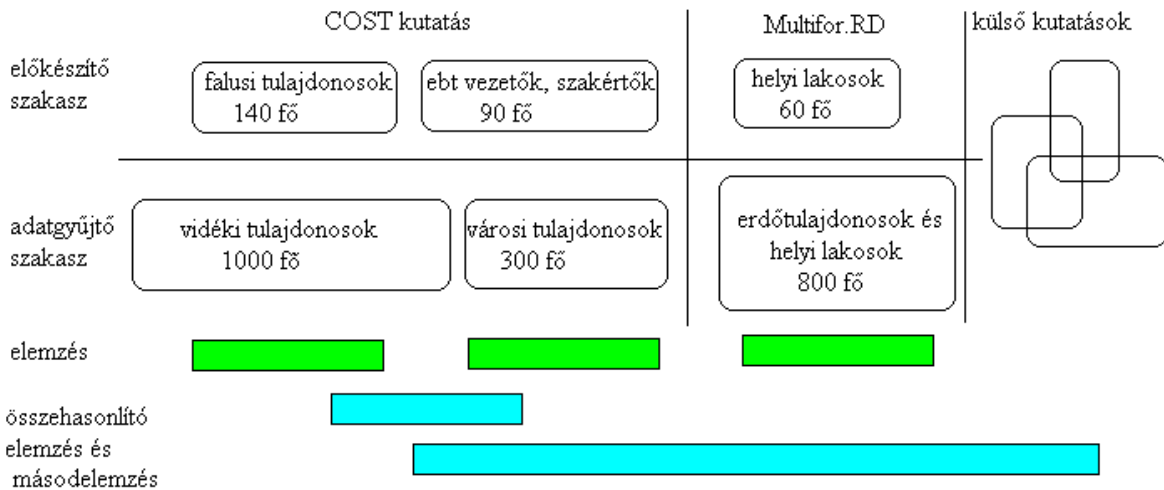

5. Ábra A vizsgált felmérések grafikus ábrázolása

Az egyes ellipszisek térbeli elhelyezkedése és mérete a vizsgálat idejét és a megkérdezettek számát jelöli. A vízszintes tengely a válaszadók erdőgazdálkodással kapcsolatos orientációját jelöli.

Általános tendencia, hogy míg a korai felmérések inkább a gazdálkodói kör vizsgálatával foglalkoztak, addig az elmúlt évek a tulajdonosi problémák feltárását, illetve az erdőtulajdonnal nem rendelkező állampolgárok ismereteit vizsgálják.

A korábban felsorolt kutatások közötti logikai kapcsolatot, mely alapján az elemzés, értékelés történt, az alábbi ábra szemlélteti:

6. Ábra. A kutatás felépítése és egyes fázisai.

Az összetett vizsgálatok során a különböző kutatások összevetése a következő formában történik meg.

vizsgálat	egyesületi	kislódi	ERTI-IDF	vidéki	városi	szentgáli	kerek- egyházi
minta fő	80	140	58	1000	250	390	405
terület	Veszprém	Veszprém	országos	országos	országos	helyi	helyi
helyi, vidéki minták összehasonlítása: területi eltérések és azonosságok, ezek okai és következményei							
országos felmérések vizsgálata: városi és falusi tulajdonosok közötti különbségek és azonosságok különbség a gazdálkodási formában, társulási hajlamban, a közös gazdálkodás elfogadásában eltérő viszonyulás az erdőhöz, mint vagyontárgyhoz, mint gazdasági eszközhöz, stb. a városi lakosok tájékozottsága a vidéki tulajdonosokhoz viszonyítva							
a főként gazdálkodókat és szakértőket felvonultató vizsgálatok összehasonlítása: lokális és országos adatok között kimutatható eltérés az esetleges eltérések okainak meghatározása: viszonylag nagyobb időbeli távolság (3 év), eltérő alaphalmaz, eltérő kérdésfeltevés							

6. Táblázat. Az összehasonlító vizsgálatba bevont mintavételek.

A különböző minták összevetésével olyan összefüggések is feltárhatók, melyek az egyes minták értékelése során nem jelentkeznek. E vizsgálat elősegíti az ellentmondások feltárását, a regionális jelenségek mélyebb megismerését és a különböző módszerek összehasonlítását.

3.4.2 A mintavétel korlátai és reprezentativitása

A megállapítások érvényessége két szinten vizsgálható:

- a kérdések szintjén és
- a minta szintjén.

3.4.2.1 Érvényesség a kérdések szintjén

Általános gyakorlat a kérdőívek, közvélemény-kutatások kiértékelésénél, hogy egy kérdéskört többféleképpen is megkérdeznek és összevetik az azonos tárgyra vonatkozó válaszokat. Így következtetni lehet arra, hogy mennyire kialakult, határozott vélemény alapján töltik ki a kérdéseket a válaszadók, illetőleg mennyire véletlenszerűen, nem átgondoltan válaszolnak.

Noha a kérdezőbiztosok alkalmazásával ennek jelentősége lényegesen kisebb, azért ilyen ellenőrzési lehetőség is bekerült a kérdőívbe. Ilyen kapcsolódási pont található például az alábbi két kérdés között:

**Elsősorban milyen jellegű segítségre számít?
Igényelne-e állami támogatást?**

Vizsgálható, hogy akik elsősorban pénzügyi támogatásra számítanának, igényelnek-e állami támogatást, amennyiben az lehetséges. A táblázat alapján látható, hogy a kérdésnél a kitöltők 3 százaléka válaszolt véletlenszerűen, ellentmondásosan, nem egy kialakult vélemény alapján.

elsősorban milyen segítségre számít	nem igényel állami támogatást (%)	igényel állami támogatást (%)
nem pénzügyi támogatásra	16	29
pénzügyi támogatásra	3	27

7. Táblázat. Kérdések összevetése a téves válaszok kiszűrése érdekében.

A további elemzések során alapvetően a két, azonos célokat kitűző, de eltérő eszközöket és módszereket alkalmazó kutatás eredményeinek ütköztetése történik. Ezáltal lehetőség nyílik mélyebb összefüggések feltárására, a tévkövetkeztetések kizárására, összehasonlító elemzések végzésére.

Az eltérő statisztikai, mintavételi módszerek következtében a válaszok megbízhatóságának, érvényességének ellenőrzése is megoldható. Az eltérő kérdésfeltevések, megfogalmazások csökkentik a félreértelmezésből adódó téves következtetések levonásának veszélyét. Az egyéb, a témával foglalkozó kutatások, melyek kisebb térbeli területet, regionális kérdéseket vizsgálnak, az eredmények pontosításában játszhatnak szerepet.

3.4.2.2 Érvényesség a minta szintjén: reprezentativitás

A vizsgálat egyik kulcskérdése a minta reprezentativitása, mivel nem reprezentatív mintából levont megállapítások általában tévkövetkeztetésekhez vezetnek. A szociológiai kutatások során a minta reprezentativitását súlyozással biztosítják, mely során a minta jellemző paramétereinek meg kell egyeznie a teljes populáció vonatkozó paramétereivel. (kor, nem, iskolai végzettség, lakóhely.)

Egy, a teljes felnőtt korú lakosságra vonatkozó 950 fős reprezentatív mintának +/- 3,24 százalékpont a hibahatára (95%-os megbízhatósági szint mellett), ami azt jelenti, hogy a közölt eredmények legfeljebb ennyivel térhetnek el azoktól a "valós értékektől", amelyeket akkor kaptunk volna, ha minden felnőtt korú magyar állampolgárt megkérdeztünk. (TNS Modus)

Az erdőtulajdonosok halmazának jellemző adatai nem ismertek, így a minta pontossága statisztikai módszerekkel nem igazolható. A társadalom egészével való összevetés nem lehetséges, mivel az erdőtulajdonosok halmaza jellemző módon eltér a teljes népességtől.

A minta reprezentativitását a következő megállapítások támasztják alá:

- A reprezentativitás elsődleges biztosítója a megkérdezettek véletlenszerű kiválasztása.
- A vizsgált minta elemszáma mintegy 2000 fő, amely a megközelítőleg kétszáz ezer erdőtulajdonoshoz viszonyítva egy százalékos mintavételi aránynak felel meg, ami társadalomtudományi kutatásoknál magas aránynak tekinthető⁴⁶.
- A minta jellemzői igazolják azokat a feltételezéseket, melyek megállapítása következtetések útján, vagy tapasztalati úton történt. Ilyenek különösen az idősök magas aránya, az erdőterület elaprózódottsága.
- A mintavétel nagyfokú térbeli kiterjedése szintén elősegíti a speciális esetek kiszűrését.
- A mintába került erdőtulajdonosok válaszainak megoszlása a reprezentativitás szempontjából kiemelkedő faktorok szempontjából nem mutat szélsőséges eltéréseket, így az esetleges mintavételi pontatlanság következtében fennálló torzítás hatása nem jelentős.
- A mintavétel terjedelménél fogva számos olyan részhalmazra bontható, (pl. egyéni gazdálkodók, városi és vidéki erdőtulajdonosok) melyek önmagukban is elemezhetők. A részmintákra vonatkozó megállapítások érvényességét a teljes minta pontossága csak kis mértékben befolyásolja. Például az egyéni gazdálkodókra vonatkozó megállapítások érvényesek akkor is, ha a mintába a társult gazdálkodókhoz képest túl sok egyéni gazdálkodó került.

3.5 A társadalmi vélemény felmérése: Multifor projekt

A Multifor projekt a vidéki társadalmak erdőhöz viszonyát vizsgálja kilenc európai országban, országonként két mintaterületen, azonos kérdőíves felmérés segítségével és közös adatbázis létrehozásával. A véletlenszerű mintavételből következően a minta föld-, és erdőtulajdonosok mellett földtulajdonnal nem rendelkező helyi lakosok véleményét is feltárja. A mintavétel módjából következően a minta a vidéki társadalom véleményét reprezentálja.

A kilenc európai országra kiterjedő vizsgálat, valamint az azonos kérdések alkalmazása lehetővé teszi az egységes európai szintű kiértékelést, az objektív összehasonlíthatóságot, illetőleg hazai szempontból a kapott eredmények nemzetközi környezetbe való illesztését.

A két magyarországi terület egyike Szentgál, amely hagyományosan erdőszült területnek számít, illetve Kerekegyháza, ahol az elmúlt időszakban jelentős erdőszítési tevékenység zajlott.

⁴⁶ Általános a teljes lakosság 1000-2000 fős reprezentatív mintával való jellemezése. Természetesen jelentős különbség, hogy a teljes populáció jellemző adatai ismertek, így a minta jellemzői számíthatók.

3.6 Összefoglalás

A kutatási módszertan bemutatása alapján megállapítható, hogy a felmérés az első ilyen jellegű országos vizsgálat, amely az adott lehetőségek között a maximális méretű mintát eredményezett. (JÁGER, L. 1997.) A mintavétel megalapozottsága következtében a kapott eredmények pontossága a rendelkezésre álló adatok figyelembevételével az elérhető legnagyobb.

A mintavétel egész országra való kiterjesztése következtében a minta nagyobb fokú heterogenitását ellensúlyozza az a tény, hogy ebből következően az aktuális problémákat, a tényleges folyamatokat erőteljesebben tudja bemutatni a vizsgálat. Ez a tulajdonosi formákkal kapcsolatban azt jelenti, hogy az országos átlagnak megfelelő arányban való kiválasztásánál fontosabb szempont volt az, hogy a fontosabb gazdálkodási formákból megfelelő méretű minta álljon rendelkezésre a következtetések levonásához.

Az elemzés célja a rendelkezésre álló adattömeg minél pontosabb kiértékelése és az ok-okozatok feltárása. Az eltérő kutatások és módszerek, vizsgálati tevékenységek lehetővé teszik az összetett elemzések alkalmazását. Egyszerű adatközlés helyett lehetőség nyílik az információs források elemzésére, összehasonlítására, a redundancia és az ellentmondások kiszűrésére. A nemzetközi tapasztalatok és kutatássorozatok következtében elvégezhető a magyarországi helyzet összevetése a külföldi magán-erdőgazdálkodással kapcsolatos információkkal, tendenciákkal. A nagyszámú adat megköveteli a különböző adatredukciós eszközök alkalmazását, illetve lehetővé teszi korrelációs számítás, variancia analízis és klaszter analízis alkalmazását.

mintavétel	terület	megkérdezettek	összesen
országos városi	50 falu ⁴⁷	20 fő	1000 fő
országos városi	6 város	40 fő	250 fő
összehasonlító Multifor	2 falu	405-390 fő	795 fő
összesen			2050 fő

8. Táblázat. A mintavételek főbb jellemzői

Ekkora minta már elégséges országos összehasonlíthatósághoz, a mintavétel pontatlanságából adódó hibák kiszűrésére, az eltérő termőhelyi adottságok és gazdálkodási formák vizsgálatára.

⁴⁷ Az 50 mintavételi hely mintegy 60 falut jelent, mivel a kutatás során számos esetben több szomszédos községben történt a mintavétel, mivel a községenként jelentősen eltérőek a gazdálkodási viszonyok.

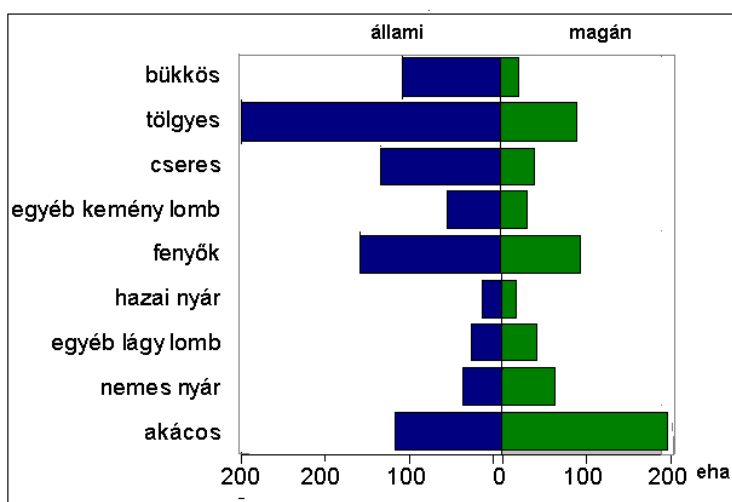
4 Az erdőtulajdonosok ismeretei és szándékai Magyarországon

4.1 A magánerdők főbb jellemzői

Az erdőgazdálkodással érintett terület Magyarországon 1998-ban 1.871.309 ha volt, ami 18,9 százalékos erdősültségnek felel meg. Ebből állami 1.128.143 hektár, közösségi 10.691 ha, magántulajdonú 732.474 hektár. (AESZ, 1999.) Lényeges szempont a tulajdonosok által birtokolt különböző erdőállományok megoszlása:

faállománnyal borított terület	állami ezer ha	magán ezer ha	magántulajdon %	összesen ezer ha
bükkös	116,6	21,1	15,3	137,7
tölgyes	310,6	89,9	22,4	400,5
cseres	143,7	39,3	21,5	183,0
akácos	129,2	195,0	60,1	324,2
egyéb kemény lomb	64,5	30,0	31,7	94,5
nemes nyár	48,2	62,0	56,3	110,2
hazai nyár	25,4	15,8	38,3	41,2
egyéb lágy lomb	37,6	40,4	51,8	78,0
fenyők	170,5	91,1	34,8	261,6
összesen	1046,3	584,6	36,6	1630,9

9. Táblázat. Az erdőállományok megoszlása tulajdonviszonyok szerint⁴⁸.

7. Ábra A faállományok megoszlása tulajdonviszonyok szerint

Az akác, nemes nyár és egyéb lágy lombos erdők 50-60 százaléka van magántulajdonban, míg a lassan növekvő lombos állományok (tölgy, bükk) túlnyomórészt állami tulajdonban maradtak. Az állami erdőkhöz képest a magán erdők faállomány-szerkezete tehát jelentős eltéréseket mutat.

⁴⁸ Állami Erdészeti Szolgálat, 1996. január 1. állapot.

Az eltérés alapvetően két tényezőre vezethető vissza:

A magánerdők területi forrása mintegy 75 százalékban a termelőszövetkezeti erdők voltak. Ezek nagy része határ-termőhelyi erdőtelepítéssel jött létre, fafaj-szerkezetében a rövid vágásfordulóval kezelt nyár, akác és fenyő állományok a meghatározók, fatermő képességében az államerdők átlaga alatt maradnak. (HALÁSZ, A. 1994.)

A zömmel hegyvidéki, a privatizációval magánosított, korábban állami erdőterületek esetén a kijelölés az erdőgazdálkodó javaslatára történt, így főként a zárvány területek, szórványterületek és a gyengébb területek kijelölése valósult meg. Ebből következően a magánerdők kedvezőtlenebb ökonómiai adottságokkal rendelkeznek az állami erdőkhöz képest. A gyenge fatermő-képességű erdők viszonylag magas aránya következtében a vizsgálatok szerint különösen a rövid és közepes vágásfordulójú fafajok esetén nem teszi lehetővé a gazdaságos tevékenységet. (MÉSZÁROS, K. et. al. 1998.)

4.2 Az erdőtulajdonosok fontosabb jellemzői

Az elmúlt évtizedek erdészeti hagyományai, valamint a magán-erdőgazdálkodás kialakulatlansága miatt az erdészeti igazgatás természetesen erdő-központú és nem erdőtulajdonos központú. A szabályozás szerint az Állami Erdészeti Szolgálat a gazdálkodóval áll kapcsolatban, a tulajdonost nem is regisztrálja. A magánerdőkkel kapcsolatos kutatás esetén viszont a tulajdonosok bemutatása kiemelkedő jelentőségű.

A magán-erdőgazdálkodás egyik kiemelt mutatója a tulajdonosi birtokméret. 2001 márciusában az Erdészeti Hivatal információ szerint mintegy 248 ezer erdőtulajdonos volt Magyarországon. Az erdőtulajdonosok nagyon heterogén csoportot alkotnak, összefoglaló jellemzésük csak korlátozott mértékben lehetséges. A tulajdonosok fontosabb szociológiai jellemzői a kor, iskolai végzettség, lakóhely⁴⁹. Hasonlóképpen lényeges a birtokméret és a birtokolt erdőállomány jellege.

Vizsgálható továbbá, hogy a lakóhely milyen mértékben determinálja a mezőgazdasághoz való viszonyt, a foglalkozást és az erdőgazdálkodásban elfoglalt szerepet⁵⁰. Kérdésként merülhet fel az is, hogy lehetséges-e egységesen a magán-erdőgazdálkodást vizsgálni, vagy kedvezőbb különböző tulajdonosi csoportok elkülönítése. Ez esetben kérdéses, hogy melyek a fő csoportképző ismérvek, melyek alapján a tulajdonosi csoportok kialakíthatók.

4.2.1 Lakóhely szerinti megoszlás

Mértékadó vélemények szerint erdőtulajdonosok mintegy egyharmada városi, kétharmada vidéki lakos⁵¹. Tekintettel arra, hogy a mintavétel során a város-vidék megoszlás nem a közigazgatási osztályozás szerint történt, a minta kialakítása 250 városi erdőtulajdonos, illetve 1000 vidéki erdőtulajdonos adatainak összegzésével került kialakításra. Emellett a vidéki lakosság véleményét feltáró 795 fős minta erdőtulajdonosi részmintájára (212 fő) vonatkozó eredmények is megtalálhatók az elemzésben, a két minta azonban számszakilag nem adható össze közvetlenül.

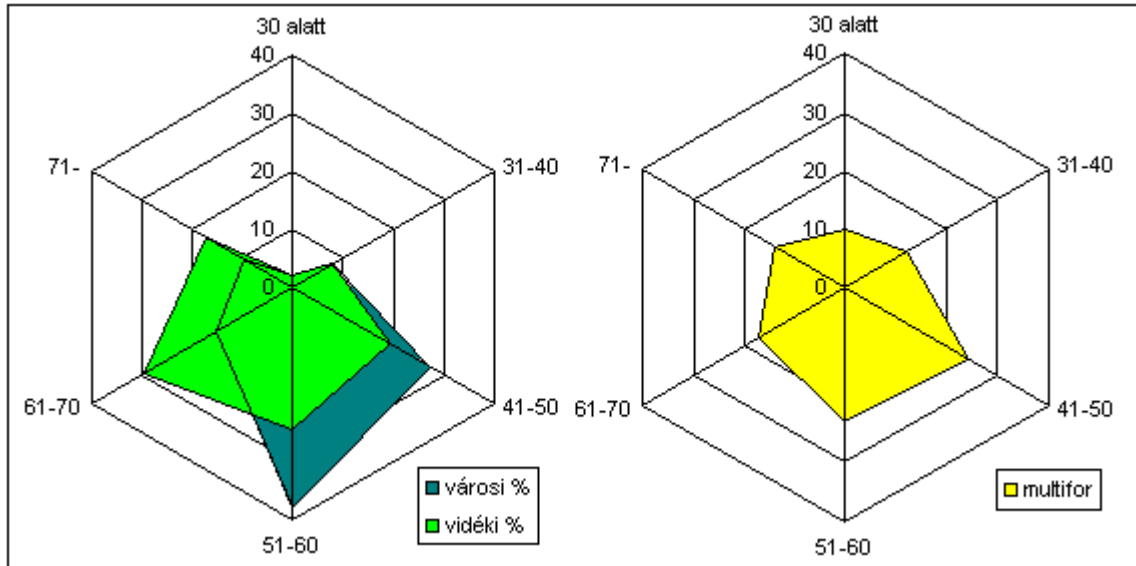
⁴⁹ A nem szerinti megoszlás viszonylag kisebb hangsúllyal szerepel az elemzések során, mivel a családi tulajdonlás alapján a nem szerint elkülönítés lehetősége meglehetősen korlátozott. A válaszadó általában a családfő.

⁵⁰ Az erdőgazdálkodásban betöltött szerep alapján a fontosabb kategóriák a látens tulajdonosok, bejegyzett tulajdonos, társult tag, gazdálkodó.

⁵¹ Szepesi, A. szóbeli közlése.

4.2.2 Kormegoszlás

A kutatások adatai megerősítik a korábbi feltételezéseket, mely szerint a tulajdonosok fele 50 évesnél idősebb. Ezen belül a falusi tulajdonosok inkább a 60 éves, a városi tulajdonosok főként az 50 éves korosztályhoz tartoznak. A negyven év alatti korosztály csak nagyon korlátozott mértékben jelenik meg az erdőtulajdonosok között.

8. Ábra. Az erdőtulajdonosok százalékos megoszlása kor szerint.
($n=1250$ illetve $n=212$ fő)

A jobb oldali ábrán (adatfelvételezés: 2001) megfigyelhető a fiatalabb, 40 év alatti korosztály 20 százalék feletti aránya a korábbi mintákhoz (adatfelvételezés: 1996-1999) képest a tulajdonosi szerkezet átalakulását jelzi. Az öröklés és birtokeladás hatására az idős korosztály túlsúlya, noha még mindig jelentős, de csökkentő tendenciát mutat.

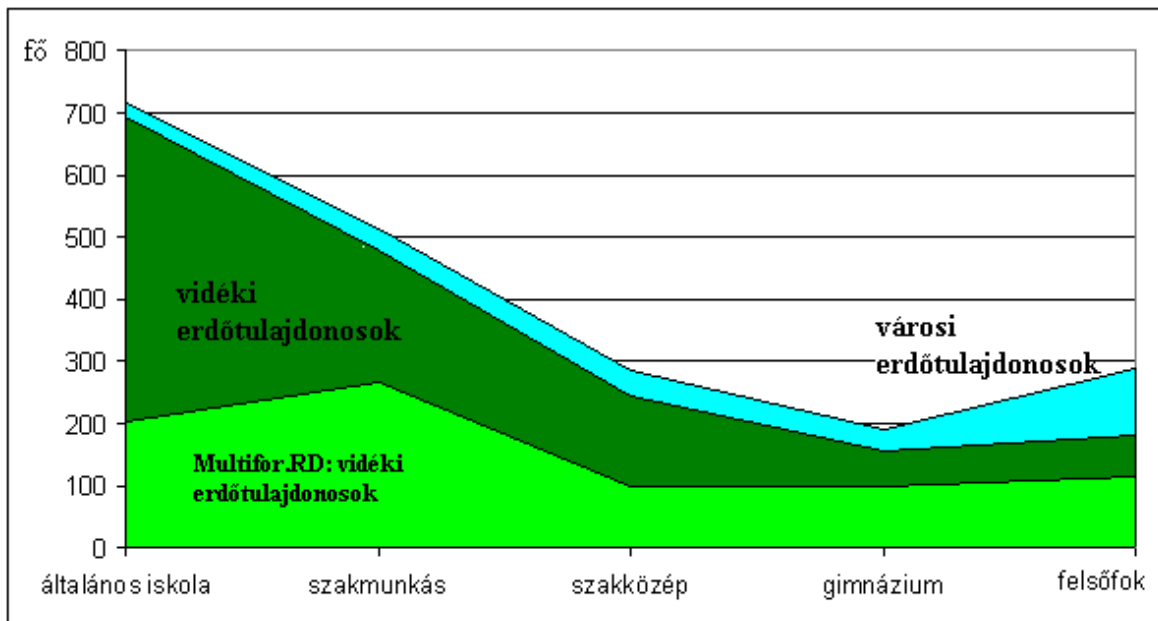
4.2.3 Nemek szerinti megoszlás

A kutatás során a nemek közti megoszlás 70-30 százalékra adódott a férfiak javára. Ez azonban inkább szociológiai tényező, mintsem a tulajdonosi struktúrát jellemző adat: ahol a családban több erdőtulajdonos is van, ott a családfő válaszol a kérdésekre. Ez a tény is azt mutatja, hogy az erdő számos esetben családi tulajdonként jelenik meg, s nem különül el a családtagok között.

nemek	városi	vidéki	multifor
férfi	173	716	131
nő	77	284	81
összesen	250	1000	212

10. Táblázat. Nemek szerinti megoszlás a fontosabb mintavételek esetén.

4.2.4 Iskolai végzettség

9. Ábra. Az iskolai végzettség az egyes részminták esetén.

A vidéki tulajdonosok esetén kiemelkedő a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők száma, míg a városi erdőtulajdonosok jellemzően a felsőfokú végzettséggel rendelkezők közül kerülnek ki. A különbség háttérében egyrészt a falu és város között jelenleg is meglévő szociális-társadalmi különbségek állnak, másrészt a birtokhoz jutás módjának különbözősége magyarázza az eltérést.

A községekben dolgozó aktív keresők 30 százalékáa még mindig csak általános iskolai végzettséggel rendelkeznek. Igen alacsony, mindössze 7,7 százalék a felsőfokú végzettségük aránya, amely csupán harmada a városokra jellemző értéknek és nem éri el az országos, illetve a vidéki városokban megfigyelhető átlag felét sem. Tóth, E. (1998).

4.2.5 Jövedelmi viszonyok

A vizsgálat kitér az erdőtulajdonosok jövedelmi helyzetének meghatározására is.⁵² Ennek vizsgálata azonban számos problémát rejt magában: ilyenek az egyén, illetve a háztartás teljes jövedelmének különbsége, a nem pénzbeli jövedelmek, erdőgazdálkodás esetén a vagyon és pillanatnyi jövedelem eltérései, illetve az a tény, miszerint az emberek nem szívesen adnak felvilágosítást vagyoni helyzetükről. Ebből következően a kapott adatok csak tájékoztató jellegűek. A felmerülő problémák ellenére a jövedelmi helyzet vizsgálata elengedhetetlen, mivel feltételezhető, hogy a vagyoni helyzet jelentős befolyással van az erdőbirtok méretére, illetve az erdőtulajdonos ismereteinek, véleményének alakulására.

K37. Kérjük, adja meg hozzávetőlegesen a család (háztartás) adó levonása után megmaradó havi jövedelmét.

- 40 ezer Ft-nál kevesebb
- 40 ezer Ft ---- 80 ezer Ft
- 80 ezer Ft ---- 160 ezer Ft
- 160 ezer Ft ---- 270 ezer Ft
- 270 ezer Ft ---- 430 ezer Ft
- 430 ezer Ft ----

⁵² A városi tulajdonosok jövedelmi viszonyaira a kérdőív nem kérdezett rá, tekintettel a városi tulajdonosok nagyobb fokú bizalmatlanságára a felméréssel szemben.

Az adatok vizsgálata egyértelműen mutatja, hogy jelentős kapcsolat van az erdőtulajdonosok anyagi helyzete és erdőbirtokuk mérete között. A Multifor kutatáson belül a jövedelmi viszonyok és a birtokméret pontos meghatározásával a kapcsolat egyértelműen igazolható, de a vidéki-városi kutatás (a birtokkategóriák és a jövedelmi szintek kisebb pontosságú meghatározása ellenére) is alátámasztja a tendenciát.

a család havi jövedelme	Szentgál %	Kerekegyháza %
1: 40 ezer Ft alatt	21,2	23,7
2: 40-80 ezer Ft	41,5	40,0
3: 80-160 ezer Ft	30,0	23,4
4: 160-270 ezer Ft	1,28	1,97
5: 270-430 ezer Ft	0,25	1,48
6: 430 ezer Ft felett	0,00	0,24
n.a	5,64	9,13

11. Táblázat. Jövedelmi viszonyok a vidéki lakosság körében. (n=795 fő)

A nemzetközi összehasonlítás szempontjából viszont nagy biztonsággal állítható, hogy a vidéki lakosság túlnyomó része a családonkénti 160 ezer Ft jövedelemhatárt nem lépi túl, azaz a nemzetközi skála legalsó szintjén található. Ugyanakkor fel kell hívni arra a figyelmet, hogy ez az érték a külföldi jövedelmekkel számszerűleg csak korlátozottan vehető össze.

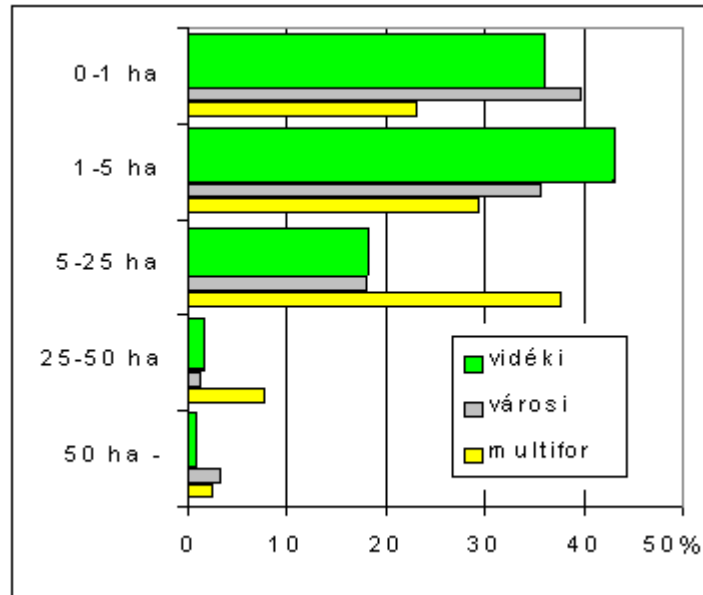
Mindamellet ki kell hangsúlyozni, hogy a vidéki lakosok készpénzigénye meglehetősen csekély. Sajat, alacsony komfortfokozatú lakásban, mezőgazdasági kiegészítő, önellátó termelés folytatásával, személygépkocsi fenntartása nélkül, alacsony kulturális és utazási igényekkel a szegényebb családok életvezetése a létfenntartásra korlátozódik. A család lélekszámának növekedése nem jár a jövedelmi igény arányos növekedésével, ami szintén az alacsonyabb egy főre jutó jövedelem előfordulását valószínűsíti.

4.2.6 Birtokméret és birtokviszonyok

A kutatás során hangsúlyos kérdés a tulajdonosi szerkezet, valamint a tulajdonos-gazdálkodó kapcsolat elemzése is.

erdőbirtok nagysága	városi		vidéki		multifor	
	fő	%	fő	%	fő	%
1 ha alatt	99	39,6	362	36,2	49	23,1
1-5 ha	89	35,6	434	43,4	62	29,2
5,1-25 ha	45	18	182	18,2	80	37,7
25,1-50 ha	3	1,2	15	1,5	16	7,6
50 ha felett	8	3,2	7	0,7	5	2,4
nem tudja	6	2,4	0	0	0	0
összesen	250	100	1000	100	212	100

12. Táblázat. A birtokméretek a különböző részminták esetén.

10. Ábra. A birtokméret a különböző részminták esetén.

A megkérdezettek 80 százalékáa öt hektárnál kevesebb erdővel rendelkezik. A birtoknagyságot bemutató adatokból látható, hogy a 25 hektár feletti tulajdonosok csak a megkérdezettek 4 százalékát teszik ki. A tulajdonosi szerkezet ilyen megoszlása a véletlenszerű, reprezentativitásra törekvő mintavétel következménye.⁵³ A mintavétel tehát igazolja az erdőbirtokok elaprózódottságát.

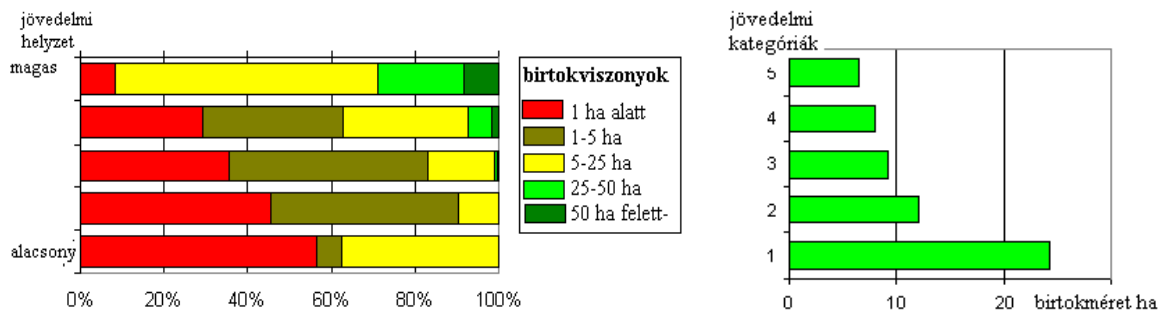
Az erdőtulajdonosok erdőbirtokméretével az iskolai végzettség és a jövedelmi viszonyok mutatnak korrelációt. A nem, kor és lakóhely hatása nem szignifikáns.

forrás	négyzetes összeg	szabadsági fok	variancia	F	P
iskolai végzettség	20,086	5	4,017	6,286	,000
jövedelem	23,875	4	5,969	9,340	,000
jövőbeni szándékok	14,324	3	4,775	7,471	,000
kor	6,747	5	1,349	2,111	,062
nem	2,531	1	2,531	3,960	,047
lakóhely	0,502	1	0,502	0,786	,376
megmagyarázott maradvány	122,652	19	6,455	10,101	,000
összes	781,580	1223	,639		
	904,232	1242	,728		

13. Táblázat. A birtokméret szórását befolyásoló tényezők

⁵³ A mintavétel során nem volt cél a nagy tulajdonosokat tényleges arányuknál nagyobb számban bevonni a mintavételbe, mivel a nagy, 50-100 ha feletti tulajdonosok ismeretei jóval szélesebb körűek, kapcsolatuk az erdővel, illetve az erdészeti igazgatással más jellegű, mint ami a kis tulajdonosok vizsgálata esetén tapasztalható.

A jövedelmi viszonyok és erdőbirtok méretének kapcsolata

n=1000 fő, vidéki erdőtulajdonosok

n=212 fő, vidéki lakosok

11. Ábra. A birtokméret és jövedelmi viszonyok kapcsolata a vidéki lakosság esetén⁵⁴

Mindkét kutatás igazolja, hogy a nagyobb erdővel rendelkező tulajdonosok egyéb jövedelme is magasabb. A különbség nyilvánvalóan nem az erdőből származó jövedelem különbségén alapul, hanem valószínűsíthető, hogy a magasabb jövedelműek érdekérvényesítő képessége (pl. a kárpótlás során), vállalkozói hajlama, tájékozottsága szintén magasabb.

4.2.7 A tulajdonosi jellemzés összefoglalása

Az eddigi adatok bizonyítják, hogy a tulajdonosok köre rendkívül heterogén, ebből következően kevés paraméteres jellemzése csak korlátozottan lehetséges. Figyelembe kell azonban venni azt a tényt, mely szerint az erdővel kapcsolatosan a tulajdonosok gondolkodásmódjában jellemző a családi erdőtulajdonlás: a családon belül nem különböztetik meg az egyes családtagok tulajdonát, hanem együttesen kezelik, tartják nyilván. Ebből következően a mintegy 250 ezer tulajdonos legfeljebb 100 ezer 'ügyfelet' (többé-kevésbé aktív tulajdonost) jelent. Az átlagos, a családját képviselő erdőtulajdonos 40-50 éves, vagy idősebb, vidéki (falusi vagy kisvárosi) férfi.

A nagyfokú heterogenitás mindenképpen szükségessé teszi további csoportok képzését. A legfontosabb "csoportképző ismérv" a tulajdonos birtokának nagysága. Egyszeres faktoriális modell felállításával vizsgálható a birtokméret és egyéb szociológiai tényezők kapcsolata. A kiinduló feltételezés ebben az esetben az, hogy az egyes csoportokon belüli illetve csoportok közötti variancia azonos, azaz az egyes birtokméret-kategóriák által elkülönített csoportok azonos halmaznak tekinthetők.

A tulajdonosi szándékok vizsgálatánál különös figyelmet kell fordítani az alábbi tényezőkre is:

- mezőgazdasági földterület megléte vagy hiánya,
- illetve az erdőbirtok és a lakóhely távolsága.

⁵⁴ Jövedelmi kategóriák az előző oldal alapján, 5-6 kategória összevonva.

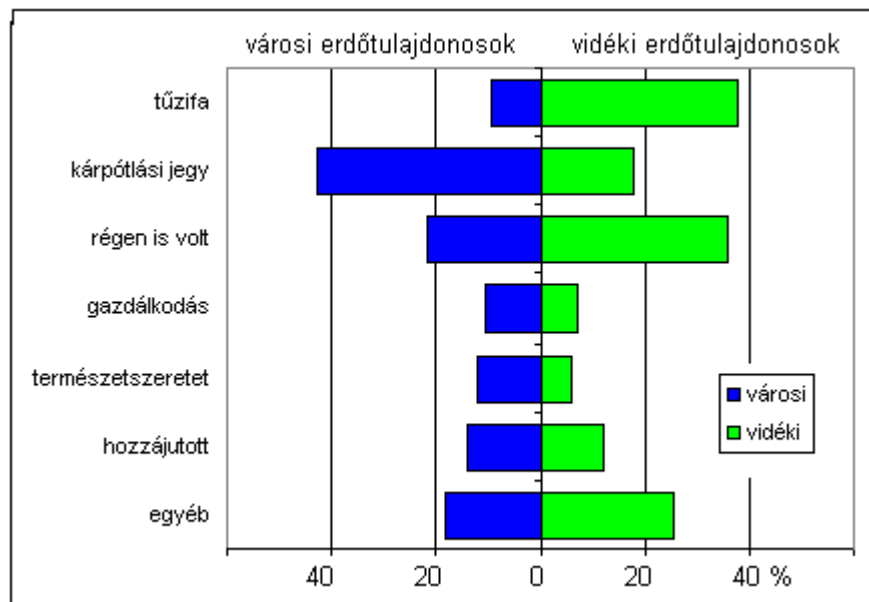
4.3 Az erdővel kapcsolatos ismeretek és vélemények

4.3.1 Az erdőhöz jutás okai

9. Miért szerzett erdőtulajdont?

hosszú távon szeretnék gazdálkodni,
régebben volt a család birtokában erdő,
éves tűzifa biztosításáért,
természetszeretetből,
kárpótlási jegyemet így fektethettem be legjobban,
nincs semmi szándékom, hozzájutottam,
egyéb, éspedig

Az erdőhöz jutás módját tekintve vidéki lakosok esetén a kárpótlás és a részarány-tulajdon nevesítése megközelítőleg egyező arányú. Az erdőhöz jutás módjai közül a városi erdőtulajdonosok számára meghatározó volt a kárpótlás. Az egyéb tulajdonszerzés szinte kizárólag öröklést jelöl.

12. Ábra. Az erdőtulajdon szerzés eltérő motivációi városi és vidéki erdőtulajdonosok esetén.

A lakosság erdőbirtok-szerzését alapvetően a múlthoz való kötődés, a megkapott kárpótlási jegy hasznosítása motiválja. Ezen belül a lakóhely szerinti eltérés jelentős különbségeket mutat: A vidéki lakosság számára az erdőhöz jutás elsődleges indokai: a hagyomány, a természetszeretet és a tűzifa. Ezek egyúttal az erdőkép elsődleges elemei is.

A városi erdőtulajdonosok esetén a tulajdonszerzés indokai összetettebbek, mint a falusi erdőtulajdonosok esetén. A meglévő kárpótlási jegy befektetése a kézenfekvő indok, legalábbis a tulajdonosok mintegy 40 százaléka szerint. Ezen túl viszont már jóval árnyaltabb a kép, mivel az egyes, a kérdőív által felajánlott tulajdonszerzési okok megközelítőleg azonos arányban találhatók meg a válaszok között. Az előzetes várakozásoknál alacsonyabb a természetszeretet, míg magasabb a hosszú távú gazdálkodás igénye és a tűzifa, mint tulajdonszerzési indok aránya.

Az iskolai végzettséggel összehasonlítva megállapítható, hogy amíg az alacsonyabb végzettségűek főként a kárpótlási jegy befektetése és a családi hagyományok folytatásában látják a tulajdonszerzés okait, addig a felsőfokú végzettségűek szinte minden szempontot

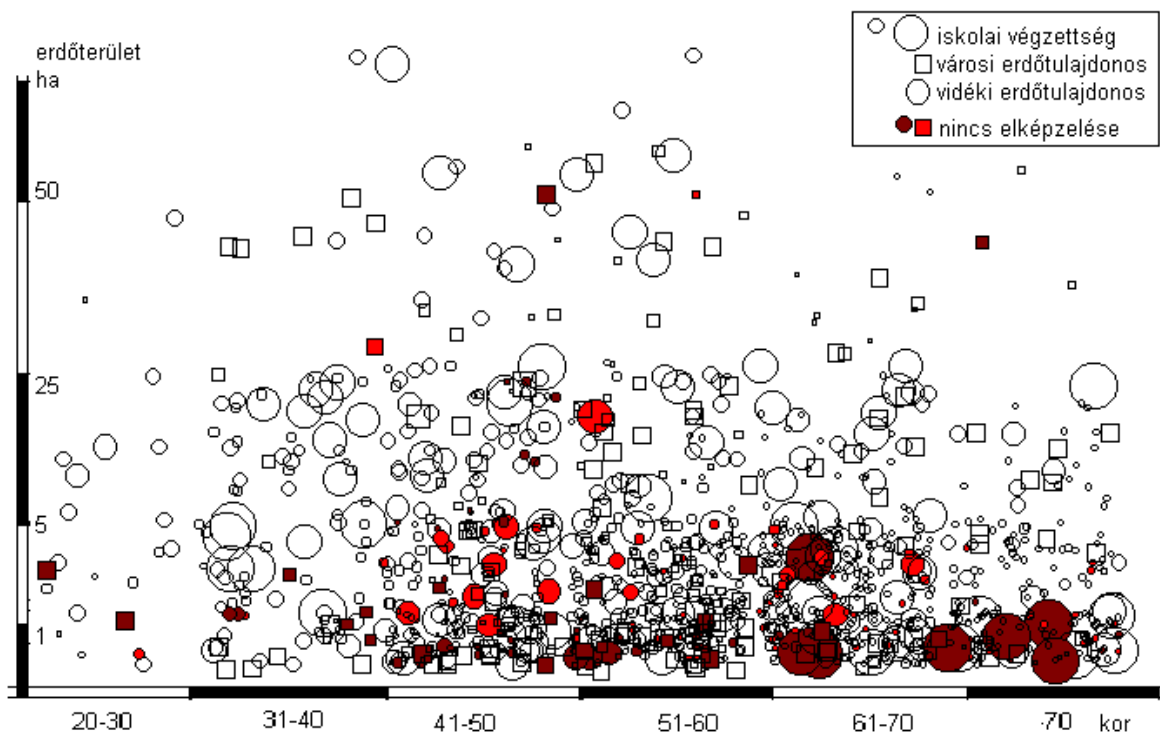
közel ugyanolyan arányban említettek. Tehát főként a felsőfokú végzettségűek azok, akik az erdőtulajdonlás során egyéb szempontokat is figyelembe vesznek.

A többtenyezős lineáris variancia analízis segítségével tesztelhető a motivációk és a szociológiai tényezők kapcsolata. A szándékok különbözősége leginkább a vidék-város bontásban mutatható ki, ezért a továbbiakban a vidéki és városi erdőtulajdonosok megkülönböztetését elsődlegesnek kell tekintetni.

Az erdővel kapcsolatos távlati elképzelések hiányát főként az erdőbirtok mérete befolyásolja, mint azt a statisztikai vizsgálat is igazolja. A kisebb birtokméretnél az elképzelés hiányát bejelölők aránya megközelíti a 20 százalékot, az 5 hektár feletti erdővel rendelkezők esetén viszont 4 százalék alatt marad.

Többváltozós F teszt (1;1248) .						
változó	négyzetes hiba		variancia	var. hibája		F
erdőterület	24,18546	891,35774	24,18546	,71423	33,86234	,000
jövedelem	0,06347	438,70533	,06347	,35153	,18054	,671
iskolai v.	0,09588	2918,88412	,09588	2,33885	,04099	,840
kor	0,00002	1942,04478	,00002	1,55613	,00001	,997
nem	0,05809	281,25471	,05809	,22536	,25775	,612
lakóhely	0,14418	199,85582	,14418	,16014	,90036	,343

Főként a kis erdőbirtokkal rendelkezők jelölték a „csak úgy hozzájutottam” kategóriát. Ezen belül a koreloszlás a következő mintát követi: a városi erdőtulajdonosok közül elsősorban a fiatalabbak, a vidéki tulajdonosok közül az idősebbekre jellemző az elképzelések hiánya. E csoporton belül is a fiatalabbak főként az egyéni gazdálkodást, az idősek a társult gazdálkodást preferálják. (A 13. ábrán világosabb, illetve sötétebb színnel jelölve).

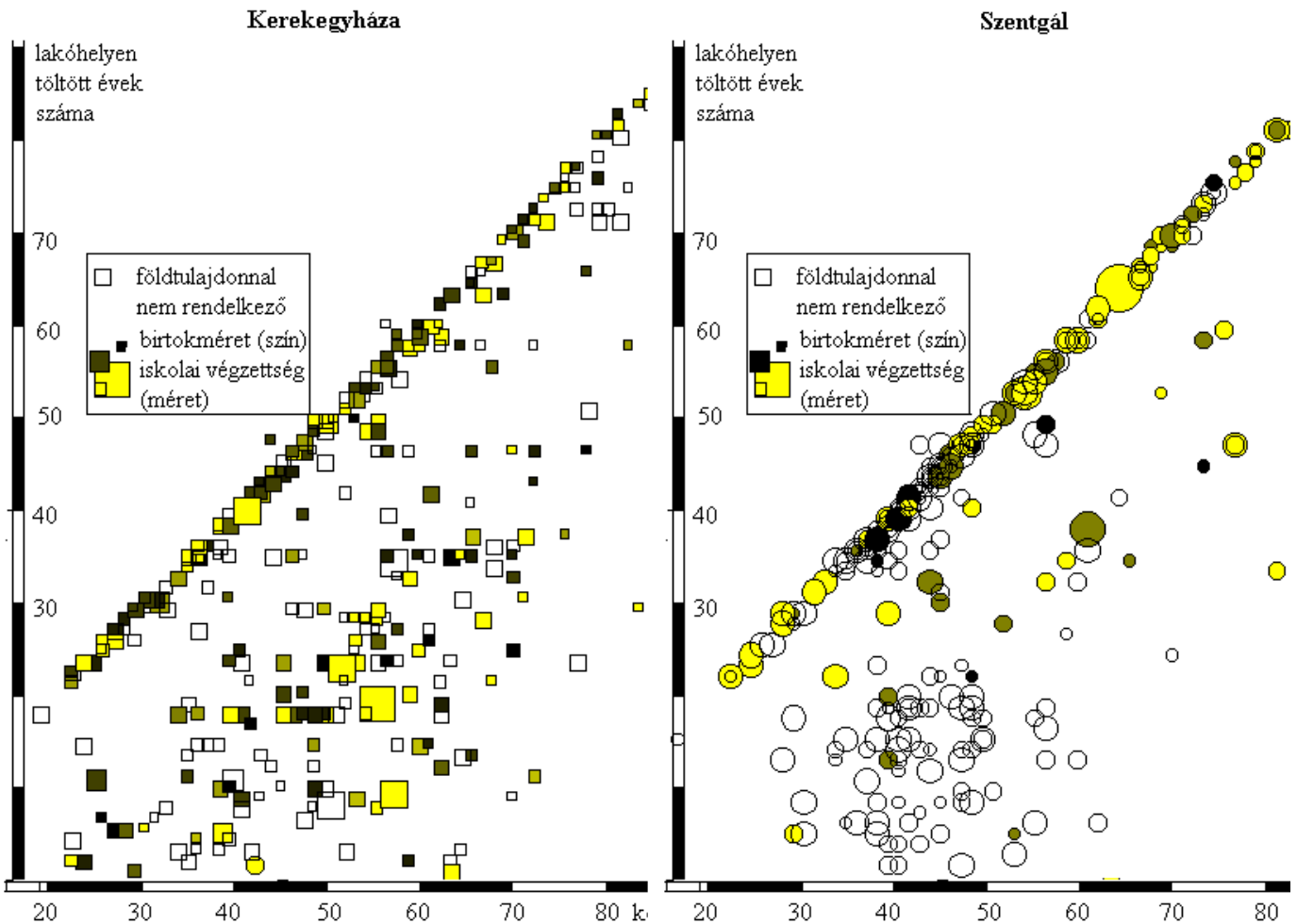
13. Ábra. A passzív tulajdonosok aránya és eloszlása a vizsgált halmazban, illetve a preferált gazdálkodási forma. (Városi és vidéki erdőtulajdonosok, $n=1250$ fő)

A birtokszerezés mértékét jelentősen befolyásolhatja a lakóhelyen töltött évek száma. A tendencia mögött jelentős részben az életkor és a földhöz jutás összefüggése húzódik meg: az idősebbek jóval nagyobb arányban jutottak földhöz és erdőhöz, mint a fiatalabb korosztályok. A táblázat alapján megállapítható, hogy míg az elmúlt 20 évben ideköltözötteknek csak egyharmada, addig a több mint 60 éve itt lakók háromnegyede földbirtokkal rendelkezik.

Mennyi ideje él a községben	földtulajdonos (%)	helyi lakos (%)
0-20 év	33,3	66,76
21-40 év	50,2	49,8
41-60 év	65,1	34,9
60 év felett	73,5	26,4

14. Táblázat. A birtokviszonyok és lokálpatriotizmus.
(Vidéki erdőtulajdonosok, n=212 fő).

Ugyanakkor a helyi viszonyok a földszerezés és a szociológiai tényezők kapcsolatát jelentősen befolyásolják.

14. Ábra. A föld és erdőtulajdonosok megoszlása kor és a lakóhelyen lelt évek száma alapján.⁵⁵

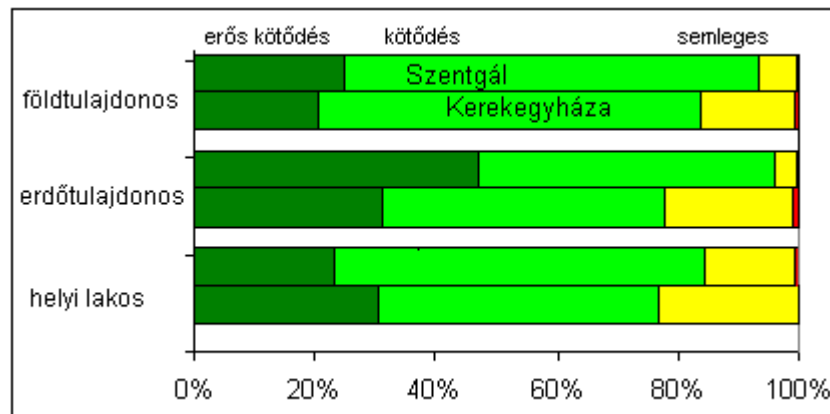
⁵⁵ n=383 földtulajdonos, Szentgálán és Kerekegyházán. Összes birtokméret 5149 ha, melynek 50 százalékát 33 fő birtokolja.

A 14. ábra alapján megkülönböztethető zárt és nyílt tulajdonszerkezet kialakulása. Zárt tulajdonszerkezet esetén a tulajdonosok a tősgyökeres helyi lakosok közül kerülnek ki. Ebben az esetben, akik 20 évnél kevesebbet éltek a faluban, azok között a földtulajdon megléte nem jellemző. A tulajdonosok halmazán belül is megfigyelhető az idősek túlsúlya, és szembeűnő a 35-45 év közötti korosztály hiánya. A kerekegyházi birtok-szerkezet kialakulásában a lakóhelyen eltöltött évek száma nem játszott befolyásoló szerepet, helyette a jövedelmi viszonyok erőteljesebb hatása érzékelhető.

4.3.2 *Kötődés az erdőhöz*

K2. Kérjük, jelölje be, hogy milyen mértékű a község iránt érzett vonzódása vagy elutasítása.

A tulajdonviszonyok kialakulatlansága, a tulajdonszerzés buktatói és egyes esetekben az erdő és a lakóhely közötti nagy távolság következtében feltételezhető, hogy az erdőhöz való kötődés meglehetősen alacsony. A minta adatai ennek ellenére azt igazolják, hogy az erdőhöz való kötődés meglehetősen magas nem csak az erdőtulajdonosok, de lakosság körében is, tulajdonviszonyoktól függetlenül. A kötődés egyaránt erős általában a lakóhely, illetve az erdők iránt is.

15. Ábra. Általában az erdőhöz való kötődés a tulajdonlasi formák függvényében.
(Vidéki lakosok, n=795 fő)

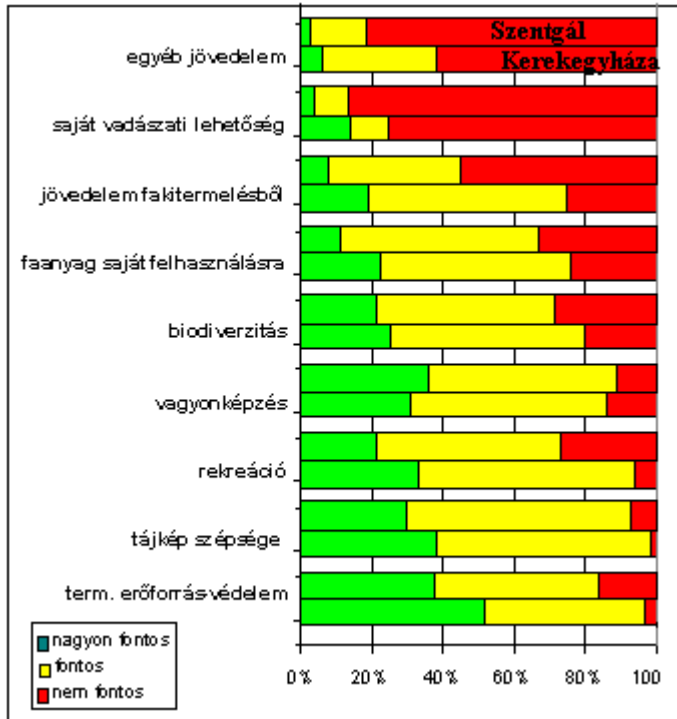
A jelenlegi tulajdonviszonyok konzerválódását vetíti előre az a tény, hogy a megkérdezettek háromnegyede úgy nyilatkozott, hogy meglévő erdejét meg kívánja tartani.

11. Milyen szándékai vannak az erdővel kapcsolatban?	vidéki (%)	városi (%)
még venne erdőt	16,0	8,4
ami van, azt megtartja	75,7	70,8
lehet, hogy eladja	6,6	17,6
biztos eladja	1,7	2,0
nem tudja, nem válaszolt	0,0	1,2
összesen	100,0	100

15. Táblázat. Az erdővel kapcsolatos szándékok. (N=1250 fő, erdőtulajdonosok)

4.3.3 Tulajdonosi célok

Tekintettel arra, hogy az erdőtulajdonosok többsége vidéki lakos, akik meglehetősen kedvezőtlen jövedelmi körülmények között élnek, így feltételezhető, hogy a tulajdonosok elsősorban gazdasági szempontból értékeik érdekeit.

16. Ábra. Tulajdonosi célok a magánerdőkben

A tulajdonosok értékelése során azonban a nem gazdasági hasznok minden esetben megelőzik a gazdasági hasznokat. Ez az eredmény azt igazolja, hogy a magán-erdőtulajdonosok ökonómiai racionalitása - gazdasági hasznosítás iránti törekvése - meglehetősen csekély.

A gazdasági funkciókon belül elsődleges az erdő vagyonképző szerepe. A jövedelemszerzés, illetve faanyag biztosítása lényegesen alacsonyabb jelentőséggel bír a tulajdonosok számára.

4.3.4 A tulajdonváltás megítélése

A kutatás egyértelműen igazolta, hogy a privatizáció, illetve azon belül az erdőprivatizáció fokozta a főként idős, alacsony végzettségű vidéki népesség elbizonytalanodását, a jövő kiszámíthatatlanságának érzetét, a fennálló (jó/rossz) társadalmi rend stabilitásába vetett hitet: *"...az is rossz volt, amikor elvették, de az is, amikor visszaadták..."*

- főként a kezdeti bizonytalanság miatt a privatizáció végére a kistulajdonosok részéről igen erős volt a kismizettség, a valamiről való lemaradás érzése;
- számos tulajdonos számára sérelmes volt, hogy a régi erdőbirtokok természetbeni visszaadása nem volt lehetséges, pedig a tulajdonosok nagy része érzelmi szempontból kötődik az erdőhöz;
- a privatizáció fokozta a társadalmi különbségeket, mivel az aktív, vállalkozói réteg volt képes nagy föld-, és erdőterületek felvásárlására;
- sok esetben a privatizáció következtében a városi és helyi lakosok közötti ellentét is megjelent;
- az élőkészlet figyelmen kívül hagyása az erdőterületek értékelése során tovább növelte a társadalmi igazságtalanság érzetét a kis tulajdonosok nagy részénél, akiknek csak korlátozott mértékben volt lehetőségük az árverések előtti tájékozódásra;
- főként a rendezetlen tulajdonosi viszonyok, másrészt a létrejövő társult gazdálkodási formák következtében a tulajdonosok többségében nem alakul ki a tulajdonosi szemlélet.

4.3.5 Az erdőtulajdonosok ismeretei

Nem vitatható, hogy bizonyos mértékű információra az erdőtulajdonosoknak szükségük van az erdejükkal, az erdőgazdálkodással és az erdőgazdálkodás jogi, intézményi, hatósági kereteivel kapcsolatban, hogy képesek legyenek az erdőtulajdonlással kapcsolatos feladatok ellátására. A tulajdonváltás rövid időléptéke, a tulajdonosok nagy száma, a birtokok elaprózódottsága következtében feltételezhető, hogy a tulajdonosok rendkívül különböző, de általában véve alacsony információs szinttel rendelkeznek.

A vidéki idősebb tulajdonos általában gyermekkorából szerzett tapasztalatok alapján, illetve a mezőgazdasághoz kötődő gyakorlata révén jól boldogul a különböző erdőgazdasági munkák megítélése során, de korlátozottak az ismeretei az erdőgazdálkodás felügyeleti, jogi szabályozásával kapcsolatban. Egy városi tulajdonos, aki pl. az igazgatás területén dolgozik, eligazodik a jogszabályok között és ismeri az Állami Erdészeti Szolgálatot, de az erdőművelési tevékenységek terén tájékozatlan.

Felmerülhet tehát a kérdés, hogy létezik-e egy minimális ismereti szint, amely szükséges a konfliktusmentes erdőtulajdonláshoz? A kérdés megválaszolása során figyelembe kell venni a tulajdonlás és gazdálkodás kapcsolatának tág lehetőségeit, az egyéni gazdálkodótól az erdőbirtokossági tagig. Felmerülhet továbbá, hogy az ismereti szint miként mérhető, illetve a tulajdonos az erdőgazdálkodásban betöltött szerepétől függően az ismeretek elvárt szintje miként változik. A szaktanácsadás fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata is igényli a tulajdonosok információs forrásainak feltárását.

Kérdések az erdőtulajdonosok ismereti szintjének meghatározásához:

- 6/3. Tudja, hogy erdeje hol található?**
- 8/-.** Tájékozódott-e előre, hogy milyen erdőt akar tulajdonba kapni?
- 23/-.** Ismeri az 1996 évi új erdőtvényt?
- 24/26.** Ismeri az Erdészeti Hivatal által kiadott Erdőgazdák Kiskönyvtára című sorozat füzeteit?
- 25/27.** Ismeri az Agrártámogatások c. kiadványt?
- 28/23.** Rendelkezik-e Ön, vagy közeli ismerőse erdészeti szakképzéssel?
- 30/52.** Ön honnan szerez információkat a gazdálkodáshoz?
- 32/53.** Tudja-e, hogy milyen munkákat kell elvégezni az Ön erdejében?
- 43/-.** Tudja-e, hogy a vadászati jog a földtulajdonhoz kapcsolódik?
- 57/73.** Tisztában van-e azzal a ténnyel, hogy az erdőtelepítésekhez támogatás igényelhető?

Az ismeretek szintjének értékelését nehezíti az a tény, hogy a felmérésben egyszerre jelennek meg gazdálkodók és tulajdonosok, felsőfokú végzettséggel rendelkező szakemberek és általános iskolai végzettséggel rendelkező nyugdíjasok. Az értékelés során az alapvető gondot az okozza, hogy a szükséges információk szintje egyénenként változó, valamint annak értékelése nagyon szubjektív.

Az erdőtulajdonos ismereteinek felmérésével a kérdőíveken belül több kérdés foglalkozik, ezért célszerűnek látszott a kiértékelés során ezeket egy pontozásos rendszer segítségével összevontan értékelni. Noha a pontozásos rendszeren belül az egyes kérdésekhez rendelt érték –a kérdés, ill. információ súlya – szubjektív, ennek ellenére a pontozásos rendszer elemeinek nagy száma miatt a kapott adat megbízhatóan tükrözi az erdőtulajdonos ismereti szintjét. A pontozásos rendszer normalizálásával elérhető, hogy minden tulajdonoshoz hozzárendelhető egy 0-100 közötti mérőszám, amely tájékoztat a tulajdonos ismereteiről.

Az ismeretek vizsgálata bizonyítja, hogy minden harmadik tulajdonos az elemi ismeretekkel sem rendelkezik. A konkrét ismeretekkel kapcsolatban az alacsony

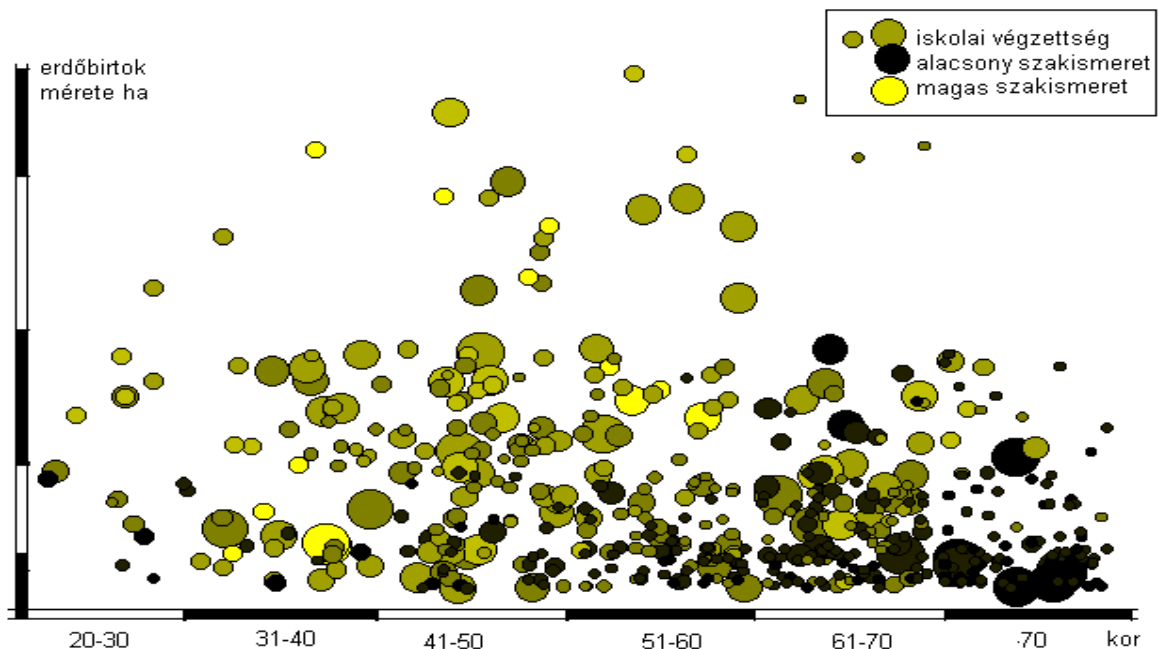
tájékozottságot jelzi, hogy az Erdőgazdák Kiskönyvtára sorozat, illetve az Agrártámogatások című kiadvány egyaránt 10 százalékos körüli ismertséggel rendelkezik a tulajdonosok között.

Az Erdőfelügyelőséggel kapcsolatban a tulajdonosok 80 százalékának vannak ismeretei, a megkérdezettek 5 százaléka nyilatkozik kedvezőtlenül, egytizedük a falopás megszüntetését, az erdő őrzését tekinti a felügyelőség feladatának. A fennmaradó többség a tényleges feladatok valamelyikét emeli ki: ellenőrzés, szakmai irányítás, erdőirtás megakadályozása a gyakoribb kulcsfogalmak. Az üzemtervezés tényével ellenben csak a tulajdonosok harmada van tisztában, a tulajdonosok nagy része nem tud különbséget tenni hatóság és erdőgazdász, felügyelet és erdőrendezés között.

A vadászati joggal kapcsolatban megjegyzendő, hogy a vadászati törvény nagyobb ismertséggel rendelkezik, mint az erdőtörvény. A tulajdonosok általában elfogadják, hogy a vadászati jogot bérbe adják.

forrás	négyzetes összeg	szabadsági fok	variancia	F	P
nem	105,541	1	105,541	51,525	,000
kor	116,361	5	23,272	11,361	,000
erdőterület	306,663	3	102,221	49,904	,000
jövedelmi viszonyok	107,267	4	26,817	13,092	,000
iskolai végzettség	236,175	5	47,235	23,060	,000
megmagyarázott maradvány	1909,002	18	106,056	51,776	,000
összes	3902,060	991	3,937		

A tájékozottság mértékét az erdőterület és az iskolázottság befolyásolja a jelentősebb mértékben. A kor, nem és jövedelmi viszonyok szerepe másodlagos, de nem hagyható figyelmen kívül, mint az a 16. ábrán is érzékelhető.

17. Ábra. A szaktudás szintje az erdőterület és a korcsoportok függvényében. Alsó és felső kvartilis. (vidéki erdőtulajdonosok, $n=1000$ fő)

A tudásszint jól korrelál a korrall és az iskolai végzettséggel. A szakközépiskola általában erdészeti végzettséget jelent, ennek következtében az ismeretek szintje magas ennél a csoportnál.

kor	iskolai végzettség					átlag
	ált. isk.	szakmunkás	gimnázium	szakközép	felsőfok	
-30	29,5	18,0	57,0	58,2	-	45,9
31-40	33,6	43,7	64,0	63,3	60,3	51,9
41-50	30,7	39,7	48,8	56,7	63,8	45,7
51-60	33,4	40,4	48,8	55,4	58,9	41,4
61-70	30,4	35,2	32,1	40,5	52,1	33,2
71-	22,8	36,4	52,3	54,0	31,0	25,3
átlag	28,9	39,4	45,5	55,2	57,2	

16. Táblázat. Az iskolai végzettség és az életkor kapcsolata (%).
(n=1250 erdőtulajdonosok)

A továbbiakban értékelhető, hogy a szaktudás, az ismeretek szintje miként befolyásolja az erdőhöz, az erdőgazdálkodáshoz való viszonyt, egyéni gazdálkodás igényét, az erdő egyéb hasznainak megítélését. Vizsgálható, hogy a szaktudás mértéke befolyásolja-e a szakmai képzés és szakember alkalmazásának igényét.

29. Véleménye szerint szükség van az Ön erdeje kezeléséhez szaktudásra?
26. Részt venne-e erdőgazda képzésen, szakmai tájékoztató?
31. Megoldott-e a szakember szükség szerinti alkalmazása az Ön számára?

A tulajdonosok több mint fele véli úgy, hogy szükséges a szaktudás az erdeje kezeléséhez, és 80 százalékuk számára megoldott a szakember alkalmazása. Ez azt jelzi, hogy a faluerdész-hálózat kialakítása önszerveződő módon megtörténik, illetve helyes az a szabály, amely a határozat kiadását szakember meglétéhez köti, mivel az új tulajdonosi struktúra nyomán a szakirányítói rendszer is formálódik. Ennek ellenére a tanácsadó, szakirányító rendszer további fejlesztését, támogatását elő kell segíteni, mivel a gyakorlati szakemberek egyöntetű véleménye szerint a magán-erdőtulajdonosok információs szintje nem elégséges a gazdálkodáshoz.

Az ismeretek szintje ugyanakkor elsősorban az erdőterülettel mutat erősebb korrelációt, valamint fordítottan korrelál a szakember alkalmazási lehetőségeivel.

	szaktudás	erdőterület	szükség van szaktudásra	szakember alkalmazása	szakmai tájékoztató
szaktudás	1,0000	0,5067	0,2538	-0,4435	-0,2587
erdőterület	0,5067	1,0000	0,1479	-0,1786	-0,1686
szükség van szaktudásra	0,2538	0,1479	1,0000	-0,1058	-0,0224
szakember alkalmazása	-0,4435	-0,1786	-0,1058	1,0000	0,1464
szakmai tájékoztató	-0,2587	-0,1686	-0,0224	0,1464	1,0000

17. Táblázat. Korrelációs együtthatók a szaktudással kapcsolatos válaszok között.
(n=1250 fő)

4.4 Összefoglalás

A tulajdonosok közötti különbségek a lakóhely, jövedelmi szint, vagy a birtokméret szintjén megerősítik, hogy egységes magán-erdőgazdálkodásról, de még magán-erdőtulajdonlásról is beszélni meglehetősen nehéz. A tulajdonosok közti számottevő különbségek érthetővé teszik, hogy miért nem erős a tulajdonosi érdekképviselés: a tulajdonosi érdekek gyakran egymással is ellentétesek.

A tulajdonosi tipológia kialakítása során az erdőtulajdonosok elsődleges megkülönböztető jegye nem a birtokméret, a kor vagy jövedelmi helyzet, hanem a lakóhely és erdő és a lakóhely távolsága. Ennek alapján igazolható, hogy vidéki és városi tulajdonosok igényei, szándékai az erdővel kapcsolatosan jelentősen különböznek.

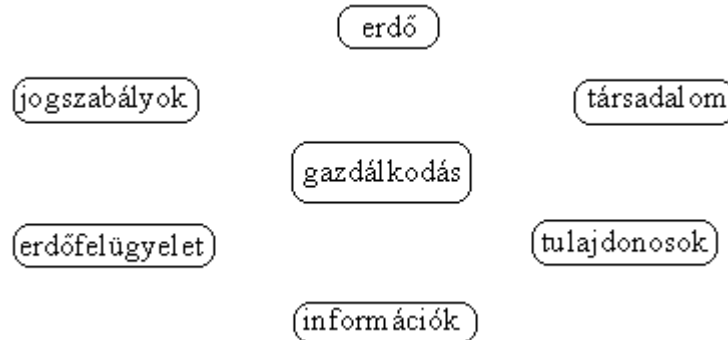
Az erdőtulajdonosok környezeti és természeti orientációja jóval magasabb, mint az ökonómiai orientációjuk. A tulajdonosi réteg ökonómiai racionalitása általában csekély, az erdővel kapcsolatban a természeti erőforrások védelmét és a biodiverzitás megőrzését a gazdasági hasznosításnál fontosabbnak tartják. A gazdasági funkciókon belül elsődleges az erdő vagyontképző szerepe. A jövedelemszerzés, illetve faanyag biztosítása lényegesen alacsonyabb jelentőséggel bír a tulajdonosok számára. Ezt igazolja, hogy a gazdálkodás beindítását a tulajdonosok nem látják szükségszerűnek: véleményük szerint az erdő vagyontképző szerepe a tényleges gazdálkodási tevékenység nélkül is megvalósul.

5 A magán-erdőtulajdonosok és magán-erdőgazdálkodás konfliktusai

5.1 Az erdőgazdálkodással kapcsolatos problémák

77. Mit tart Ön jelenleg a magán-erdő-gazdálkodás legnagyobb problémáinak ?

Mivel a tanulmány egyik célja a tulajdonosok véleményének vizsgálata és bemutatása, ezért a tulajdonosok által említett problémák központi helyet foglalnak el az értékelésben. A főbb problémák a következő rendszerben kerülnek bemutatásra: (részletesen a következő oldalon.)

Mint látható, ténylegesen a gazdálkodással kapcsolatosan felmerülő problémák viszonylag kisebb súllyal szerepelnek, ami a gazdálkodás kialakulatlanságára vezethető vissza. A tulajdonosokat jobban foglalkoztatják a különböző 'perifériális' tényezők, mint például a társadalmi, jogi, felügyeleti konfliktusok. Az ábrán feltüntetett betűméretek az egyes problémák egymáshoz viszonyított súlyát jelzik.

5.2 Falopás

A falopás nagyságát illetően nem állnak rendelkezésre megbízható adatok. Az erdészeti hatóság az elmúlt évek átlagában évente mintegy 6,6 millió köbméter fa kivágását engedélyezte, s nagyjából 200 ezer köbméter fát lényegében véve ellopnak. (FVM, 2000.)

A falopásnak vagy illetéktelen favágásnak több típusa létezik.

- előfordul, hogy a magán-erdőtulajdonos saját erdejét engedély nélkül vágja. Ilyenkor az jelent problémát, hogy nem fizeti be a felújítási járulékot.
- másféle kárt okoz az, aki a vágásérettség előtt dönti ki a fát.
- előfordul, hogy valaki a saját erdeje mellett fekvő máséból "tévedésből" vág ki fát.
- emellett meg kell említeni a "klasszikus" lopást, amikor valaki engedély nélkül más fáját vágja ki, vagy elviszi a tulajdonos által már kitermelt faanyagot.

A tulajdonosok véleményének összegzése szerint a tulajdonosokat nyomasztó egyik legsúlyosabb probléma a falopás. Ennek számos formáját említik: idegenek, erdőbirtokossági tagok, a társaság vezetősége, a korábbi gazdálkodó egyaránt lehet az elkövető. Ezzel kapcsolatban gyakori panasz a rendőrség passzivitása, illetve a hatóság nem kellő "ellenőrzési" tevékenysége. Ugyanakkor konkrét esetet "*tőlem elloptak valamennyi fát...*" viszonylag keveset ismertettek a tulajdonosok. Ez azt is jelentheti, hogy gyakran csak a félelem, hiedelem, illetve az általános vélemény ismertetése jelenik meg a tulajdonosok véleményében.

Az Észak-erdő Rt. erdészei már belefásultak a tolvajokkal folytatott kilátástalan küzdelembe. Van olyan erdész, akit a felvágott fával megrakott teherautóval próbáltak elgázolni az erdei úton, és csak kitűnő reflexeinek köszönhetően az életét. (ROMHÁNYI, T. 1998.). Van, akinek 12 éves lányát fenyegették meg az erdő fosztogatói, ... amikor egy tucatnyi férfi érkezett láncfűrészrel és baltával felszerelve. ...Ma már 720 ezer hektárnyi erdő magánkézből van, ám a láncfűrészrel, teherautóval, darus kocsival felszerelt tolvajokkal minden erdésznek meggyűlik a baja. (CZAUNER, P. 1997.)

E mellett szól, hogy sokan az erdőtulajdonosok 'rablógazdálkodását', sőt magát a 'fakivágást' is jelentős problémának tartják. A tulajdonosok egy része még nem tudja magában összeegyeztetni az erdőt féltő állampolgár, illetve a fakitermelést végző, végeztető erdőtulajdonos esetenként ellentétesnek tűnő szerepét.

5.3 Jövedelmezőség

62. Mekkora és milyen jövedelemre számít az erdejéből?

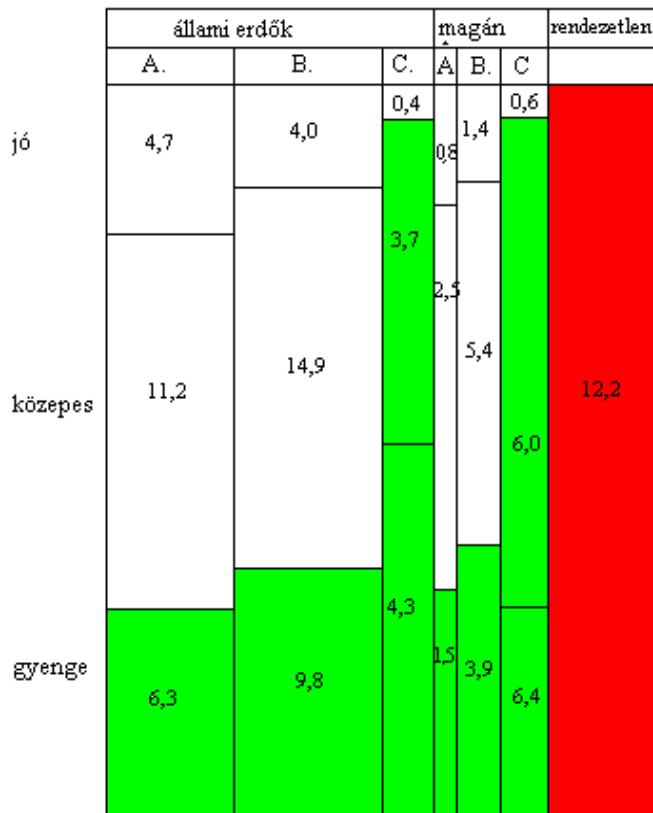
egyszeri nagyobb összegre,
éves tűzifára,
rendszeres, kisebb jövedelemre,
nem számítok bevételre,
vesztésre számítok,
egyéb,

63. Van-e olyan erdőbirtoka, ahol nem látja biztosítottak a gazdaságos erdőgazdálkodást?

64. Mit szándékozik az ilyen birtokaival tenni?

Általános vélemény, hogy a kárpótlásra kijelölt területek, illetve a volt tsz erdők gyengébb jövedelmezőképességgel rendelkeznek, ami nyilvánvalóvá teszi, hogy hagyományos módon értelmezve a magán-erdőgazdálkodás nagy része veszteséges lesz.

Az erdők szakszerű fenntartása forrásainak biztosítását nehezíti a gyenge fatermő képességű erdők viszonylag magas aránya, melynek következtében a vizsgálatok szerint különösen a rövid és közepes vágásfordulójú fafajok esetén kérdéses a gazdaságos tevékenység. (MÉSZÁROS, K. et. al. 1998.)

Jelmagyarázat:

A: hosszú vágásforduló
 B: közepes vágásforduló
 C: rövid vágásforduló

■ veszélyeztetett erdőállomány
■ közérdekből fenntartandó

Ebből következően az országos erdőállomány jövedelemtermelő képességét tekintve is komoly kockázatokra kell rámutatni. Nagy valószínűséggel romlik a gazdaságosan kitermelhető jó minőségű állományok rentabilitása is, elsősorban a gazdálkodókra nehezítő természet-védelmi és egyéb korlátozások miatt, amelyek a gazdálkodóknál gazdasági veszteséget okoznak, azonban a társadalom számára észszerű intézkedések esetén hasznot jelentő beavatkozásoknak tekinthetők.

Ennek ellenére fel kell hívni a figyelmet, hogy a magán-erdőgazdálkodás terén jelentősen eltérő költségszerkezet és gazdálkodási ökonómiai keretfeltételek jelentkeznek az állami erdőgazdálkodáshoz viszonyítva. Ökonómiai elemzések bizonyítják, hogy az ökonómiai küszöb lényegesen alacsonyabban húzódik a magán-erdőgazdálkodók esetén.

18. Ábra. A magyarországi erdők jövedelmezősége vágásforduló és termőhelyi kategóriák szerint
 MÉSZÁROS, et. al. 1998.

A kis méret azonban nem jelent feltétlenül csökkent produktivitást.

Az észak-európai országokban és Ausztriában a magán-erdőtulajdonosok a legjelentősebb iparifa termelők. Finnországban például a teljes fakitermelés háromnegyedét magántulajdonosok állítják elő. Ez azt jelenti, hogy egy átlagos erdőtulajdonos 500 m³ fát ad el minden harmadik évben, megközelítőleg 11000 EUR értékben.⁵⁶

A legtöbb erdőtulajdonos az északi országban kistulajdonos, 20-50 hektár közötti területtel. Míg a korábbi ökonómiai számítások a nagy ipari erdőkezelés kedvezőbb helyzetét mutatták, a kistulajdonosok költséghatékonyságuk révén továbbra is nyereségesek. Ebben jelentős része van a tulajdonosi társulásoknak, a korszerű technológia alkalmazásának (automatikus mérés, fakitermelés; fejlett logisztika).

⁵⁶ <http://www.timberjack.com/tjmagaz.nsf/MagazinePages/D537F51C5997D8DEC225686B00303ACC>.

Az átlagos üzemméret Magyarországon a folyamatos üzemmódot csak kivételesen teszi lehetővé, a gazdálkodás személyi és tárgyi feltételeinek kialakításához pedig sosem elegendő. Ebből következik, hogy a mintegy 21 ezer társult gazdálkodó inkább tekinthető vagyongazdálkodó közösségnek, mintsem valódi gazdálkodónak a szó klasszikus értelmezése szerint. (BARTHA P. 2000.)

A gazdálkodással kapcsolatos jelenlegi állapotokat jól tükrözi az a vizsgálati adat, mely szerint még csak a válaszadók 15 százalékának volt értékesítése erdejéből. Ebből következően inkább a gazdálkodással kapcsolatos szándékok felmérése volt lehetséges. A vidéki tulajdonosok nagy része számára az erdővel kapcsolatos fő szempont a tűzifa biztosítása. A felújítást felerészben a tulajdonosok maguk tervezik elvégezni. Az éves hozam biztosítása nem áll a legfontosabb szempontok között. A falusi lakosság kétharmada számára az erdővel kapcsolatos legfontosabb elvárás a tüzelőmenyiség biztosítása. Ennél sokkal kisebb arányban jelenik meg az a réteg, amely egyszeri nagy jövedelemre számít, illetve olyan is előfordul, hogy valaki nem számít bevételre. A fentiek alapján a jövőben a fahasználati módok között jelentős szerepet kaphat a készletgondozás.

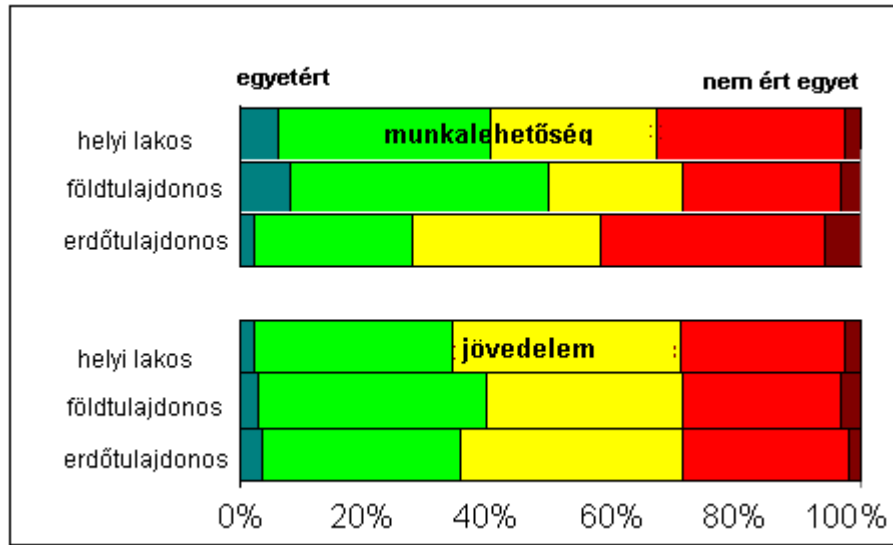
A városi lakosok egyharmada rendszeres, kisebb jövedelmet szeretne elérni erdejéből, ami megfelel a társas gazdálkodás biztosította lehetőségeknek, illetve ugyanakkora arányban nem számítanak semmilyen jövedelemre. Helytálló tehát az a megállapítás, mely szerint az önálló erdészeti üzem kialakításához a magánszférában hiányzik az ökonómiai racionalitás (BARTHA P. 2000.)

A jövedelmezőséggel kapcsolatban két fő vélemény figyelhető meg a válaszok között:

1., Az egyénileg gazdálkodó úgy értékeli, hogy veszteséges erdőtulajdon nem létezik, mivel legrosszabb esetben nem csinál vele semmit, ezért költségek sem merülnek fel. Az egyéni tulajdonosok másként értelmezik a jövedelmezőséget, mint egy gazdasági társaság, mivel a falusi lakosság számára a saját munkaidő nem jelenik meg költségként. Éppen ellenkezőleg, a saját tevékenység készpénzkímélő, ezért azt takarékoságként értékelik. Ez a tény magyarázza, hogy miért jelentkezik igényként a kisparaszti gazdálkodás látszólag kis hatékonysága és munkaigényessége ellenére.

2., A közös gazdálkodási formák esetén a társulás miatt fellépő állandó költségek miatt - különösen, mivel a csekély társulási hajlandóság miatt gyakoriak a kis méretű gazdasági egységek - a tulajdonosok szerint ezek a társulások sok esetben nem lesznek életképesek. Véleményük szerint viszont ugyanezek az erdők egyéni kezelésben, illetve nem jogi személyként működőképesek lennének. Ebből következően éppen a társulási kényszer eredményezi a gazdálkodás ellehetetlenülését.

Feltételezhető, hogy a válaszadók tulajdoni viszonyai is jelentős mértékben befolyásolják az erdők jövedelmezőségének megítélését.

19. Ábra. A birtokviszony és az erdők jövedelmezőségének megítélése.

Az ábra ismételten felhívja arra a figyelmet, hogy a föld-, és erdőtulajdon megléte vagy annak hiánya Magyarországon még nem tekint elég hosszú időre ahhoz, hogy jelentős mértékben képes legyen formálni az emberek tudatát. Megfigyelhető, hogy mindkét kérdésben az erdőtulajdonosok fejezik ki a legpesszimistább véleményt az erdők jövedelmezőségéről, ami az erdőkkel kapcsolatos bizonyos fokú kiábrándultságot is jelezhet.

5.4 A magánerdő jövedelmezősége a vidékfejlesztés tükrében

Az erdő vidékfejlesztésben betöltött szerepe összetett:

- az olyan elismert globális hatások mellett, mint a széndioxid megkötés, az erdő regionális, illetve lokális szinten azaz a falu szintjén is jelentős környezeti hatásokat fejthet ki, mint például az eróziós hatások csökkentése, a levegő minőségének javítása, a mezo- és mikroklíma formálása. Ezen tényezők befolyásolásával az erdő kedvező környezeti háttér lehetőségét nyújtja a vidéki lakosság számára.
- a tájkép alakításában vagy éppen megtartásában, a hagyományok, kulturális és közösségi örökség megtartásában, a helyi identitástudat formálásában betöltött szerepe következtében nem elhanyagolható az erdő szociológiai hatása sem.
- a fentiek mellett a gazdasági funkció is hangsúlyos eleme az erdők szerepének, mivel munkalehetőséget, illetve jövedelmet, végső soron megélhetést biztosíthat a lakosság számára.

Az erdő szerepével kapcsolatos Nyugat-Európai kutatások főként az utóbbi két tényező szerepét vizsgálják, mivel az erdő jövedelmezősége jelentősen csökkent az utóbbi évtizedekben. Magyarországon azonban a vidékfejlesztés és az erdő kapcsolatának vizsgálata során a jövedelmezőség sem hagyható figyelmen kívül, mivel ennek jelentős romlása esetén a lakosság elvándorol, függetlenül az egyéb tényezők kedvező hatásainak meglététől.

Mivel az erdők közül a magántulajdonba került erdők azok, melyek:

- jelentős tulajdoni átrendeződésen mentek keresztül, ebből következően kialakulatlan gazdasági és tulajdoni viszonyokkal rendelkeznek,
- a vidéki lakosság jövedelmi viszonyaiban nagyobb befolyással bírnak, ezért főként a magánerdő-gazdálkodás vizsgálata indokolt.

A meglévő erdők jövedelmezőségét a következő tényezők befolyásolhatják:

- gazdasági cél, tulajdonosi szándék

Az új erdőtulajdonosok jelentős része nem gazdasági célokból szerzett erdőtulajdont. A kis tulajdonosok ezért nehezen illeszkednek a meglévő jogi, szabályozási környezetbe. A magánerdők egy része a korábbinál jóval extenzívebb gazdálkodási tevékenység körébe kerül, ilyenek például a beruházási, vagyon-felhalmozási céllal vásárolt erdők.

Az optimális birtokméretet a tulajdonosi célok is befolyásolják. Attól függően, hogy vagyontartalékolás, az éves tűzifa biztosítása vagy a természet szeretete a fő motiváló tényező, a tulajdonosok más-más birtokméret kialakítására törekszenek. Azonban a falusi erdőtulajdonosok nagy része nem megélhetési szándékkal szerzett erdőt.

- birtokméret és gazdálkodási forma

Az elaprózott birtokszerkezet kétségtelenül hátrányos az erdőgazdálkodás szempontjából. Azonban az ausztriai tulajdonosi struktúra bizonyítja, hogy lehetséges 1-2 hektáros erdőbirtokokon egyénileg tartamosan gazdálkodni. A birtokméret tartamosságban betöltött szerepe jelentősen lecsökkent az elmúlt évtizedben, mivel az erdészeti tevékenységeket a vállalkozók végzik, állami- és magánerdőkben egyaránt. A több ezer hektáros gazdasági egység kialakításának igénye tehát már gazdasági szempontból sem szükségzerű. Azon magán-erdőtulajdonos számára, aki rendelkezik mezőgazdasági területtel és felszereléssel, a társult gazdálkodás kifejezetten hátrányos, annak jelentős évi állandó költségei miatt.

A társult erdőgazdálkodás kötelezettsége számtalan problémát vetett fel és egyes tájak kivételével nem bizonyult a magán-erdőgazdálkodás problémáit általánosan orvosolni képes eszköznek. Azokon a hegyvidéki területeken, ahol a társult gazdálkodásnak megvoltak a hagyományai, ott az új tulajdonosok is képesek voltak kialakítani a közös gazdálkodás formáit. Azonban itt sem a közös gazdálkodás nagyobb hatékonysága, hanem az erdők oszthatatlansága (ti. nem lehet igazságosan felosztani) volt az elsődleges érv a társult gazdálkodás mellett. Az ország jelentős részén viszont még majdnem egy évtizeddel a privatizáció kezdete után is az erdők mintegy felén nincs erdőgazdálkodó. Általános jelenség, hogy a közös gazdálkodás kialakítása csak ott volt lehetséges, ahol véghasználatra nyílt lehetőség, mert különben a tagság nem érdekelt semmiféle szervezet létrehozásában.

- termőhelyi tényezők, környezeti lehetőségek

A magántulajdonban lévő erdők általában kedvezőtlenebb termőhelyi adottságokkal rendelkeznek, mint az állami erdők. A vadászati jogok csekély kivételtől eltekintve az új vadászati törvény hatályba lépése után sem kerültek a tulajdonosokhoz. A vadászat - mint iparág - magas jövedelmezősége a felújítási költségek jelentős növekedését vonta maga után. Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy a vadgazdálkodás költségeit az erdőtulajdonosok fizetik meg. Ez a tényező szintén kedvezőtlen az erdők jövedelmezősége szempontjából.

- piaci és árviszonyok

Mivel a fapiaci árak már elérték az európai árszínvonalat, a bérek viszont az uniós csatlakozás következtében növekedni fognak, ezért a magánerdők jövedelmezőségének további csökkentése prognosztizálható középtávon. A faárak az elmúlt években csökkenő tendenciát mutatnak, a sarangolt választékok esetében értékesítési nehézség is jelentkezik.

A kialakulatlan viszonyok következtében a magán-erdőtulajdonosok gyakran esnek áldozatul az ún. kóbor kereskedőknek, akik a képződő haszon jelentős részét lefoglalják.

A meglévő erdők munkahelyteremtő képessége alacsony, amely a gépesítéssel egyre csökken. Jelenleg már alig találni munkaerőt az erdei munkákhoz, még a munkanélküliséggel sújtott területeken is. Összességében megállapítható tehát, hogy a meglévő erdőkben folyó gazdálkodás nem kiemelkedő jelentőségű a vidéki lakosság jövedelmi viszonyait tekintve.

Magyarországon a piaczgazdasági átalakulás az ország különböző térségei között korábban is meglévő feszültségeket, különösen a vidék problémáit igen élesen a felszínre hozta. A problémák kezelése érdekében hasonló célok, módszerek, eszközök fogalmazódnak meg, mint az Európai Unióban: az elmaradott mezőgazdasági jellegű kistérségek támogatása elsősorban környezet-védelmi, foglalkoztatási, szociális és infrastruktúrafejlesztési célok érdekében történik. Ezért ezekben a kedvezőtlen adottságú kistérségekben előtérbe kell állítani a struktúraváltással (a termőföld nem mezőgazdasági célú hasznosítása) és a kiegészítő foglalkoztatással (idegenforgalom, vidéki turizmus, a szabadidősport, a helyi ipar, bedolgozó ipar, szolgáltatás stb.) kapcsolatos teendőket.

Az erdőtelepítés kedvező hatásai révén a vidékfejlesztésében kitűzött célok elérését nagyban segíti. Az erdőtelepítési program sok ezer termőföld-tulajdonos egyéni elhatározásának mozaikjából tevődik össze, akik csak akkor fognak erdőt telepíteni, ha ahhoz valamilyen érdekük fűződik.

Azonban nem szabad túlbecsülni az erdőtelepítés gazdasági hatásait. Foglalkoztatottsági szempontból, illetve jövedelemtermelő képességét tekintve a vidék gondjait önállóan csak enyhíteni képes, de megoldani nem tudja.

5.5 A társult gazdálkodás vizsgálata

A társult gazdálkodás megítélése számos más tényező szempontjából meghatározó jelentőségű, ezért a problémák elemzése során kiemelt súllyal szerepel. A korábbi államerdészeti hagyományok, az erdőgazdálkodás által felmutatott sikerek, a nagyterületű erdőtelepítés olyan képet alakított ki az erdészeti igazgatásban, illetve a szakmában, amely azt sugallta, hogy csak nagy területen lehet tartamosan gazdálkodni.

53 ezer erdőgazdálkodó államigazgatási szempontból szinte elviselhetetlen többletterhet jelent. Ez a helyzet részben az ingatlan-nyilvántartás korszerűsítésének következménye, amikor is a mintegy 25000 állampolgár tulajdonába került 2600 hektár zártkerti erdő külterületbe került át. (Erdészeti Hivatal, 1998.)

RÁC, T.J. a Népszabadság hasábjain az alábbi módon fogalmazza meg az erdőgazdálkodás dilemmáját: „...A kérdés tehát leegyszerűsítve úgy szól: lerabolni vagy kibírni? Egyes vélemények szerint az erdők harmada-negyede ráment a kárpótlásra. A szakma azt képviselte - volna -, hogy a térszerek nagyobb erdőtömbjei maradjanak egyben, illetve azt, hogy a magánított területeken legyen kötelező társaságot alapítani, mert velük szemben az állam jobban érvényesítheti a környezetvédelem és a hosszú távú gazdálkodás érdekeit. Ezek a szempontok azonban elolvadtak a politikai alkukban. Így a távlati erdőgazdálkodás a magánterületeken csak ott érvényesül biztonsággal, ahol korábbi erdőgazdasági dolgozó lett az új tulajdonos.” (RÁC T. J. 1996.)

Az állam erdeiben gazdálkodó erdészek az egy tömbben lévő nagy értékű erdőket nem akarták közprédává tenni. (MAGAS, L. 1996.) A szakma általános tiltakozása ellenére a magyar erdőgazdálkodást rendkívül hátrányosan érintő kárpótlási törvény... (MAGAS, L. 1996.)

Hatósági szempontok a társult gazdálkodás előmozdításával kapcsolatban:

- gyakran technikailag nem megoldható a kis területeken való gazdálkodás, pl.: megközelítés biztosítása;
- a gazdálkodók számának csökkentése, hiszen a jelenlegi rendszer nem alkalmas a kb. 250 ezer erdőtulajdonos gazdálkodóként való kezelésére;
- a tulajdonosok egy része nem képes a gazdálkodói feladatok ellátására;
- nosztalgikus elképzelések az évszázaddal ezelőtti társult erdőbirtoklásról.

Az egyéni tulajdonosok vélelmezett, illetve ténylegesen alacsony ismereti szintje miatt nehezen, vagy egyáltalán nem illeszthetők a jelenlegi adminisztrációs rendszerbe. Ez szintén a gazdálkodók számának alacsonyan tartását indukálta. A társult gazdálkodás esetén a feltételezett tagsági belső kontroll szintén a tartamos gazdálkodás könnyebb megvalósíthatósága irányába mutatott.

Ezen vélemények különböző súllyal történő, de együttes megléte (azok igazságtartalmától függetlenül) vezetett a társult gazdálkodás előtérbe helyezéséhez.

Ugyanakkor jelenleg a magánerdők mintegy 40 százalékán nincs bejegyzett erdőgazdálkodó, ami a tulajdonosi vélemények mellett egyértelmű bizonyítéka annak, hogy a tulajdonosok társulási hajlandósága – területenként jelentős mértékben eltérő módon – de összességében meglehetősen alacsony. Az is ismert, hogy a tulajdonosok közötti együttműködésnek számos formája létezik.

Ha valaki egyszemélyes kft-n keresztül végzi önálló erdejének erdőkezelését, már társult erdőgazdálkodónak számít. Megemlíthető továbbá, hogy már két fős erdőbirtokosság is létrehozható. Ezek a példák is mutatják, hogy a társult gazdálkodás elemzése során célszerű a keretfeltételeket is tisztázni.

Felvethető ugyanakkor, hogy miért ellentétes számos esetben a társult gazdálkodás előírása a tulajdonosi érdekekkel? Pontosabban azt kell vizsgálni, hogy miért ellenzik a tulajdonosok a társult gazdálkodást, és ez mennyiben alapul racionális megfontolásokon.

5.5.1 A társult gazdálkodás jogi szabályozása

A már többször hivatkozott 1996. évi LIV. törvény Az erdőről és az erdő védelméről VII. 3-án jelent meg, hatályba 1997. január 1-én lépett. Az 29/1997. (IV. 30) FM végrehajtási rendelettel együtt rendelkezik a társult gazdálkodás feltétel rendszeréről.

A jogszabály előírja, hogy amennyiben a természetben összefüggő erdőterületnek⁵⁷ több tulajdonosa van, a tulajdonosok jogszerű használatát kötelesek megbízni. A tulajdonosi akarat érvényesítéséhez – erdőbirtokossági társulat alapítása kivételével- precedens értékű bírósági ítélet alapján, a korábbi évek gyakorlatától eltérően már elegendő az erdőterület alapján számított egyszerű többség. Ez jelentős változás a döntésképtelenséggel kapcsolatos problémák csökkentésében. Az egyszerű többség elve a teljes konszenzus elvével szemben feltételen előrelépést jelent, ugyanakkor a működéssel kapcsolatos későbbi viták csökkentése érdekében ... megfontolandó a minősített többségi akarat elvének alkalmazása az erdőtörvényben. (BARTHA P. 1999.)

A 31/2000. (VI. 26) FVM rendelet módosításai következtében a jogszabályban az alábbi változások történtek⁵⁸:

⁵⁷ (3) Természetben összefüggőnek kell tekinteni azt az erdőterületet, melyet a település közigazgatási határa, az erdőgazdálkodás célját közvetlenül nem szolgáló más művelési ágú terület, közút, vasút, folyó vagy más, művelés alól kivett földrészlet nem szakít meg.

⁵⁸ Vastaggal szedve.

Vhr. 14. § (1) A tv. 13. § (4) bekezdésében meghatározott társult erdőgazdálkodói tevékenységet az erdészeti hatóság az alábbi feltételek esetén köteles előírni:

a) ha a természetben összefüggő erdőterület egy földrészletből áll és több tulajdonosa van, vagy

b) ha a természetben összefüggő erdőterület több földrészletből áll és a földrészletek tulajdonosai - tulajdonrészük szerint számítva - többségükben azonosak.

(2) Ha a természetben összefüggő erdő több földrészletből áll, és az egyes földrészletek tulajdonosai többségükben nem azonosak, a társult erdőgazdálkodást a több földrészletre vonatkozóan abban az esetben **kell/lehet** előírni, ha

a) a földrészletek határai, valamint az erdőrészek határai nem esnek egybe;

b) az egyes földrészletek közúton való megközelítése nem biztosított;

c) az adott erdőterületnek a tv. hatálybalépését megelőzően egy erdőgazdálkodója volt. [törölve]

(3) Amennyiben a külön jogszabály szerinti kárpótlási földárverés során, vagy részarányként nyilvántartott erdőterület nevesítésével az erdő birtokba adása még nem történt meg, az (1)-(2) bekezdés alapján nem lehet társult erdőgazdálkodási kötelezettséget előírni. A rendelet alkalmazásában a tulajdonszerzési folyamat befejezésének minősül az erdőterület birtokba adása.

(3) A (2) bekezdés a) pontja szerinti esetben az egyes földrészletek tulajdonosai a földrészlet határral való egyezőség megteremtése érdekében a 94. §-ban foglaltak szerint kérhetik az erdészeti hatóságtól az erdőrészek határának az üzemtervezés során történő megváltoztatását.

A jogi szabályozás a változtatás következtében a korábbi kötelező érvényű előírás helyett az erdészeti igazgatás hatáskörébe utalja a gazdálkodási formák előírásával kapcsolatos döntéseket.

5.5.2 Erdőgazdasági szervezetek felépítése, csoportosítása

Az európai magán-erdőtulajdonosok által létrehozott szervezetekkel kapcsolatosan számos elemzés és tanulmány áll rendelkezésre. A szervezetek csoportosításakor BECK, R. két alapvető csoportot különít el: a szervezeti felépítéssel rendelkező és a szervezeti felépítés nélküli formákat. (BECK, R. és ANDERSON, J. 2000.) Ez utóbbi kategóriába tartoznak például a szerződéses együttműködések, a nem hivatalos kapcsolatok, stb. A szervezeti felépítéssel rendelkező szervezetek közül megkülönböztethetők az elsődlegesen politikai, az információs, illetve a gazdasági funkciókkal rendelkező szervezetek.

COLEMAN, (1979) és VANBERG, (1982) szerint egyének oly módon létesítenek kapcsolatot egy szervezettel, hogy átruháznak bizonyos döntési, hasznosítási jogokat vagy jogosítványokat a szervezet részére. Ennek fejében az egyén részesül a szervezet támogatásában, illetve szolgáltatásaiban. Az erőforrások megosztását úgy kell kialakítani, hogy a szervezet céljait minél jobban megvalósíthassa. A szervezet kifejezésbe bármilyen együttműködés, vagy egyesülés beleérthető.

Az erdőkezeléssel foglalkozó szervezetek csoportosítása során az alábbi szempontok vehetők figyelembe:

- szervezet célja;
- tulajdonosi jogok (egyéni tulajdonjog fennmaradása, osztatlan közös tulajdon, közösségi erdő);
- jogi forma (jogi személyiség megléte vagy hiánya);
- állami kontroll és felügyeleti szervek (állami felügyelet formája);
- erdőkezelés módja (döntéshozatal, tevékenységek elvégzése);
- önkéntesség.

Szerveződések csoportosítása: (HASEL, K. 1971.)

1. informális, szervezeti felépítés nélküli együttműködések:
 - szerveződések, tanúsítványok.
2. szervezeti felépítéssel rendelkező együttműködések:
 - 2.1 politikai érdekképviselő, országos vagy regionális szinten;
 - 2.2 információs szervezetek;
 - 2.3 gazdasági tevékenység, helyi szinten:
 - 2.3.1 [interest association]- erdőtulajdonosok szövetsége;
 - speciális cél, egyéni kezelői jog,
 - pl. értékesítési szövetség, közös gépvásárlás.
 - 2.3.2. [management association] - társult gazdálkodás;
 - társult gazdálkodás, egyéni tulajdonjog.
 - 2.3.3. [corporate forest] - közös erdőtulajdonlás;
 - társult gazdálkodás, társult tulajdonlás, osztatlan közös tulajdon.

OTTISH, A. és BATTOCHIO, G. (2000.) vizsgálta a társult gazdálkodás jellemzőit és lehetőségeit az erdőgazdálkodás változó megítélésének függvényében. (OTTISH, A. és BATTOCHIO, G., 2000.)

Az erdőgazdálkodással kapcsolatos egyik legfontosabb változás a 1990-es években az erdőtulajdonos, az erdőkezelő és a kivitelező szervezetek elkülönülése volt. (LETT, B. 1999.) Egymástól bizonyos mértékig függetlenül, hasonló szervezeti tagolás alakult ki az állami és magántulajdonú erdőkben egyaránt.

erdőtulajdonos	föld, erdő, erdővagyon
erdővagyon kezelő	erdőgazdálkodás
kivitelező	erdőművelés, fakitermelés

18. Táblázat. Szervezeti tagolás az erdőgazdálkodás terén. (Lett. B. 1999.)

5.5.3 Az együttműködés különböző szintjei

A fenti csoportosítás is érzékelteti, hogy az erdőtulajdonosok között az együttműködésnek különböző szintjei léteznek. A szorosan vett társulási forma csak az együttműködés egyik, nem kizárólagos szintje. A tulajdonosok között közösség az alábbi tényezők esetén jöhet létre:

- - vagyon, illetve tulajdonlás
 - - a tevékenység, munkavégzés, hasznofelosztás
 - - és a gazdálkodási szervezet, igazgatás szintjén.
- osztatlan közös tulajdon;
társult munkavégzés;
társulási forma.

5.5.3.1 *Közösség a vagyon szintjén:*

A privatizáció és a vagyonnevesítés során sok esetben osztatlan közös tulajdonú erdők jöttek létre. Ebben az esetben a tulajdonlás alapjának, a helyrajzi számnak több tulajdonosa van. A privatizáció során megnevezésre került az osztás iránya és sorrendje, de jogilag a teljes helyrajzi szám minden tulajdonos közös tulajdonát képezi.

Erdőbirtokosság, mint jogi személy erdőterület tulajdonosaként is bejegyezhető, ekkor a birtokosság tagjai válnak a terület tulajdonosává, de jogi értelemben a birtokosság, mint jogi személy a tulajdonos.

Amennyiben egy gazdálkodó szervezet, pl. erdőbirtokosság több helyrajzi számból áll, akkor a birtokosság tagjai az erdőterület haszna és jövedelme tekintetében közös tulajdonosként lépnek fel, annak ellenére, hogy tulajdonjogilag –a helyrajzi szám szintjén – tulajdonuk elkülönül. Ez az a pont, ahol a közös tulajdonlás és közös gazdálkodás összemosódik. A tulajdonos az erdőbirtokosságot annak ellenére közös tulajdonlási formának érzi, hogy jogilag az csak közös gazdálkodási forma.

5.5.3.2 *Közösség a tevékenység szintjén:*

Az erdőterületeken a nagyszámú tulajdonos esetén az erdőfelügyeléség által nyilvántartott tényleges gazdálkodási formától függetlenül következő együttműködési formák alakultak ki:

- Nincs közös tevékenység: ez általában az egyéni gazdálkodási forma, illetve közös gazdálkodási kényszer esetén a felügyeléség tudta nélküli szétdarabolás segítségével való gazdálkodás. Ebben az esetben a tulajdonosok látszólag elfogadják a társult gazdálkodás előírását és a gyakorlatban egyénileg gazdálkodnak. Ilyen esetben a valós gazdálkodási folyamatok nem ismertek. Hasonló jellegű probléma, amikor a kis méretű erdőbirtokosságban a tagok nyilvántartják a saját tulajdonukat, és ez alapján próbálják a haszon szétosztását megvalósítani.
- Együttműködés személyes közreműködéssel: a tagok közösen vesznek részt az erdőgazdasági tevékenységekben, erdőművelésben, vágástakarításban. A helyi lakosok túlsúlya esetén alapszabályban is rögzíthetik a munkavégzési kötelezettséget. Ide sorolható az a gazdálkodási forma is, amikor rokonok, közeli ismerősök kezelik közösen erdejüket.⁵⁹
- Közös gazdálkodás személyes közreműködés nélkül: a munkát vállalkozók végzik, a tagok vezetőséget választanak, és csak év végi elszámoláskor szembesülnek a gazdálkodási tevékenység eredményével.

⁵⁹ Az együttműködés egy szélsőséges formája, mikor az erdőbirtokosság végezteti a fakitermelésből a döntést, utána a tagok kivonulnak fejszével, fűrészszel, és hazaviszi mindenki, ami jutott neki.

5.5.3.3 Közösség az erdőgazdálkodási formák szintjén

gazdálkodási formák	gazdálkodással érintett terület, ezer hektár		
	1996.	1998.	2001.
Egyéni használat	22	47	67
Közös képviselő	31	25	17
Közös megbízott	0	59	94
Gazdasági társaság	11	28	47
Erdőbirtokosság	41	92	116
Erdőszövetkezet	7	15	14
Egyéb új szövetkezet	39	69	34
Régi szövetkezet	121	51	25
Társulás előtt álló	137	141	148
Rendezetlen tulajdonú	294	203	193
Összesen	703	730	755

19. Táblázat. A magánerdők megoszlása a különböző társulási formák szerint. (FVM, Erdészeti Hivatal. 2001.)

A kutatás során a megkérdezettek gazdálkodási forma szerint megközelítően egyforma arányban oszlottak meg az egyéni, közös képviselet és erdőbirtokossági forma között.

1. Egyéni gazdálkodás:

Jelenleg kis méretű gazdasági egységek, de valószínűleg hamarosan a hatóság számára is (gazdálkodókként) ismertté válnak a kárptlás során nagy, 100-1000 ha közötti erdőterületet szerző tulajdonosok. Ezekben az esetekben a gazdálkodást nagy valószínűséggel valamilyen, a tulajdonos által alapított gazdasági társaság fogja végezni. (kft, bt, stb.)

2. Közös képviselet / megbízott erdőgazdálkodó

A közös képviselet lehetőségét az 1994. évi XLIX. törvény teremtette meg, az 1996. évi LIV. törvény törölte el. A korábbi közös képviselet a tulajdonváltás során egyszerűsége révén lehetővé tette az ideiglenes gazdálkodói forma megteremtését, ezáltal a gazdátlanság idejének csökkentését. A közös gazdálkodással kapcsolatosan a legnagyobb probléma, hogy a tulajdonosok közötti együttműködés jogi, adózási szempontból nincs rendezve. A közös képviseletet jogi szempontból felváltó megbízott erdőgazdálkodó esetén az együttműködés jogi formái már adottak, de az adózás, a jövedelem elosztásának módja szintén nem megoldott.

3. Erdőbirtokosság, szövetkezetek

Az erdőbirtokosságokról az 1994. évi XLIX. törvény rendelkezik. A közös tulajdonlású erdők a jelenlegi Magyarország területén elsősorban a tűzifaellátást szolgálták, rövid vágásfordulójú sarjeredetű állományokkal. A tűzifát közös munkavégzéssel termelték ki, és osztották szét. A szállítási lehetőségek korlátozottsága miatt a tűzifa nem, vagy csak kis

mértékben volt eladható a falusi környezeten kívül (piac hiánya). Ezen felül a falusi közösségnek igen erős összetartó irányító és ellenőrző szerepe volt. Az elmúlt évszázadban közös kezelésben lévő erdővagyon viszonylag alacsony pénzbeli értéket képviselt és csak kevésbé volt szűkös.

A fenti tényezők azóta jelentősen megváltoztak:

- a falusi lakosságnak, mint közösségnek elenyésző a nyomásgyakorló, ellenőrző képessége;
- technikailag sokkal könnyebb a fakitermelés és szállítás;
- az állományok kitermelési értéke jelentősen megnőtt, ebből következően a lopás, illetve a fakitermelés nagyságrendekkel jövedelmezőbb lett egységnyi élőmunkára vetítve.

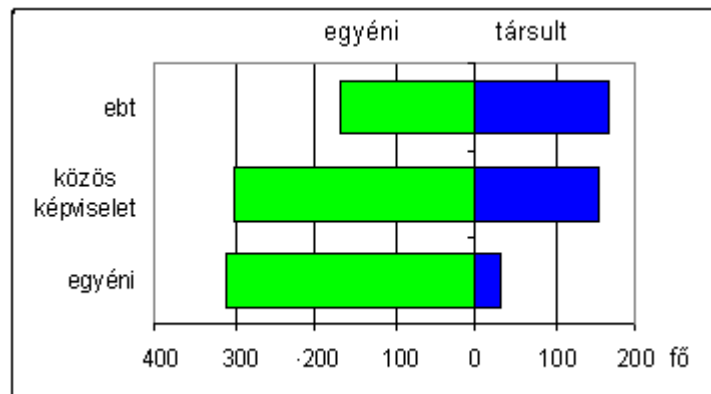
Az erdőbirtokosságok átlagos területe 100 hektár alá csökkent, ami azt jelenti, hogy sok erdőbirtokosság nem lesz képes megvalósítani a nagy területű társult gazdálkodásban rejlő előnyöket, s a birtokmérettől független állandó költségek miatt nyereséges gazdálkodásuk, s így hosszú távú fennmaradásuk is kétséges.

5.5.4 A társult gazdálkodás megítélése a tulajdonosok szerint

Az egyéni és társult gazdálkodás közötti különbséget számos kérdés segítségével tárta fel a vizsgálat. A fontosabb ilyen irányú kérdések a következők:

- 15. Milyen gazdálkodási formára van kötelezve?**
17. Közös gazdálkodásra kötelezett tulajdonán megoldott-e az együttműködés tulajdonostársaival?
18. Igényelné-e közös tulajdon megszüntetését?
19. Alkalmasnak tartja erdőbirtokosságát hosszú távú gazdálkodásra?
20. Ön szerint van előnye a társas gazdálkodásnak az egyéni gazdálkodással szemben?
21. Ön szerint van-e előnye az egyéni gazdálkodásnak a társas gazdálkodással szemben?
22. Ha szabadon választhatna, melyik gazdálkodási formát választaná?

A különböző gazdálkodási formák vizsgálata során elsődleges információ, hogy az erdőtulajdonosok 68 százaléka egyénileg szeretne gazdálkodni. A szándékolt gazdálkodási formát számos tényező befolyásolhatja, mint például a jelenlegi gazdálkodási forma vagy az erdőterület nagysága.

20. Ábra. Egyéni és társult gazdálkodást választók aránya a jelenlegi gazdálkodási forma szerinti megoszlásban. (n=1250 vidéki és városi erdőtulajdonos)

A kérdésfelvetés azt vizsgálja, hogy a szándékolt gazdálkodási formát (egyéni vagy társas gazdálkodás) mely tényezők befolyásolják. A vizsgált tényezők a kor, nem, iskolai végzettség, erdőbirtok nagysága és a jelenlegi gazdálkodási forma, amely lehet egyéni és társas is egyszerre.

A faktoranalízis három faktort különített el.

- Az első faktor alapvetően a város-vidék különbséget determinálja, amely jelenős korrelációt mutat az iskolai végzettséggel, mint az korábban is bemutatásra került.
- A második faktor az egyéb tényezőket tartalmazza, mint a nem, kor, erdőbirtok és távlati célok.
- A harmadik faktorban található a jelenlegi gazdálkodási forma.

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
lakóhely (város/vidék)	0,78792	0,05903	0,18397
iskolai végzettség	0,73648	-0,34813	0,02208
preferált gazdálkodási forma	0,55608	0,45211	0,08883
nem	0,09147	0,58754	-0,12418
távlati célok	0,10153	0,57125	0,10313
erdőbirtok nagysága	0,14747	-0,57066	-0,00723
életkor	-0,35097	0,55055	0,07092
egyéni gazdálkodás	-0,06383	-0,10035	-0,83147
társult gazdálkodás	0,12826	-0,06980	0,81521

20. Táblázat. Gazdálkodási formák és szociológiai jellemzők faktoranalízise (n=1250 fő)

A faktor analízis során levonható következtetések:

A két fő gazdálkodási forma között határozottan kimutatható az erős ellentétes hatás. A 0,8 körüli érték jelzi ugyanakkor, hogy a gazdálkodási formák között vannak átfedések is, előfordul, hogy valaki egyszerre egyéni gazdálkodó és máshol erdőbirtokossági tag is.

A jelenlegi gazdálkodási forma csak kisebb mértékben befolyásolja az óhajtott gazdálkodási formát. Nem állítható tehát, hogy akik erdőbirtokosságban gazdálkodnak, azok elégedettek ezzel a gazdálkodási formával.

A preferált gazdálkodási forma elsősorban két faktor függvénye: a lakóhely erősebben, valamint a szociológiai tényezők gyengébben befolyásolja.

A jelenlegi gazdálkodási forma ezen túl korrelációt mutat a megkérdezettek szociológiai jellemzőivel is. A további elemzések igazolják, hogy a szociológiai tényezőkön belül elsődleges a nem. Ezt követően szerepet játszik még az iskolai végzettség (magasabb végzettség esetén társult gazdálkodás), valamint az erdő terület nagysága (kis terület esetén: társult gazdálkodás). A kor, valamint az erdővel kapcsolatos jövőbeni szándékok hatása elhanyagolható.

Az erdővel kapcsolatos távlati célok (még vesz, eladja, megtartja) elsősorban a szociológiai jellemzők függvénye (pl. életkor, nem).

társult gazdálkodás kedvezőbb	Faktor 1	Faktor 2
megoszlanak költségek	0,76694	-0,03095
könnyebb az értékesítés	0,71276	0,03922
könnyebb a szakember alkalmazása	0,70565	-0,10959
egyenletes a jövedelem	0,60072	-0,12529
egyéni nem okoz gondot az osztozkodás	0,38704	0,37751
társult gazdálkodás kedvezőbb		
nem kell alkalmazkodni	0,02910	0,71834
egyéni nem kedvezőbb	0,02152	-0,71021
társult nem kedvezőbb	-0,43875	0,63194
egyéni leg könnyebb gazdálkodni	0,32837	0,38184
szándékolt gazdálkodási forma	0,20840	-0,76597

21. Táblázat. Egyéni és társult gazdálkodás megítélésének különbözőségei. (n=1250 fő)

Amennyiben az egyéni és társult gazdálkodás előnyeit és hátrányait vizsgáljuk, a faktoranalízis két faktort különít el, melyek megfelelnek az egyéni és társult gazdálkodásnak.

Az óhajtott gazdálkodási forma elsősorban az egyéni gazdálkodás megítélésétől függ. Ez azt jelenti, hogy a társult gazdálkodás vélt vagy valós előnyei csak csekély mértékben befolyásolják a válaszadókat abban, hogy milyen gazdálkodási formát szeretnének választani.

Az egyéni gazdálkodáson belül viszonylag kisebb jelentősége van az osztozkodás hiányának, elsődleges azon tényező, mely szerint nem kell alkalmazkodni a többi tulajdonoshoz. A függetlenség vágya vezeti az egyéni gazdálkodókat, és nem a gazdasági szempontok. Az analízis végeredményben igazolja, hogy az egyéni gazdálkodás megítélése elsősorban érzelmi és nem gazdasági kérdés.

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5
1. társult kedvezőbb					
költségek miatt	0,75520	-0,00540	0,09916	-0,05941	-0,03611
szakember alkalmazás	0,74493	-0,11600	-0,14902	-0,08039	0,11205
értékesítés	0,72095	0,05945	-0,00007	0,00736	-0,01300
jövedelem elosztása	0,58237	-0,06618	0,15360	-0,06035	0,17456
2. egyéni kedvezőbb					
nincs előnye az egyéninek	0,08628	-0,78554	-0,22808	-0,04993	-0,02059
nem kell alkalmazkodni	0,06763	0,65896	-0,40743	-0,01509	-0,11603
nincs előnye a társultnak	-0,43586	0,56357	-0,29797	-0,17445	0,05374
nem kell osztozni	0,31152	0,43106	0,35909	-0,00118	-0,24505
egyedül könnyebb gazdálkodni	0,28857	0,36962	0,07662	-0,11843	-0,15916
3. társadalmi jellemzők					
vidék/város	0,07230	-0,07399	0,84929	0,06842	0,18634
iskolai végzettség	0,03000	-0,07261	0,64592	-0,39125	0,05992
4. szociológiai jellemzők					
jövőbeni szándékok	-0,10231	0,02755	0,16186	0,61264	0,16705
nem	0,01985	-0,06934	0,04249	0,56684	-0,08643
kor	-0,05949	-0,01187	-0,30138	0,56559	0,06039
erdőbirtok mérete	0,04130	0,14004	0,11703	-0,55686	0,03789
5. jelenlegi gazdálkodási forma					
egyéni gazdálkodás	0,02021	0,02327	-0,11107	-0,11708	-0,81687
erdőbirtokosság	0,20365	-0,10667	0,07223	-0,09678	0,76321
szándékolt gazdálkodási forma	0,21457	-0,69136	0,29702	0,23816	0,00906

22. Táblázat. A szándékolt gazdálkodási formát befolyásoló tényezők faktoranalízise.
($n=1250$ fő)

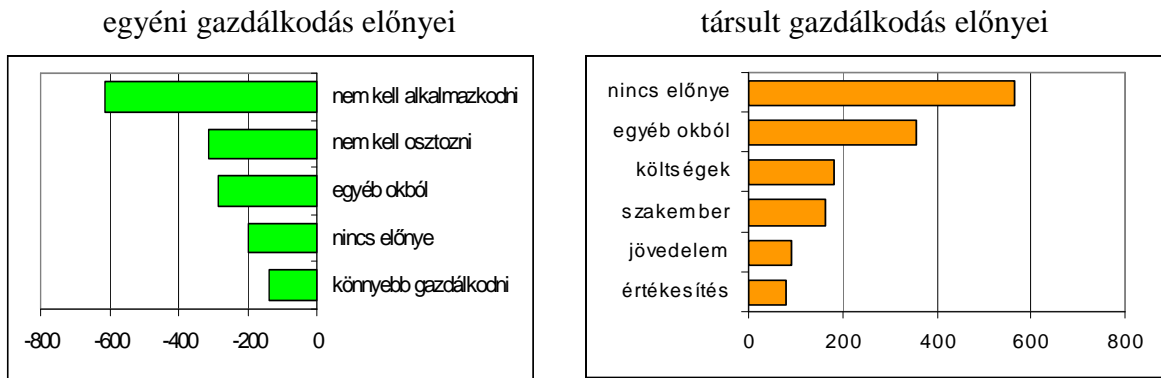
A két faktoranalízis összevonásával a vizsgálat kiterjeszhető annak meghatározására, hogy a különböző gazdálkodási formák megítélését miként befolyásolják a különböző tényezők. A faktorok markáns elkülönülése érzékelteti: a gazdálkodási formák értékelésére csekély befolyással bírnak a szociológiai tényezők.

Célszerű volt elvégezni egy diszkriminancia vizsgálatot az egyéni gazdálkodás függvényében⁶⁰.

befolyásoló tényezők	együttható
szándékolt gazdálkodási forma	0,63708
jövőbeni elképzelések	0,49795
lakóhely (vidék/város)	0,33191
erdőterület	-0,32246
nem	0,29009
jövedelmi helyzet	-0,26187
életkor	0,13559
iskolai végzettség	0,07487

23. Táblázat. Az egyéni gazdálkodás kapcsolatának szorossága az egyes tényezőkkel

A struktúra-mátrix eredményei alapján megállapítható, hogy az egyéni gazdálkodási forma jelentős szerepet játszik a szándékolt gazdálkodási forma meghatározásában, az erdővel kapcsolatos jövőbeni tervek kialakításában, (származtatott tényezők). Azonban az erdőterület nagysága, a nem, a jövedelmi viszonyok és egyéb tényezők csak csekély mértékben befolyásolják a szándékolt gazdálkodási formát.

21. Ábra. Az egyéni és társult gazdálkodás megítélése az erdőtulajdonosok szerint. (n=1250 fő)

A kapott adatokat a birtoknagyság függvényében vizsgálva megállapítható, hogy a 30 hektár feletti erdőtulajdonnal rendelkezők már jellemzően alulbecsülik a társult gazdálkodás előnyeit a kistulajdonosokhoz képest. A jövedelem egyenletessége az 5-30 hektár nagyságú erdővel rendelkezők számára lényegi kérdés, a kisebb és nagyobb tulajdonosoknak azonban sokkal kevésbé.

birtokméret	a jövedelem egyenletességének megítélése		
	nem fontos (%)	fontos (%)	nagyon fontos (%)
0-5 hektár	77	15	8
6-25 hektár	46	32	21
25 hektár felett	60	30	10

24. Táblázat. A jövedelem egyenletességének megítélése birtokkategóriánként. (n=1250 fő)

⁶⁰ Pooled within-groups correlations between discriminating variables and canonical discriminant functions

Kor függvényében a kapott adatok nem különülnek el. Az iskolai végzettség szempontjából a szakközépiskolát végzettek inkább alábecsülik a társas gazdálkodás előnyeit, a felsőfokú végzettségűek inkább magasabb értékeket adnak. A tsz-hez való hasonlatosság, ill. a jobb erdőtulajdonosok hátrányát viszont a gimnáziumot végzettek érzékelik, értékelik kiemelkedően.

Ugyanezen elv alapján vizsgálhatjuk, hogy a jelenlegi gazdálkodási forma alapján csoportosítva a gazdálkodókat, hogyan osztályozzák az előnyöket és hátrányokat:

összehasonlítás szempontjai	egyéni gazdálkodó	erdőbirtokosság tagja
igen, nagyobb tételben jobban értékesíthető a faanyag	1,57 ⁶¹	2,00
igen, megoszlanak a gazdálkodás költségei	1,71	2,11
igen, közösen könnyebb szakembert alkalmazni	1,85	2,17
igen, egyenletes jövedelmet biztosít	1,42	1,67
nem, mert a közös gazdálkodás a tsz-ekre emlékeztet	1,71	1,05
nem, mert akinek jobb erdeje van, rosszul jár	1,14	1,08

25. Táblázat. A társult gazdálkodás jellemzőinek értékelése a gazdálkodási forma függvényében. (n=1250 fő)

A fenti táblázathoz képest a legfontosabb eltérés, hogy a közös gazdálkodás hátrányait a ténylegesen egyénileg gazdálkodók nagyobbban tartják. Különösen a tsz-hez való hasonlatosság emelkedik ki a szempontok közül.

Az erdőbirtokosságot választók nagy része tudja vagy elfogadja, hogy a erdőbirtokosságnak vannak előnyei. Ami ennél érdekesebb, hogy azok, akik egyénileg szeretnének gazdálkodni, azok sem tagadják olyan jelentős mértékben a felsorolt előnyöket.

Összességében a társult gazdálkodás iránti ellenérzések főként a kis tulajdonosok problémája. A nagy tulajdonosoknak már megvan a lehetőségük, ismeretségi körük, tájékozottságuk, hogy elkerüljék a társult gazdálkodást, illetve a társult gazdálkodás esetén uralkodó befolyást szerezzenek a társaságban. A kutatások alapján megállapítható, hogy a közösen gazdálkodók alig több mint egyharmada fogadja el a közös gazdálkodást. Megállapítható, hogy a gazdálkodási forma meghatározása esetén nem elegendő a gazdasági szükségszerűségek figyelembevétele, mivel a tulajdonos nem akar társulni, hiszen nem kizárólag gazdasági tényezők motiválják döntéseit.

5.5.5 Következtetések

Az alacsony társulási kedv az előbbieket alapján érzelmi, szervezési és gazdasági okokra egyaránt visszavezethető.

- érzelmi okok: a főként falusi tulajdonos a gazdálkodás jogának elvesztését a tulajdon elvesztéseként értékeli, mivel ez a tulajdonosi jogok korlátozásával, megosztásával jár együtt, hiszen a jogok egy része átkerül a gazdálkodóhoz.
- szervezési okok: a tulajdonosok számára gyakran kifejezetten bonyolult a közös gazdálkodás szabályozási rendszerének elfogadása, (szavazás, közgyűlés, osztalék) különösen, ahol az évszázados közös erdőtulajdonlás hagyományai már nincsenek

⁶¹ (1=nem fontos, 2=fontos, 3=nagyon fontos)

meg. A felsorolt problémák exponenciálisan nőnek a tulajdonosok számával, valamint idegen, nem falusi tulajdonosok bekapcsolódásával.

- gazdasági okok között megemlíthető, hogy az erdőtulajdonosok határozottan érzékelik a társulások gazdasági hátrányait is:
 1. A létrejövő közös gazdasági forma jelentős évi állandó költséggel rendelkezik, amit a tulajdonos nem érez szükségszerűnek. Itt is ki kell hangsúlyozni, hogy a tulajdonosok nagy része mezőgazdasági termeléssel is foglalkozik, számukra nem okoz problémát egy-két hektár ültetvényszerű erdő időszakos kezelése. Az 5 hektár alatti, természetszerű erdőkkel rendelkező tulajdonosok 80 százaléka viszont elfogadja a közös gazdálkodást.
 2. Közös gazdálkodás esetén a falusi tulajdonosok csak korlátozottan képesek élni a jogszabály adta tulajdonosi kontroll lehetőségeivel, például nem képesek pl. ellenőrizni a könyvelés, a felmerült költségek valóságtartalmát. Ezen túl amennyiben egy-két nagytulajdonos mellett kisebbségbe kerülnek, a kistulajdonosok semmilyen módon nem tudják befolyásolni a közös gazdálkodást, amit az erdőtulajdonuk elvesztéseként értékelnek.

A gazdálkodási formák szempontjából alapvetően kétféle tulajdonost különböztethetünk meg. A vidéki tulajdonos alapvetően a társult gazdálkodás ellen van, míg a városi tulajdonos számára egy csekély, de hangos kisebbségtől eltekintve a városi tulajdonosok nagy része számára a társas gazdálkodás megfelelő.

A falusi lakossággal kapcsolatos vizsgálatok során ki kell hangsúlyozni, hogy a megkérdezettek több, mint 80 százaléknak van mezőgazdasági terület is a tulajdonában, és a földtulajdonosok háromnegyede maga műveli vagy művelteti szántóföldjét. Az erdőtelepítések (a létrehozott erdők) túlnyomó része a mezőgazdasági vállalkozások szerves részeként foghatók fel, ahol az erdővagyon sajátos szerepet tölt be. Ezen erdőtulajdonosokból értelmetlen elkülönített erdőgazdálkodókat csinálni, esetleg társas erdőgazdálkodásra kötelezni. (BARTHA, P. 1999.)

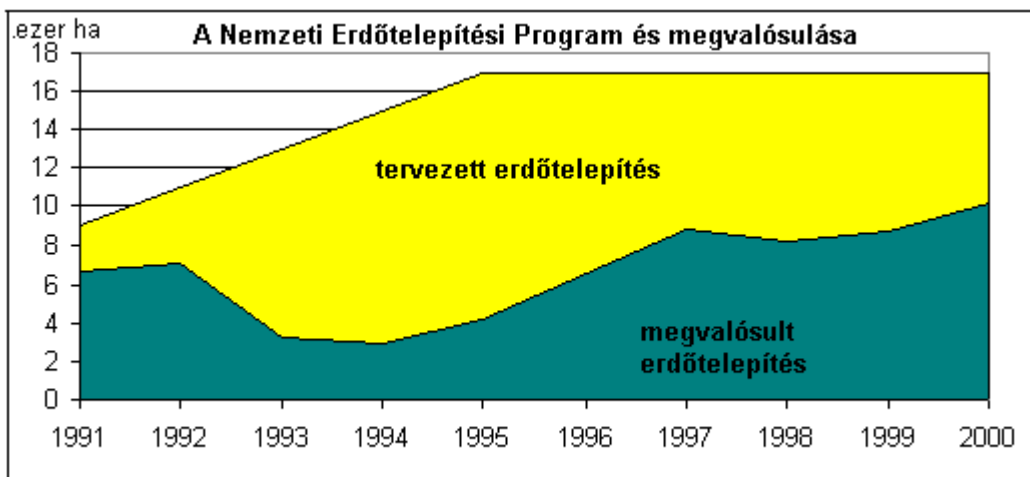
Az a tény, hogy a szántófölddel is rendelkezők 80 százaléka akar egyénileg gazdálkodni, míg a földnélküliek esetén ez az arány 50 százalék, azt bizonyítja, hogy a tulajdonosok komplex módon gondolkodnak, szántó és erdő (és nem csak a telepített erdő) együttes egyéni kezelése valós igényként jelentkezik. Mivel az átlagos üzemméret sem az egyéni, sem a társas erdőgazdálkodásban nem tesz lehetővé az önálló erdészeti üzem működtetését, ez a gazdálkodói struktúra gyakorlatilag teljes mértékben kiszolgáltató a kivitelezői kapacitásokkal rendelkező vállalkozói kör felé. (Erdészeti Hivatal, 1998.)

A kedvezőtlen megítélés, illetve a tényleges tartamos gazdálkodás egyik legjelentősebb gátja a rendezetlen tulajdon magas aránya, mivel a gazdálkodás hiánya semmiképpen sem tekinthető tartamos gazdálkodásnak, akkor sem, ha az a fakitermelés elmaradása következtében növedéktöbbletet eredményez.

5.6 Erdőtelepítési tendenciák és motivációk

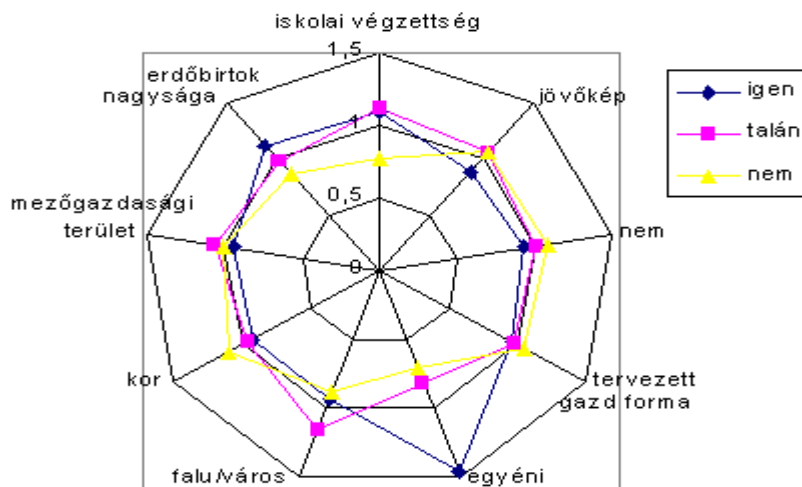
53. Milyen és mekkora nem erdő művelésű ágú területe van?
 54. Folytat-e mezőgazdasági termelést, milyen felszereltséggel rendelkeznek?
 55. Tervez-e erdőt telepíteni?

Az elmúlt években az erdőtelepítések dinamikus növekedése bizonyítja, hogy a magántulajdonú erdőgazdálkodás rövid reakcióidejű, képes felismerni a kedvező lehetőségeket, és képes cselekvésre. Az erdőtelepítések nagysága az elmúlt évtizedben a következőképp alakult:

22. Ábra. Az erdőtelepítési tevékenység változása az elmúlt évtizedben.
 Forrás (LETT, B. et al. 1999.)

Az erdőtelepítési lehetőségek felmérése során a válaszadók három fokozatú skálából (igen/talán/nem) választhattak. A megkérdezettek mintegy 20 százaléka biztosan, további 20 százalék valószínűsíthetően fog erdőt telepíteni. Amennyiben feltételezhető, hogy a határozott erdőtelepítési szándék az erdőtulajdonosok meghatározott csoportjára jellemző. A csoport vizsgálata és elkülönítése diszkriminancia analízis segítségével végezhető. A vizsgált tényezők csoportátlagjainak megoszlását az alábbi ábra érzékelteti.

23. Ábra. Az erdőtelepítés iránti motiváltságot befolyásoló tényezők.

A különböző csoportok közötti különbségtétel elsősorban a gazdálkodási forma, a lakóhely és az iskolai végzettség szerint lehetséges. Erőteljes kapcsolat érzékelhető az egyéni gazdálkodói forma és az erdőtelepítési szándék között. A kapcsolat jóval határozottabb, mint a meglévő földtulajdon vagy a jövedelmi viszonyok hatása az erdőtelepítésre.

Mint az közismert, az újonnan létesített magánerdők túlnyomó többségét magánszemélyek létesítik. Az így létrejövő erdők egyéni kezelésbe kerülnek, függetlenül attól, hogy csatlakoznak-e nagyobb erdőtömbhöz.

Az erdőtelepítés egyik jelentős tényezője lehet az, hogy az új erdő mintegy része lesz az erdőtulajdonos már meglévő erdőbirtokának. A fentieket igazolja, hogy az egyénileg gazdálkodók 30 százaléka határozottan akar erdőt telepíteni, míg ez az arány a társult erdőgazdálkodóknál csak 13 százalék.

erdőtelepítési szándék ⁶²	szaktudás szintje átlag (0-100)	erdőbirtok mérete kategória átlag (1-5)	mezőgazdasági terület átlag (hektár)
biztos telepít	53,6	2,24	16,42
talán telepít	41,1	1,93	5,86
nem telepít	31,9	1,74	5,05

26. Táblázat. Az erdőtelepítési szándékot befolyásoló egyes tényezők összefüggése.

Az erdőtelepítési szándékot jelentős mértékben befolyásolja a mezőgazdaság terület megléte és az erdészeti kérdésekkel kapcsolatos szaktudás is. A szaktanácsadás, a tájékoztató munka tehát az erdőtelepítés növelésének egyik hatékony eszköze lehet.

Azonban a mintegy 2-3 millió földtulajdonosnak csak viszonylag kisebb hányada rendelkezik erdővel, így nyilvánvaló, hogy az erdőtelepítésben erdővel nem rendelkezők is részt vesznek. Általában a földtulajdonosi szándékokat számos tényező befolyásolja, ezek közül a leglényegesebbek a jövedelmi helyzet és a földtulajdon nagysága.

mezőgazdaság szerepe	birtokméret		
	kisbirtok	közepes birtok	nagybirtok
fő jövedelemforrás	kis mezőgazdasági termelők, őstermelők	mezőgazdasági vállalkozók szőlő-, dohánytermesztők farmgazdálkodók	mezőgazdasági nagyvállalkozók,
kiegészítő jövedelem	helyi lakosok ipari dolgozók, alkalmazottak	mezőgazdasággal kapcsolatos vállalkozást folytatók, állattenyésztés, turizmus, lovagoltatás	mezőgazdasági vállalkozók több profillal, kereskedelem, idegenforgalom,
szerepe nem jellemző	városi földtulajdonosok kis földterületekkel, gazdasági érdeklődés, orientáció nélkül, általában érzelmi kötődéssel, városi tanya tulajdonosok	a faluból elszármazott földtulajdonosok, erős kötődéssel, mezőgazdasági orientációval, vagy vállalkozási, spekulációs hajlammal	külföldi befektetők tőkebefektetők, nem mezőgazdasági vállalkozók, spekulánsok

27. Táblázat. A földtulajdonosok csoportosítása birtokméret és mezőgazdasági orientáció szerint.

⁶² Vidéki és városi erdőtulajdonosok n=1250 fő.

Az egyes csoportok orientációja, szándékai és az erdőtelepítéssel kapcsolatos céljai terén széles diverzifikáció figyelhető meg. A kis területtel rendelkező mezőgazdasági termelők gazdasági helyzete meglehetősen kedvezőtlen.

A lecsúszó rétegek anyagi tartalékai az elmúlt években kimerültek, sok esetben az újratermelés megvalósítása is gondot okoz. Gépesítettségi szintjük igen alacsony. Általában iskolázottsági szintjük is igen kedvezőtlen, ezért erdősítési szándék esetén jellemző a pályázat nélküli önerős kivitelezés, kézi erővel, viszonylag alacsony önköltségi szint mellett. Kedvezőbb esetben a család legalább egy tagja stabil munkahellyel rendelkezik, amely biztosítja a család önellátásra való törekvése mellett a minimális készpénz igényt.

A mennyiben a család minden kereső tagja rendelkezik valamilyen állandó, vagy időszakos munkahellyel, a mezőgazdasági termelést ebben az esetben is folytatnak, mivel ez a többletbevétel szerzésének egyetlen esélye. Ebben az esetben is a mezőgazdasági termelés [jövedelmi] kényszere miatt a kedvezőtlen területek erdősítése a jellemző. Gyakori a kis, zárvány területek önerős betelepítése. A mezőgazdasági termelés, a saját munka és a géppark következtében a fő fafaj az akác.

A mezőgazdasági termelők esetén a földterület mennyisége és minősége alapvetően befolyásolja a megszerzhető jövedelmet. Mivel az erdő rövidtávon nem biztosít jövedelmet a telepítési támogatás megszerzésén túl, ezért a mezőgazdaságból élők csak annyi erdőt telepítenek, hogy a fennmaradó földterület biztosítsa megélhetésüket. A fentiek alapján érthető, hogy erdőtelepítést főként a mezőgazdasági termelésre gazdaságosan már nem alkalmazható, kedvezőtlen területeken terveznek.

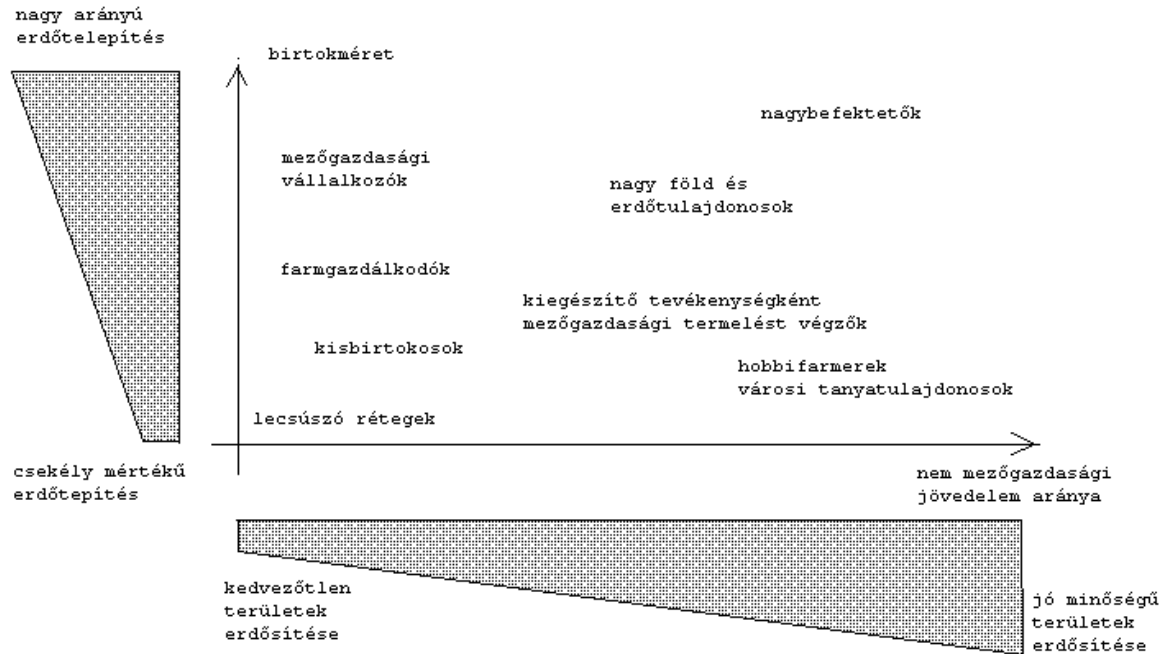
A helyi lakosok erdőtelepítési szokásait tehát alapvetően a gyenge területen történő, kis területű erdőtelepítés jellemzi. Sok esetben célzottan a tűzifa termelés a cél, különösen a kisparaszti gazdálkodás folytatása esetén, ami bizonyos mértékig magyarázza az akác előtérbe kerülését.

A városi kis földtulajdonosok általában mezőgazdasági tevékenységet nem, vagy csak minimális mértékben folytatnak. Erdőtelepítést általában a tanya körül végeznek, ahol a tájképi, esztétikai szempontok különösen hangsúlyosak. Az erdő gazdasági szempontból történő értékelése nem jellemző.

A nagyobb földbirtokkal rendelkezők földtulajdonosok általában a földbérleti rendszer hiányában fordulnak az erdőtelepítés felé.

Ahol a földek jó minőségűek, aranykoronánként 20-30 kg búza bérleti díjjal az erdőtelepítés jövedelmezőségi szempontból nem versenyképes a tulajdonosok megítélése szerint. A kedvezőtlen területeken viszont a hasznosíthatóság hosszú távú megoldásának igénye, a művelési kötelezettség ellenőrzésének fokozódása számos földtulajdonost fordít az erdőtelepítés felé. Ezekben az esetekben az erdőtelepítés elsősorban az alternatív földhasznosítás eszköze. A jövőbeni gazdasági haszon kérdése másodlagos, fontosabb a jelen költségeinek csökkentése. Az erdőtelepítést hosszú távú, kevés gondot jelentő megoldásnak látják.

Ahogy a földtulajdonos nem földhöz kapcsolódó bevételei egyre nagyobbak, úgy válik számára lehetővé az egyre nagyobb arányú erdősítés is. Amennyiben a földtulajdonos nincs ráutalva a földre, mint a megélhetés forrására, lehetővé válik számára a kedvező területek erdősítése is. A nagytulajdonosoknál már egyéb szempontok is előtérbe kerülnek. Ilyen lehet a vadászat kérdése, idegenforgalmi vállalkozás folytatása.

24. Ábra. Tulajdonosi motivációk a birtokméret függvényében

A tulajdonosi szándékokat módosító további tényezők:

- termőhelyi tényezők szerepe: Az erdőtelepítés térbeli megoszlását vizsgálva megállapítható, hogy az főként az Alföldön kerül kivitelezésre. A jó mezőgazdasági területen nincs jelentősebb tulajdonosi szándék az erdőtelepítés iránt a mezőgazdaság viszonylagos kedvező helyzetéből következően. A termeléssel nem foglalkozó földtulajdonosok számára az erdőtelepítés bonyolult, számos kockázatot rejtő lehetőséghez képest a terület bérbeadása általában sokkal vonzóbb alternatíva.
- iskolázottság: Egyes vélemények szerint a telepítést főként a bonyolult procedura hátráltatja, ami az egyszerű embereket 'visszafogja'.⁶³
- területi korlátok: Az erdőtelepítés jelenlegi szabályozása⁶⁴ akadályozza a kis területű erdősitések kivitelezését. Fél hektáros erdőtelepítés még tájképi szempontból is kedvező lenne.
- erdőtulajdon megléte: Erdővel rendelkező, illetve erdőgazdálkodással foglalkozó földtulajdonosok nagyobb arányban végeznek további erdőtelepítést.

A meglévő erdők., erdőgazdálkodás miatt az erdőtelepítés, az erdőgazdálkodás hatósági szabályozása ismert a tulajdonos számára, az általában az erdőtelepítést hátráltató információhiány ebben az esetben nem jellemző. Ezen túl a meglévő erdők véghasználatából származó jövedelem nagyobb motiváltságot jelent a tulajdonos számára, (főként rövid vágásfordulóú fajok esetén) azaz a tulajdonos mintegy tudja, hogy mire számíthat (természetesen csak pozitív hozammal rendelkező gazdasági erdők esetén).

⁶³ A kunadacsi polgármester szerint: "...az itteni telepítések szinte mind tervezés és támogatás nélkül történtek. Megcsinálja és örül neki, hogy szépen néz ki. Nagyobb propaganda kellene az állami támogatásnak..."

⁶⁴ Meglévő erdőhöz csatlakozó telepítés esetén 1 hektár, egyéb esetben 3 hektár alatti erdőtelepítést az állam nem támogat. forrás!

6 Magánerdők és társadalom

Mint az eddigi megállapítások is igazolják, a magán-erdőgazdálkodás szakmai megítélése általában kedvezőtlen. Erdészeti szakmai vélemények szerint a magánerdőkben is nagyterületű gazdálkodói egységek létrehozása a célszerű, mivel csak ez lehet a tartamos gazdálkodás garanciája.

Erdő vonatkozásában ilyen tulajdonméret mellett a közös tulajdon megszüntetése – a kifarcellázás – az alapvetően fontos és szükséges tartamos erdőgazdálkodás elvének feladását jelentené. (Erdészeti Hivatal, 1998.)

Megfigyelhető azonban, hogy a társadalom azonban teljesen eltérő értékrend alapján ítéli meg az erdőgazdálkodást. A társadalom szemében a helyes erdőgazdálkodás elsősorban

- tarvágás hiányát,
- az erdőterület növekedését,
- az erdők egészségi állapotának javulását jelenti.

Látható, hogy a szakmai és társadalmi elvárások az erdőgazdálkodás, illetve a magán-erdőgazdálkodás esetén nem egyeznek meg, a fakitermelést illetően pedig kifejezetten eltérőek.

6.1 Tartamos gazdálkodás és annak társadalmi megítélése a magánerdőkben

A tartamosság és fenntarthatóság fogalmát részletesen elemzi CSÓKA, P. és SOMOGYI, Z. (2000). Megállapítják, hogy a tartamosság első definiálása már több, mint háromszáz éves. Magyarországi első definiálása DIWALD Adolf nevéhez fűződik, aki szerint „... a használat szigorú tartamossága van elvül föllállítva, s melyekben e szerint évenként megszabott korú fából mindig egyenlő tömeget kell kivágnunk.” (DIWALD, A. 1867. cited in CSÓKA, P. SOMOGYI, Z. 2000.)

KIRÁLY Lászlónak a magyar erdészeti szakirodalomban mértékadónak tartott definíciója szerint „...a fatermesztési folyamat egy időpontra vonatkozó állapotjellemzőinek (fafaj, korszerkezet, élőkészlet) és egy időszakra vonatkozó folyamatjellemzőinek (hozam mennyisége) stabilitása jelenti a tartamosságot.”⁶⁵ (KIRÁLY, L. erdőrendezés tankönyv.)

A magánerdőkben a tartamosság mutatói közül a területi és növedéktartamosság egyaránt kedvező képet mutat. Az elmúlt évek erdőtelepítési adatai mutatják, hogy a magánerdők területe dinamikusan növekszik, és a továbbiakban a növekedés fokozódására lehet számítani. A fakitermelési adatok alapján állítható, hogy a növedéktartamosság feltételének is megfelelnek a magánerdők: a növedéknek 1997-ben csak 50 százaléka⁶⁶ került kitermelésre. (VÁRHELYI, I. 1999.)

Természetesen a magánerdőkben számos kedvezőtlen folyamat zajlik jelenleg is, mint a gazdálkodás hiányából fakadó állományromlás, mely főként a fiatal állományokat érinti, illetőleg a túlhasználat, amely következtében kiritkult, helyre nem hozható záródáshiányú állományok jönnek létre. De a statisztikai adatok tehát nem támasztják alá azt a közkeletű félelmet, mely a magánerdők pusztulását, az ott folyó rablógazdálkodást hangsúlyozza.

⁶⁵ Megjegyzendő, hogy a soha fel nem újuló tarvágás minden szempontból megfelel a tartamosság definíciójának.

⁶⁶ a kitermelt fatérfogat 2,2 millió m³. A véghasználati lehetőségek kétharmada, az előhasználati lehetőségek fele került kitermelésre.

Schmotzer A. (1997.) becslése⁶⁷ szerint az 1,7 millió hektárnyi erdőből legalább 250 ezer hektárra tehető a felszámolódással fenyegetett erdőterület az országban a meg gondolatlan kitermelés, az elmaradó felújítások miatt.

Ennek ellenére az erdőgazdálkodás társadalmi megítélése meglehetősen kedvezőtlen. „...A különböző ... zöld mozgalmak megerősödésével ... egyre erősebb erdészellenes hangulat észlelhető.” (MAGAS, L. 1996.). „...Miután a közvélemény jelentős része nem ellenséges az erdőgazdálkodással szemben, egyelőre a társadalom ítéletével nincs baj.” (CSERÉP, J. 1996.)

A társadalom erdőgazdálkodással kapcsolatos kedvezőtlen képe több forrásból táplálkozik:

1. A globális erdőpusztulás kivetítése a magyarországi folyamatokra. Ennek bizonyítéka, hogy általános megítélés szerint az erdőterület és az erdők egészségi állapota egyaránt romlott az elmúlt évtizedben. Ez egybevág a nemzetközi tapasztalatokkal, mely szerint a környezet és természetvédelem fontosságának vitathatatlanul fontos világméretű erősödésével a természeti környezet elemeivel gazdálkodókat fokozott mértékben kritizálják. (JANSSEN, G. 1992.)

2. A fenti kedvezőtlen folyamatokat az erdőprivatizáció kedvezőtlen megítélése tovább erősítette.

A kedvezőtlen megítélés két különböző nézőpontot takar:

- privatizáció ellenzése általában, például a munkahely elvesztésétől való félelem következtében, illetve azon vélemény alapján, mely szerint az erdőtulajdonosok érdekei ellentétesek a társadalom érdekeivel, a társadalmi egyenlőség elvével.

- számos esetben a privatizációval általában egyetértő személyek ellenzik az erdők privatizációját, például a természetvédelmi, társadalmi érdekekre hivatkozva. gyakran megkérdőjelezzik a magán-erdőtulajdonosok tartamos gazdálkodásra való képességét. (SEPP, D.S. et al. 2001.)

3. Az erdőprivatizáció kedvezőtlen megítélését fokozta a tömegtájékoztatás, amely sajnos napjainkban ... erdő és erdőgazdálkodás ellenes, illetőleg nem elég tájékozott az erdőgazdálkodás aktuális folyamatairól. (MÉSZÁROS, K. 1996.)

Második szabadrablási hullám (H.M 1997.) kezdődhet a hazai erdőkben, ha a parlament ma megszavazza az állam vállalkozói vagyongáról szóló törvényhez benyújtott egyik módosítást. A Csiha Judit privatizációs minisztertől származó törvényjavaslat lehetővé tenné a tíz hektár alatti állami erdők privatizálását, s becslések szerint összesen 50-100 ezer hektárnyi erdő elkötyavetyélése előtt nyitná meg az utat.

A módosítás szerint a tíz hektárnál kisebb erdőterületek privatizálható állami vagyonná válnának. A korábbi magánosítási aktusok tanulsága szerint ez a lépés jórészt az érintett területek letarolását jelenti. (H.M. 1997.)

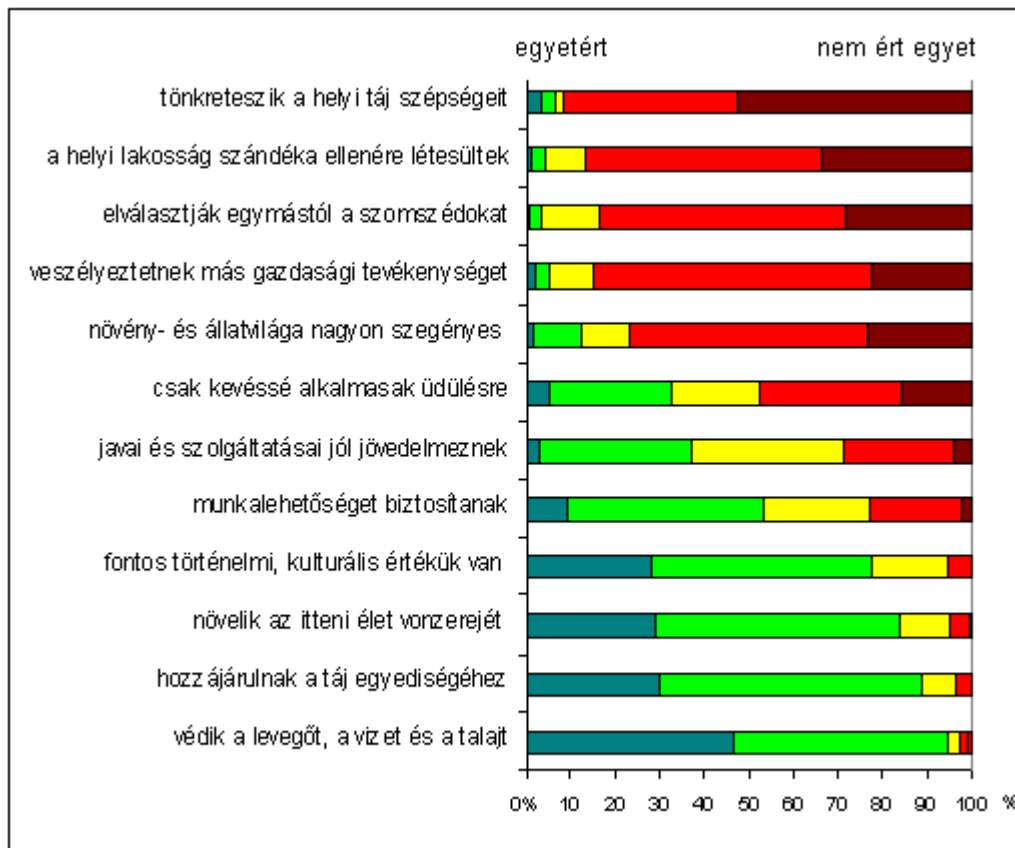
Alapvető feladat az erdészekről, az erdőgazdálkodásról kialakult kedvezőtlen kép megváltoztatása, mivel az erdőgazdálkodás ... olyan tevékenység, amely az ország majd egyötödén, széles nyilvánosság előtt folyik. (MÉSZÁROS, K. 1996.)

⁶⁷ H.S. (1997). Az erdők fele magánbirtok. Népszabadság, 1997.06.24. p. 27.

6.2 Az lakosság erdőképe

K13. Az erdők sokféle módon járulhatnak hozzá a vidéki élet minőségéhez. Kérjük, hogy soronként jelezze a megfelelő négyzet megjelölésével, hogy milyen mértékben ért egyet az alábbi kijelentésekkel.⁶⁸

Az erdőgazdálkodással ellentétben az erdők társadalmi megítélése alapvetően kedvező. A vidéki lakosság erdőképe alapvetően pozitív, az erdők közjóléti, természeti, sőt kulturális értékeit a megkérdezettek fontosnak tartják.

25. Ábra. Az erdők szerepe a vidék életében. (Vidéki lakosok, n=795 fő)

A különböző funkciók fontossági sorrendje: a védelmi funkció a legfontosabb, ezt követik a közjóléti hatások, mint a tájképi hatás, vagy a történelmi, kulturális értékek. A gazdasági funkciók jelentősége ennél alacsonyabb és legkevésbé jelentős a negatív hatások megléte.

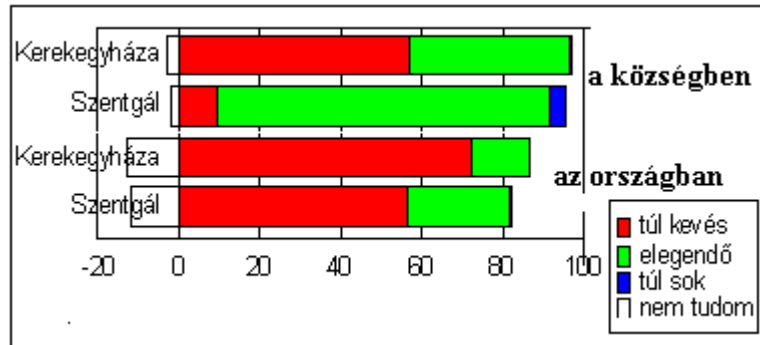
A környezetvédelem és erdőgazdálkodás szintjén folyó vita, mely szerint vissza kell szorítani a nem őshonos fafajok arányát, a helyi lakosság szintjén már nem jelentkezik, a helyi lakosok elfogadják erdeieket olyannak, amilyenek. A mintaterületenkénti különbségek ilyen téren nem kiemelkedők.

Ismételten fel kell hívni a figyelmet a gazdasági funkciók értékelésében tapasztalható nagyfokú bizonytalanságra: a jövedelmezőséget és munkalehetőséget illetően nem csak az erdőtulajdonosok, de a lakosság sem rendelkezik határozott véleménnyel.

⁶⁸ Kérdések a következő ábrán.

6.3 Az erdősültség megítélése

K11. Ön szerint az alábbi helyeken túl kicsi, megfelelő, vagy túl nagy az erdők aránya?
a községben,
a környéken,
országosan.

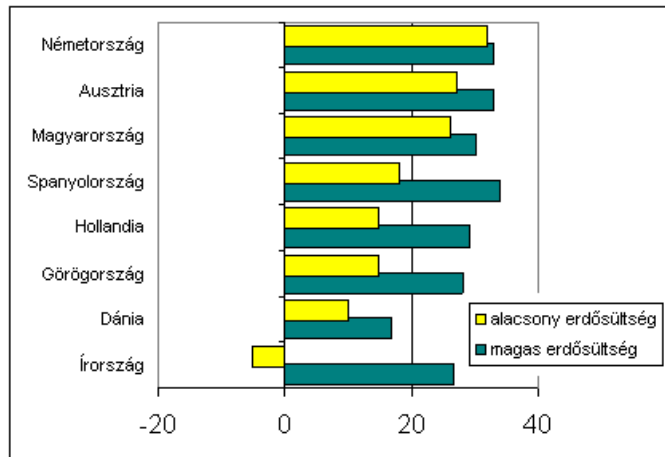
26. Ábra. Az erdősültség megítélése a községben és országos szinten

Az országos erdősültség tekintetében általános az alacsony erdősültség feltételezése, azaz a túl kevés kategória. Ennek ellenére a helyi tényezők véleményformáló hatása tetten érhető, mivel Kerekegyháza a túlnyomó többség kevesli az erdősültséget, amíg ez az arány Szentgálon valamivel kedvezőbb értékeket mutat.

6.4 Kötődés az erdőkhöz

K12. Mennyire kötődik a helyi erdőkhöz?

erős vonzódás vonzódás közömbös ellenérzés erős ellenérzés

Az erdőhöz való kötődés szempontjából Magyarország a nemzetközi összehasonlításban előkelő helyet foglal el. Különösen az erdőtelepítéssel érintett terület iránti kötődés tekinthető jelentősnek. Különösen fontos, hogy a kötődés foka az erős kötődéstől a semleges érzésekig terjed, az erdő iránti ellenérzést táplálók aránya elhanyagolható a mintán belül.

27. Ábra. Az erdőhöz való kötődés foka a különböző európai országokban

kötődés foka	fő (%)
erős vonzódás	225 (28,3%)
vonzódás	440 (55,3%)
semleges	121 (15,2%)
ellenérzés	3 (0,4%)
erős ellenérzés	1 (0,1%)
n.a.	5 (0,6%)
összesen	795 (100%)

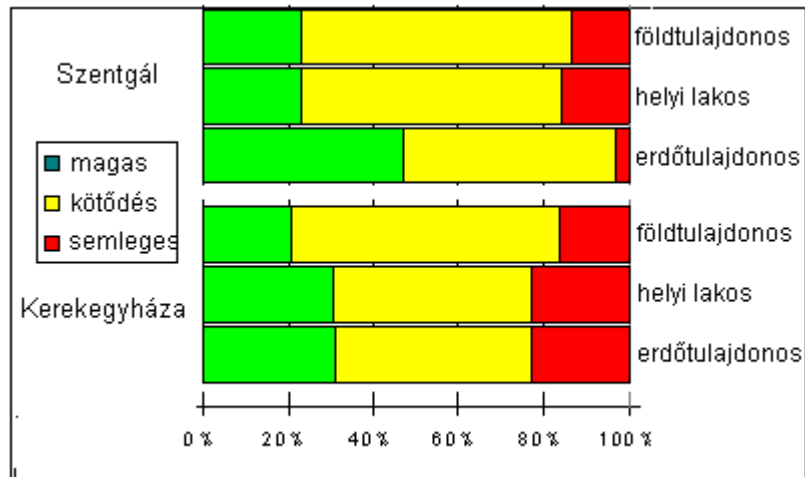
28. Táblázat. Az erdő iránti kötődés foka a vidéki lakosság körében. (n=795 fő)

A vidékhez való igen erős kötődéshez képest az erdő iránti érzések valamivel gyengébbnek bizonyultak, amit a semleges válaszok viszonylag magasabb aránya bizonyít. Összevetve az erdőhöz és a vidékhez való kötődést mutató táblázatot, értékelhető, milyen mértékben játszik szerepet az erdő a kötődés kialakításában.

kötődés a	kötődés az erdőhöz					
	erős kötődés	kötődés	semleges	ellenérzés	erős ellen	n.a.
erős kötődés	143 (63,6%)	163 (37,0%)	44 (36,4%)	1 (14,3%)	0 (0,0%)	1 (20,0%)
kötődés	67 (29,8%)	216 (49,1%)	44 (36,4%)	1 (14,3%)	0 (0,0%)	1 (20,0%)
semleges	8 (3,6%)	49 (11,1%)	28 (23,1%)	1 (14,3%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
ellenérzés	1 (0,4%)	7 (1,6%)	3 (2,5%)	0 (0,0%)	1 (33,3%)	0 (0,0%)
erős ellenérzés	3 (1,3%)	1 (0,2%)	2 (1,7%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
n.a.	3 (1,3%)	4 (0,9%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	3 (60,0%)
összesen	225 (100%)	440 (100%)	121 (100%)	7 (100%)	3 (100%)	5 (100%)

29. Táblázat. Az erdőhöz való kötődés szerepe a vidékkel való kapcsolat kialakításában

Az erdőhöz való kötődés kismértékben gyengébb, mint általában a vidékhez való kötődés. A mintaterületenkénti különbségek igazolják, hogy különösen a hagyományosan erdőszült területek esetén az erdőtulajdonlás még mindig jelentős presztízzsel és érzelmi többlettel jár, amit a kötődés magasabb foka is igazol.

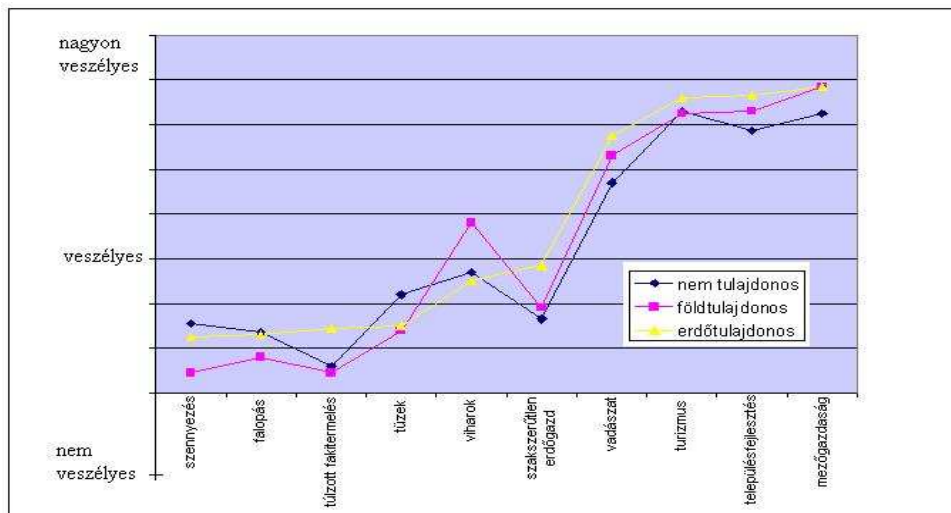
28. Ábra. az erdőhöz való kötődés mintaterület és tulajdoni viszonyok alapján.

6.5 Az erdőt fenyegető veszélyek

K14. Kérjük jelölje, hogy a szentgáli erdőket az alábbiak milyen mértékben fenyegetik.

tüzek	szennyezés
viharok	túlzott fakitermelés
falopás	vadászat
mezőgazdaság	turizmus
településfejlesztés, mint például a lakásépítés, az ipartelepítés	
szakszerűtlen erdőgazdálkodás	
egyéb:.....	

A problémák súlyosságuk szerint csökkenő rangsorban olvashatók le az ábráról. A földtulajdonosok és a nem földtulajdonosok között nincs jelentős különbség az erdővel kapcsolatos vélemények terén. A magán-erdőgazdálkodás legnagyobb problémáit feltáró kérdéssel való egyezést a falopás előkelő helyezése mutatja.

29. Ábra. Az erdőt fenyegető veszélyek megítélése. (Vidéki lakosok, n=795 fő)

A turizmus, a településfejlesztés, a mezőgazdaság az erdőt a megkérdezettek szerint nem veszélyezteti. Az erdőtulajdonosok és erdővel nem rendelkezők között jelentős különbség csak a fakitermelés és a szakszerűtlen erdőgazdálkodás megítélésében látható.

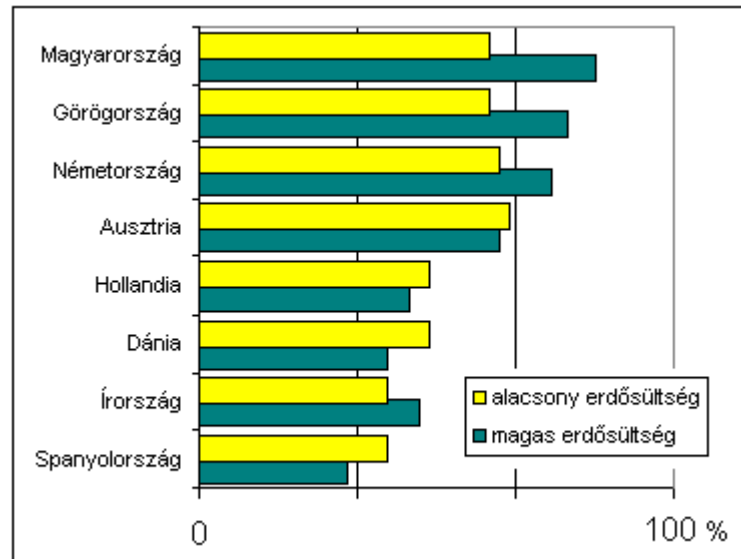
Az erdőtulajdonosok véleménye szerint az erdőt fenyegető veszélyek elsősorban a falopás, a túlzott fakitermelés és hibás erdőgazdálkodás. Az erdőtulajdonosok véleménye nem tér el jelentősen a többi csoporttól, a tulajdonosok maguk is ambivalensen ítélik meg az erdőgazdálkodást. A föld-, és erdőtulajdon megléte Magyarországon még nem tekint elég hosszú időre ahhoz, hogy jelentős mértékben képes legyen formálni az emberek, a tulajdonosok tudatát.

6.6 Az erdőbe való bejárás

K8. Egyetért azzal, hogy a magánerdőkbe pihenés céljából bárki szabadon bemehessen?

Egyetért azzal, hogy az állami erdőkbe pihenés céljából bárki szabadon bemehessen?

A nemzetközi összehasonlítás mutatja, hogy a magánerdőkbe való bejárás elfogadása, különösen a magas erdősültséggel rendelkező mintaterületek viszonylatában rendkívül magas, a legmagasabb érték Európában, és az alacsonyabb erdősültségű terület értékelése is magasnak tekinthető európai viszonylatban.

30. Ábra. A magánerdőkbe való bejárás elfogadásának aránya Európában.

A nemzetközi viszonylatban magas értékek számos tényező együttes hatásaképp alakult ki:

- A korábbi társadalmi berendezkedés során nem volt magánerdő Magyarországon, az állami és szövetkezeti erdőkbe való bejárást általában nem korlátozták (kivéve vadászat és honvédelem, melyek viszont a mostaninál sokkal szigorúbb korlátozást jelentettek.)
- A privatizáció, különösen az erdőprivatizáció ellenzése mögött sok esetben az a félelem húzódik meg, hogy az új tulajdonos megpróbálja kirekeszteni az erdőt látogatókat. Ezt elkerülendő Magyarországon az erdőtörvény is deklarálja az erdők szabad - gyalogos - látogathatóságát, tulajdoni viszonyoktól függetlenül.⁶⁹
- A második világháborút megelőzően a magánerdőkben sok esetben közös gazdálkodást folytattak a tulajdonosok, amely hagyományt a középhelységekben sikerült átmenteni,

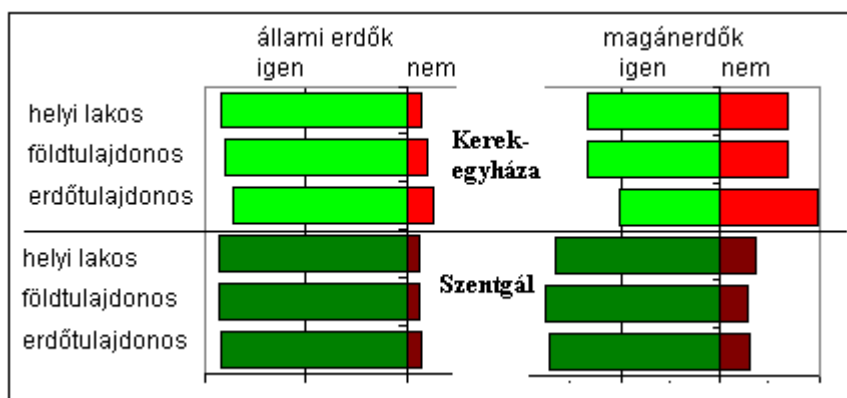
⁶⁹ A haszonvételek magánerdőkben csak a tulajdonost illetik. Lovas, biciklis és autós forgalom számára út kijelölhető, a forgalom korlátozható. Állami erdőkben saját szükségletre gombát mindenki gyűjthet. A gyűjtési igény előzetes bejelentését a gazdálkodó kérheti.

és jelenleg is társult gazdálkodás keretében kezelik az erdőket. Ezekben az erdőkben a közösség, a társadalom kizárása általában fel sem merül, kivéve a károkozástól való félelem (pl. tűzgyújtás kockázata esetén).

szabad bejárás	magánerdők	állami erdők
	összesen	összesen
igen	570 (71,7%)	718 (90,3%)
nem	213 (26,8%)	66 (8,3%)
n.a.	12 (1,5%)	11 (1,4%)
összesen	795 (100%)	795 (100%)

30. Táblázat. A szabad bejárás megítélése állami és magánerdők esetén

Jelentős eltérés mutatkozik a magánerdőkbe való bejárás lehetőségének megítélésében a mintaterületek között. Az alföldi területen viszonylag magas az erdőbe való bejárást ellenzők száma.

31. Ábra. Az erdőbe való szabad bejárás megítélése tulajdonosi viszonyok és mintaterületek szerint.

Látható, hogy a minta nem elsősorban a földtulajdonos – helyi lakos csoportosítás szerint oszlik meg. Tehát nem mondhatjuk, hogy a földtulajdonosok ki akarják zárni a helyi lakosokat, akik viszont be akarnak menni a magánerdőkbe. Inkább úgy vélhető, hogy az alföldön - ahol az uralkodó mezőgazdasági kultúráknál ez az alapelv nyilvánvalóan elfogadott- ez egy gyakori vélemény, hogy a magánerdőkbe nem lehet bemenni. Jellemző ugyanakkor, hogy az alföldiek különbséget tesznek állami és magánerdő között a bejárás engedélyezését illetően. Az, hogy nincs véleménykülönbség földtulajdonosok és a tulajdonnal nem rendelkezők között, jelzi, hogy ez a vélemény meglehetősen elfogadott és nem a sokak által feltételezett tulajdonos- nem tulajdonos szembenállásról van szó.

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy általános vélemény szerint az alföldi nemesnyáras, akácos, ültetvény jellegű magánerdők csak korlátozott mértékben alkalmasak rekreációs tevékenységre. Számos tulajdonos a tiltó véleményét azzal egészíti ki, hogy nincs is miért oda menni, nem lehet ott mit csinálni.

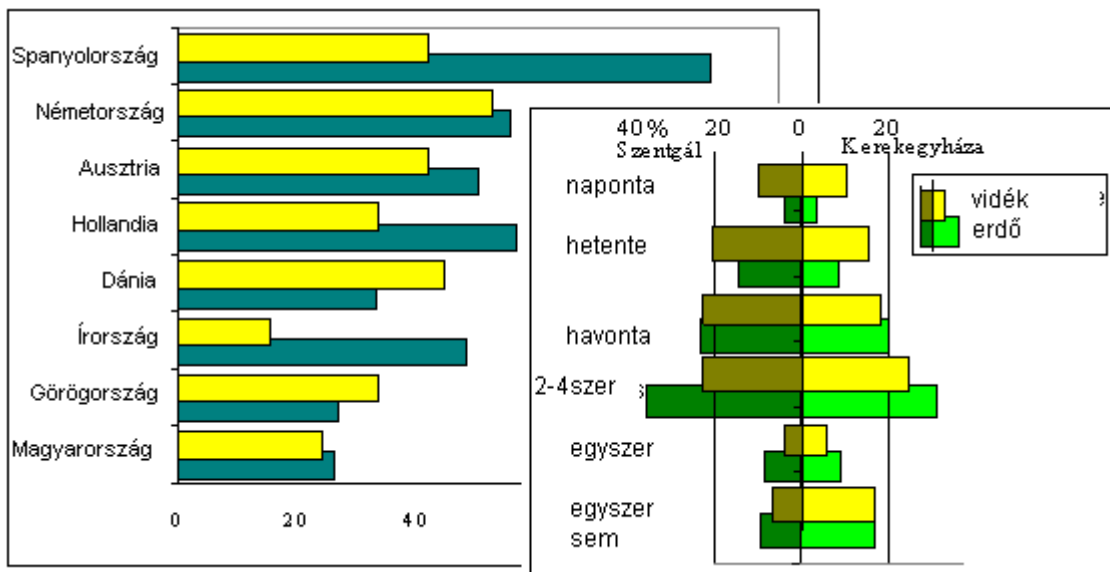
Magyarországon az erdőtulajdonosok és a társadalom keretében az erdőtudat nemzetközi összehasonlításban igen fejlett. A társadalom részéről a fakitermelés elfogadása, az erdőtelepítés támogatása, a tulajdonosok részéről az erdőbe való belépés elfogadása nemzetközi léptékben kiemelkedően magas. Az erdőhöz való érzelmi kötődés általában szintén jelentős, de nem kapcsolódik az erdő gyakori látogatásához.

Az erdőbe való szabad bejárás megítélését jobban befolyásolja a kulturális, és természeti környezet, mintsem az erdőbirtok jellege, mérete vagy éppen hiánya.

6.7 Az erdők látogatottsága

K7. A 2000. évben, hozzávetőleg milyen gyakran volt sétálni, kerékpározni, vadászni stb. a környéken, illetve az erdőben?

Az erdők látogatottsága nemzetközi összehasonlításban vizsgálva Magyarországon rendkívül alacsony, ennél alacsonyabb érték csak Írországban mutatható ki az egyik mintaterületen, ahol a hazainál lényegesen alacsonyabb az átlagos erdősültség, továbbá a nagyarányú fenyőtelepítésekkel szemben jelentős ellenérzés mutatható ki.

32. Ábra. Az erdők látogatottsága mintaterületenként Európában és Magyarországon

Mint mindenhol Európában, Magyarországon is a hagyományosan erdősült területeken magasabb az erdők látogatottsága. Azonban a látogatottság szintje lényegesen alacsonyabb a többi európai országhoz képest. Az alacsony látogatottsági értékeket Magyarországon elsősorban az alacsonyabb gazdasági helyzet magyarázza: a vidéki lakosság jelentős része kiegészítő mezőgazdasági tevékenységet végez szabadidejében életkörülményei javítása érdekében. Ebből következően rekreációs tevékenységre gyakorlatilag nem marad idejük. Általános, hogy a vidéki lakosság akár 70-80 órás munkahéttel rendelkezik, ami számos kedvezőtlen egészségügyi következménnyel jár: a lakosság várható életkora, különösen férfiak esetén a második világháborút követő értékekre esett vissza.

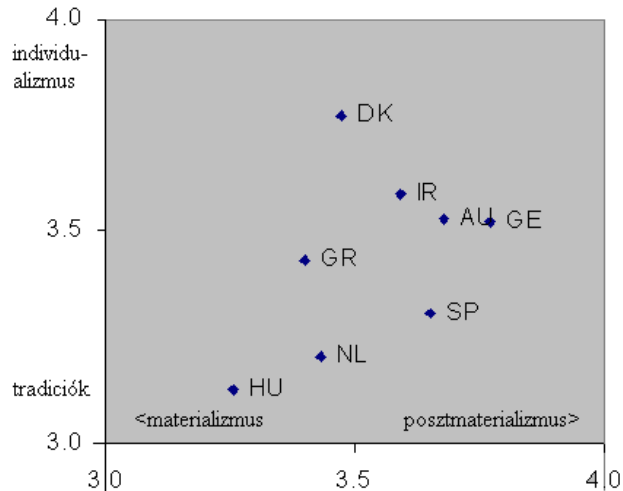
Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a válaszok nem kimondottan a rekreációs tevékenységet tükrözik, például a gombaszedés lehet fontos jövedelemforrás is. Az erdővel kapcsolatos tevékenység, felügyelet, ellenőrzés szintén nem elsősorban rekreációs tevékenység, de a megkérdezettek a látogatások számának meghatározásakor figyelembe veszik.

6.8 Társadalmi tényezők

A vizsgálat során az erdőtulajdonosok számos olyan kérdésre is válaszoltak, melyek nem kötődtek szorosan az erdőhöz, az erdőgazdálkodáshoz. A társadalmi értékek, értékrendszer feltárása segítségével az erdőtulajdonláshoz és a környezethez, a társadalomhoz való viszony mélyebb összefüggései is feltárhatók.

A nemzetközi összehasonlítás mutatja, hogy a magyar társadalom a vizsgáltak közül a erőteljesen konzervatív jellemzőkkel rendelkezik, erős a tradíciók és a materializmus szerepe.

Az erdőtulajdonlással összefüggésben ez azt jelenti, hogy elfogadott az erdők gazdasági hasznosítása, a gazdasági növekedés előtérbe állítása, a természet kiaknázása a természetvédelemmel, a környezetvédelemmel szemben.

33. Ábra. Az erdőtulajdonosok világmérete különböző országokban (Elands, 2001).

6.9 Összefoglalás

Az erdőhöz való viszony vizsgálata során megállapítható volt, hogy a helyi lakosok erdőhöz való viszonya alapvetően pozitív. Ezt a pozitív viszonyt nem befolyásolja, hogy az erdők látogatottsága nemzetközi összehasonlításban meglehetősen alacsony.

A helyi lakosok tájékozottak az erdőkkel kapcsolatban és valós kép él bennük az erdők jelentőségét, funkcióit tekintve. A funkciók fontossági sorrendje azonban sajátos: a megkérdezettek első helyre teszik a védelmi, közjóléti hatásokat, és a gazdasági szerepek csak jóval kisebb jelentőséget tulajdonítanak.

A vélemények formálásában a saját erdő megléte csak kis mértékben mérvadó, és akkor is inkább kedvezőtlenebb irányba mozdítja el az erdőről alkotott képet, ami a tulajdonlással kapcsolatos nehézségek kiábrándító hatásának tudható be. Az erdőről alkotott véleményt igen kismértékben befolyásolja a kor, nem, jövedelmi helyzet és iskolai végzettség, mivel a vélemény megformálása jóval összetettebb, és számos olyan tényező befolyásolja, melyek az elsődleges szociológiai tényezőkkel nem mérhetők: ilyenek lehetnek a személyes tapasztalatok, gyermekkori élmények és családi háttér, vagy a társult gazdálkodás esetén a tolerancia szintje.

Az erdőt érő veszélyekkel kapcsolatosan az abiotikus károk mellett főként az antropogén hatásokkal kapcsolatos veszélyek ismertek a megkérdezettek körében. Az erdőtulajdonosok véleménye nem tér el jelentősen a többi csoporttól, a tulajdonosok maguk is ambivalensen ítélik meg az erdőgazdálkodást. Az erdőtudat további formálására van szükség, mivel a túlzott fakitermelés az egyik legsúlyosabb vélelmezett kockázati tényező. A magánerdőkbe való bejárás főként az alföldön ellenzik a megkérdezettek, de ebben az esetben sem csak az erdőtulajdonosok a többséggel szemben álló véleménye jelentkezik ilyen formában, hanem ez az álláspont meglehetősen elfogadott. A nemzetközi összehasonlításban azonban a magánerdők látogathatóságának elfogadása rendkívül magas Magyarországon.

7 Jövőbeni tendenciák a magán-erdőgazdálkodásban

A magyarországi mező- és erdőgazdasági vállalkozásoknak, jövőjüket illetően, három alapvető kihívással kell szembenézniük: a minőséggel, a versenyképességgel és a fenntarthatósággal. Az ezek közötti kölcsönhatások és összefüggések az együttes megoldást helyezik előtérbe, ami teljes mértékben megfelel az Európai Unióban várható haladási iránynak. (CSETE, L. 1999.) A témakörben végzett vizsgálatok arra keresnek választ, hogy milyen módon befolyásolja a természeti erőforrások és a tulajdoni viszonyok kapcsolata a minőségi és versenyképes gazdasági fejlődést, termelést.

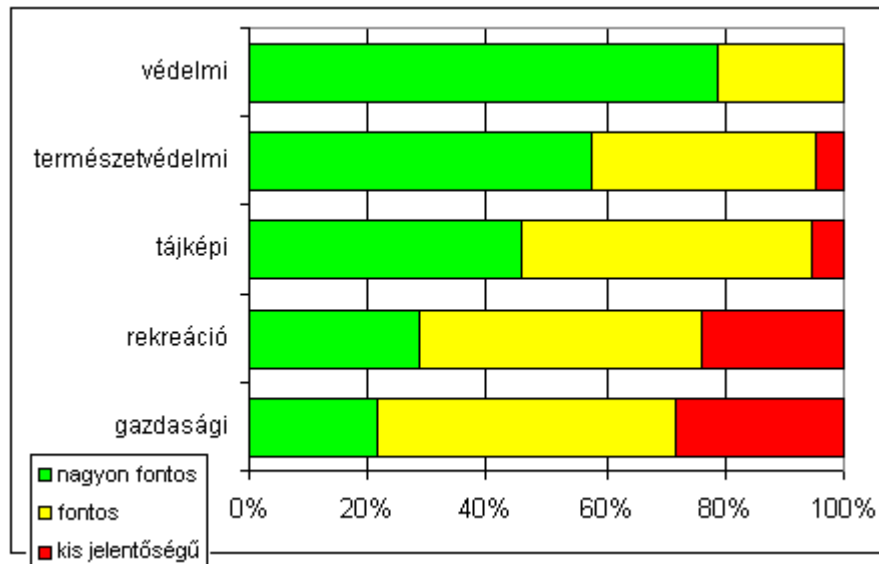
7.1 Az erdőtulajdonosok jövőképe

K17. Kérjük, jelezze a négyzetekben, mennyire fontos az erdők alábbiakban felsorolt szerepe a község jövője szempontjából.

Az erdő haszna

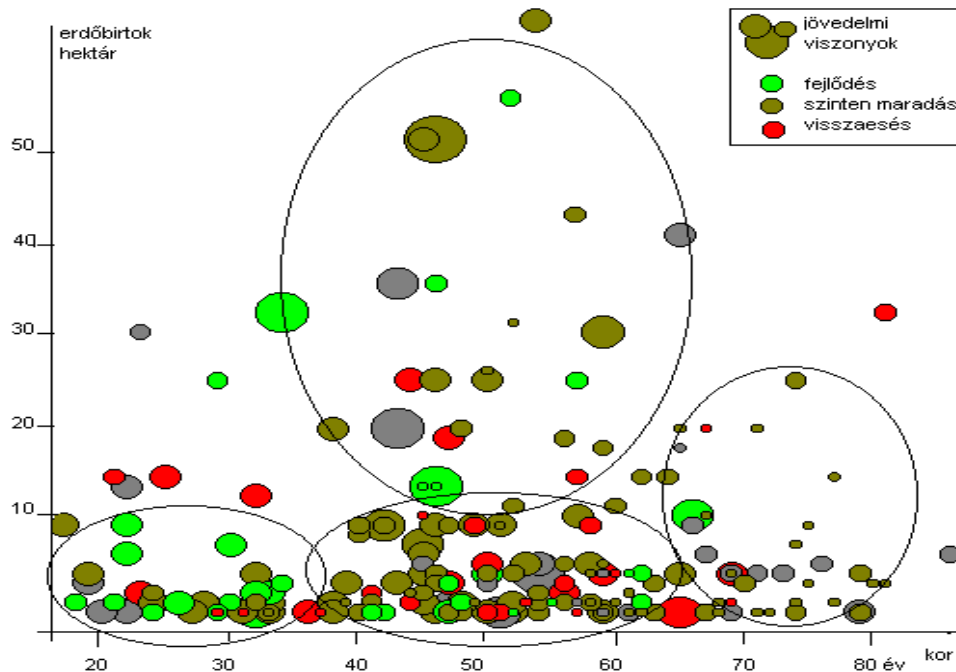
**üdülési, pihenési a helyi lakosság számára,
jövedelemforrás és munkalehetőség,
természetvédelmi,
vonzó tájkép,
levegő, víz, talaj védelme.**

A megkérdezettek véleménye szerint az erdő jelentősége kiemelkedő a település jövője szempontjából. A válaszok mintegy fele a nagyon fontos, negyven százaléka a fontos és csak a fennmaradó tíz százalék esik a kis jelentőségű kategóriába. A fontossági sorrend ismételt az egyéb funkciók jelentőségének kihangsúlyozását mutatja a gazdasági szempontok rovására.

34. Ábra. Az erdő egyes funkcióinak jelentősége a jövőben (n=795, vidéki lakosok)

Jelentősebb különbség a mintaterületek között az erdők jövőbeni haszna szempontjából nem mutatható ki. A hazai viszonyok ismeretében mindenképpen érdekes, hogy a vidéki lakosok mennyire nem tartják jelentősnek az erdő gazdasági hatásait.

35. Ábra. A távlati elképzelések a kor és az erdőbirtok függvényében. (Vidéki erdőtulajdonosok, $n=212$ fő)

A jövőkép és egyéb jellemzők (kor, erdőterület, jövédelmi viszonyok) alapján négy jelentősebb csoport alakítható ki az erdőtulajdonosok között:

I. Kis erdőbirtokkal, de kedvező jövédelmi viszonyokkal rendelkező fiatal erdőbirtokosok, akik további gazdasági és birtokfejlesztést terveznek.

II. Kis erdőbirtokkal rendelkező, alacsony életszínvonalon élő idős erdőtulajdonosok csoportja, különösebb távlati célok nélkül.

III-IV. A középkorúak csoportján belül a birtokviszonyok és jövédelmi helyzet tekintetében jelentős különbség tapasztalható a nagy területtel rendelkező, fejlesztést tervező nagybirtokosok, és a birtokosok jelentős részét kitevő kis területtel rendelkező középkorúak között.

7.2 Tulajdonosi stratégiák a magán-erdőgazdálkodásban

Az előzőek fejezet a magán-erdőtulajdonosok számos jellemző ismervét áttekintette. A tényezők elemzése során felmerül a kérdés, hogy lehet-e beszélni tulajdonosi stratégiákról, alkothatók-e, megfogalmazhatók-e a különböző tulajdonosi stratégiák, vagy a tulajdonosi döntéseket és szándékokat véletlenszerű hatások, illetve egyedi szempontok irányítják, melyek között, mögött nem állíthatók fel összefüggések. A tulajdonosi stratégiák megfogalmazása, illetve vizsgálata során célszerű áttekinteni az ilyen irányú külföldi, elsősorban nyugat-európai kutatásokat.

7.2.1 Magán-erdőgazdálkodás az Európai Unióban

A nyugat-európai tulajdonosi stratégiák vizsgálata nem lehetséges a tulajdonosi szerkezet ismerete nélkül. Európa (Oroszország nélkül számított) területének mintegy egyharmada

erdővel borított. Az átlagos erdőterület egy főre vetítve általában kisebb, mint fél hektár, és csak az északi országokban haladja meg az egy hektárt egy lakosra vetítve.⁷⁰

A magánerdők az Európai Unióban az erdőterület 65 százalékát teszik ki, (Communication 1998.) és megközelítőleg 12 millióra tehető az erdőtulajdonosok száma. A magánerdők gazdasági jelentőségét kiemeli az a tény, hogy Európa legtöbb országában a magánerdők jelentős szerepet töltenek be az ipar faanyagigényének biztosításában.

A magánerdők nagy része kis méretű családi farmgazdaság, ahol az erdészeti és mezőgazdasági tevékenység együttesen van jelen. Az EUROSTAT erdészeti statisztikája szerint a 'mezőgazdasági birtok erdőterülettel' mintegy 23,5 millió hektárt fed le az Unió 132,7 millió erdőterületéből, míg az ilyen jellegű birtokok száma meghaladja a kétmilliót. Ez is jelzi, hogy a farm erdők jelentős része kis méretű, elaprózódott struktúrájú. A magánerdők közül az erdőbirtokok mintegy 80 százaléka 2-20 hektár közé esik Európában, és további 16 százalék 20-50 hektár között található. Míg az északi országokban az eloszlás a fenti kategóriákban meglehetősen egyenletes, addig a nyugat-európai országokban a 2-5 hektáros tartományban található a magánerdők jelentős része. Európán belül az erdők esetén jellemző az egyéni magántulajdon dominanciája, társult gazdálkodás csak elenyésző arányban található meg. A közösségi erdők általában az önkormányzatok erdei, ami minőségileg különbözik a magántulajdonosok társulásától. Jellemző probléma az ökonómiai racionalitás csökkenő súlya, a városi erdőtulajdonosok egyre kevésbé szándékoznak gazdálkodni az erdőben.

Számos paraméterében tehát a magyar erdőbirtok-szerkezet közel áll a nyugat-európai erdőbirtok-struktúrához. Jellemző folyamatok a nem vidéki, azaz nem farm tulajdonosok számának növekedése, a közjóléti hatások előtérbe kerülése.

Bajorországban, mint oly sok helyen Európában, az elaprózódó erdőtulajdon a jellemző. (BECK, C. 1997.) Mintegy az erdőterület fele (343 ezer hektár) 20 hektár alatti erdőtulajdonnal rendelkező tulajdonosok kezelésében van. Ezen birtokok kétharmada mezőgazdasági termeléssel is foglalkozik. A mezőgazdaságban zajló szerkezetváltás következtében a farmok koncentrálnak és zömmel 40-50 hektár területtel rendelkeznek. Ezzel egy időben a főfoglalkozású farmerek száma csökken. Amikor egy farm művelését feladják, a mezőgazdasági terület egy másik farmer kezelésébe kerül. Az erdőterület azonban megmarad az eredeti tulajdonos birtokában, aminek következtében a gyakorlattal és eszközzel nem rendelkező erdőtulajdonosok száma egyre növekszik. Az erdészeti hatóság és a magán-erdőgazdálkodók szövetsége számára egyre nagyobb problémát jelent, hogy ezen tulajdonosok⁷¹ szakszerű erdőgazdálkodásához segítséget nyújtson.

Az erdőtulajdonosok szövetségének át kell alakítania a szervezeti rendszerét és működési körét. Az erdészeti hatóságnak ki kell dolgoznia egy speciális koncepciót a nem mezőgazdasági erdőtulajdonos részére.

⁷⁰ <http://www.unece.org/trade/timber/docs/sp/eur-for/sp16.htm> Overview of the extent and state of Europe's forests.

⁷¹ Non farmholding forest owners, vagy NIPF, non-industrial private forest owners.

7.2.2 Tulajdonosi stratégiák az Európai Unióban

Az erdőgazdálkodás társadalmi átértékelése nem új a polgári társadalmakban. Az 1960-as évektől a korábban egységesen ökonómiai szemléletű erdőgazdálkodásban egyre nagyobb szerepet kapott az ökológiai gondolkodásmód, ami a tulajdonviszonyok szerint differenciálta az erdőgazdálkodók érdekeit. (NISSLEIN, E. 1985.)

Az erdőtulajdonosok vizsgálata alapján felállíthatók a különböző szabályszerűségek az erdőtulajdonosi típusok, a tulajdonosi stratégiák között. Természetesen az egyes stratégiák ritkán jelennek meg tiszta formában, gyakran több tipikus stratégia keveredése állapítható meg egy-egy tulajdonos esetén is. HUFNAGL, N. (1999) a tulajdonosi stratégiák vizsgálata során három alapvető elemet vesz figyelembe:

- a stratégia fő szocio-ökonómiai, gazdasági és ökológiai vonatkozásait;
- az erdővel kapcsolatos problémákat;
- a lehetséges jövőkép értékelését, elemzését.

A különböző források főként a vidék jellemző tulajdonosi stratégiáival foglalkoznak (COLBY, 1990; CALLICOT és MUMFORD, 1997; FROUWS, 1998; HOGGART et al., 1995; SCHALLAU, 1990). JUDMANN, F.K.L. (1998) a kvalitatív társadalmi kutatás szemszögéből közelítve az alábbi csoportokat különbözteti meg:

- piaci fatermelők, [wood sellers];
- farmer erdőbirtokosok, [landowners];
- önellátók, [self-reliants];
- hobbi erdőtulajdonosok, [forest owners for recreation].

A fentieket továbbfejlesztve WIERKSUM, F. és. ELANDS, B. (1999) az alábbi tulajdonosi stratégiákat különböztetik meg:

formák	koncepció	problémák	jövőkép
agri-rurarista	mezőgazdasági termelés kiegészítője	mezőgazdasági termelés problémái	termelés új alapokra való helyezése
hedonista	a vidék a város kertje	esztétikai, kulturális és természeti értékek pusztulása	fenti értékek újra-fogalmazása
utilitárius	gazdasági célok, szükség-szerűségek előtérben	gazdasági hasznosítás háttérbe szorulása	innováció, alternatív lehetőségek
közösségi	távoli, elmaradott területek fejlesztésében betöltött szerep	csökkenő gazdasági szerep és jelentőség	alapvető gazdasági funkciók biztosítása
természetvédelmi	természetvédelmi szerep hangsúlyozása	túlhajtott természetvédelmi törekvések	egyensúly a természetvédelmi és gazdasági igények között

31. Táblázat. Tulajdonosi stratégiák Nyugat-Európában.
(WIERKSUM, F. és. ELANDS, B. 1999)

A tulajdonosi stratégiák formálásában döntő szerepe lehet a birtokméretnek, mivel az jelentős mértékben függvénye lehet a tulajdonos jövedelmi helyzetének, és befolyásolhatja az erdőbirtokos véleményét, orientációját, társadalmi helyzetét, vagy akár értékítéletét.

birtokméret		
kis	közepes	nagy
<p>egyéni erdőtulajdonosok többsége ide tartozik, terület 1-50 hektár között</p> <p>jelentősen fragmentált birtokszerkezet, döntő többség 5 hektár alatt</p> <p>kiegészítő jövedelem, saját felhasználás,</p> <p>családi farmok esetén jelentős gazdasági szerep, főként a hegyvidéki területek esetén</p> <p>városi tulajdonosok esetén az erdők jelentős része kikerül a fatermesztési rendeltetés alól, gyakran nem kezeltté válik</p>	<p>egyéni erdők közös gazdálkodásban</p> <p>együttműködés számos formája létezik (önkéntes és kötelező egyaránt)</p> <p>az egyéni tulajdonosok tulajdonosi jogai megmaradnak, területek elkülönülnek,</p> <p>a társult erdőgazdálkodás elősegíti a kis méretekből adódó gazdasági hátrányok csökkentését</p>	<p>egyéni magán erdőtulajdonosok ki száma birtokkategóriák 100 ha – több ezer ha között</p> <p>tulajdonosok a korábbi hagyományos földtulajdonos nemesség közül kerül ki</p> <p>erdő jó kezelt, jelentősen hozzájárul a tulajdonos jövedelméhez,</p> <p>hivatásos szakszemélyzet erdő elsősorban gazdasági célokat szolgál.</p>

32. Táblázat. A magán erdőtulajdonosok fontosabb jellemzői (SEPP, D.S. et al. 2001.)

7.2.3 Tulajdonosi stratégiák Magyarországon

A tulajdonosi stratégiák vizsgálata során elsősorban a tulajdonszerzés módjából, mértékéből lehet kiindulni, mivel ez a két tényező jelentős mértékben összekapcsolódik. Azonban nem állítható, hogy az eleve meglévő tulajdonosi stratégia alakította az erdőtulajdonos erdőhöz jutását, a birtokszerzés módját, mértékét; ellenkezőleg: sok esetben a tulajdonszerzés – mely sok szempontból nagyon esetleges volt, nem csak a tulajdonosi döntéseken múltott – következtében formálódott a tulajdonos erdővel való távlati elképzelése, azaz a tulajdonosi stratégiája.

Az eddigiekben is látható volt, hogy az erdőtulajdonosok rendkívül heterogén csoportot alkotnak, melynek jellemzése csak jelentős mértékű általánosítás során lehetséges. Ezért törekedni kell a tulajdonosok számos paraméter szerint csoportosítására, mivel így lehetőség nyílik az egyes csoportok árnyalt jellemzésére, a különbségek bemutatására. Az erdőtulajdonosok csoportosítása: lakóhely, illetve erdőtől való távolság alapján városi és vidéki tulajdonosok megkülönböztetését teszi lehetővé. A megosztás előnye, hogy az Európai Unióban a mezőgazdasági birtokok elkülönítése szintén a hasonló megosztáson alapul.

Magyarországon a tulajdonosi stratégia főbb elemei között az alábbi tényezők megkülönböztetése célszerű:

- a birtokméret;
- lakóhely, azaz az erdőbirtoktól való távolság;
- a gazdasági orientáció;
- a motiváltság.

7.2.3.1 A birtokméret

Magyarországon a birtokméret jelentőségét nem szabad túlbecsülni. A jelenlegi birtokméretek mellett egy 10 hektárral rendelkező erdőbirtokos már nagy tulajdonosnak számít, üzemgazdaság szempontjából pedig 100 hektár sem jelentős. Ugyanakkor a birtokméretet jelentősen befolyásolja a fragmentáltság: amennyiben egy erdőtulajdonos számos gazdálkodó szervezet tagja, nagyobb birtoka ellenére inkább kis tulajdonosnak számít. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a 100 hektár feletti erdővel rendelkezők már olyan tájékozottsággal, érdekérvényesítő képességgel és legtöbb esetben kedvező jövedelmi háttérrel rendelkeznek, amelyek a kistulajdonosokhoz képest jelentősen eltérő gazdasági, szabályozási hátteret eredményeznek.

Nagytulajdonosok: (100 hektár felett)

A nagy tulajdonosok, akik kiterjedt birtokokkal és jelentős anyagi lehetőségekkel rendelkeznek, arra számítanak, hogy a jövőben megerősítik jelenlétüket a magyar erdészet színpadán. Tulajdonszerzési és erdőtelepítési terveik vannak. Ezért kívánságaik főleg a tagosítás és parcellavásárlás megkönnyítésére vonatkoznak. Más tulajdonosokkal összehasonlítva stratégiai elemzések végzésével és hosszabb távú elképzelésekkel jellemezhetők. Gondjaik és kívánságaik azoké a munkaadóké és vállalkozóké, akik vállalatuk gazdaságosságának növelésére és a gazdálkodás megkönnyítésére törekszenek: bírálják a közterheket, az adórendszert, a szociális terhek súlyát

Közepes tulajdonosok (10- 100 hektár)

A közepes birtokmérettel rendelkező tulajdonosok motiváltak, terveik vannak erdeik fejlesztésére, de nem rendelkeznek szükségszerűen céljaik eléréséhez szükséges forrásokkal. Egyik fő kívánságuk a tulajdonosoknak juttatott pénzügyi támogatást illeti. Erős elvárásaik a képzés és az információ terén hozzák őket közel a tulajdonosok összességéhez. Ők a többiektől abban különböznek, hogy markánsabb kívánságaik vannak az értékesítés, a gép-, és eszközellátás terén. Városi tulajdonos esetén területei a környező falvakban találhatóak, nincs elszakadva az erdőtől.

Kis tulajdonosok (10 hektár alatt)

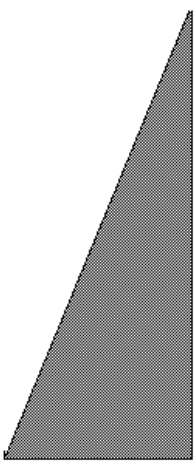
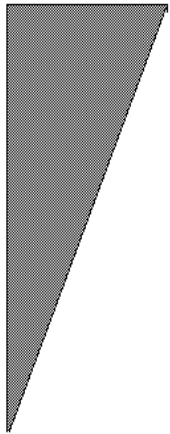
Számos kutatás megerősíti, hogy a kis tulajdonosok erdészeti ismeretei és erdő iránti érdeklődése nagyon eltérő lehet. Maguk a tulajdonosok főleg korlátozott anyagi lehetőségükkel jellemezhetők. A jövővel kapcsolatos terveik tehát szükségszerűen szerények, nincsen hozzávásárlási lehetőségük. Viszont erdőt telepíthetnek mezőgazdasági területeiken: erdőtulajdonuk bővítése tehát nem teljesen lehetetlen. A magyar erdő új helyzetében a kis tulajdonosok fontos szereplők, sajátos igényeik vannak, amelyek két fő pont köré csoportosulnak: az információ és a tanácsadás köré, (elsősorban a gyakorlati szakemberek segítségével), a jelenlegi adminisztratív eljárások és szabályok hozzáigazítása sajátosságaikhoz.

7.2.3.2 A lakóhely szerepe

Elsősorban a kis tulajdonosok esetén szükséges különbséget tenni a városi és falusi tulajdonos között. A városi kistulajdonos általában csak valamilyen halvány elképzeléssel rendelkezik erdejéről, általában elfogadja a közös gazdálkodást. Legtöbbjüknek megvannak a vidéki kapcsolataik, rokonság, akik az erdővel kapcsolatos tevékenységeket intézik.

A falusi kistulajdonosok számára okozhatja a legtöbb konfliktust a magán-erdőgazdálkodás. Ők azok, akik az 1-2 hektár erdejüket gondolatban a lábasjóság, a krumpliföld és a szőlő mellé illesztik be. Elsődleges céljuk a tűzifa biztosítása. Amennyiben közös gazdálkodásba kényszerülnek, azt számos esetben igen nehezen fogadják el.

7.2.3.3 Gazdasági orientáció

emocionális orientáció	tulajdonosi szándékok	gazdasági érdekelttség
	<p>A: jövedelem biztosítása fatermesztés: értékesítés vagy saját felhasználás erdő értékesítése: azonnal vagy kivárással</p> <p>B: vagyonfelhalmozás későbbi hasznosítás lehetőségének biztosítása gazdálkodás, erdőkezelés mellett erdőkezelés nélkül</p> <p>C: tulajdonosi tudat kiélése emocionális kötődés a konkrét erdőhöz kötődés a természethez, a természet, az erdő megőrzése egyéni gazdálkodás igénye</p>	
	<p>D: motiválatlanság tulajdonosi szándék hiánya kivárással vagyonvesztés érzékelésének hiánya</p>	

33. Táblázat Tulajdonosi stratégiák és ökonómiai orientáció kapcsolata

7.2.3.4 Motiváltság

Mint a korábbiakban látható volt, az erdőtulajdonlás a tulajdonosok jelentős részénél túlmutat a birtokviszony megléténél. A birtoklással kapcsolatosan számos olyan tényező merül fel, amelyek a tulajdonosi hozzáállást, megítélést jelentősen befolyásolják. Az egyik ilyen tényező a hagyományok szerepe az erdőbirtoklás során. A válaszadók jelentős része a birtokszerzés egyik fő mozgatórugójaként jelölte meg a család korábbi erdőbirtokainak meglétét. Számos esetben az erdőtulajdonos meghatározott, konkrét erdőterületek kívánt megszerezni, ami miatt esetlegesen a többi erdőtulajdonossal is konfliktusba került. Ezekbe az esetekben a gazdálkodás ténye háttérbe szorul a birtok fenntartásával, megőrzésével szemben.

A természet szeretete is befolyásolhatja a tulajdonost döntéseinek meghozatala során. Főként a városi kis tulajdonosokra jellemző, hogy az erdő fenntartását, megőrzését a hagyományos gazdálkodás céljaival ellentétesnek érzik. Kedvező anyagi körülmények között élő városi erdőtulajdonosok viszonylag könnyebben lemondanak az erdőgazdálkodás jövedelméről, s a természet megőrzését erkölcsi győzelemként élik meg.

A tulajdonváltás kezdeti szakaszában az erdőbirtoklás számos esetben erőteljes politikai indulatokat is gerjesztett: „...közös sztálinista módon nem lehet gazdálkodni...”. Ugyanakkor a túlpolitikáltság ellentétes irányban is megjelent: „...a privatizációval szétverték a tsz-eket...”.

Az érzelmi tényezők szerepe a magán-erdőgazdálkodás alakulása során olyan erőteljes lehet, hogy a tulajdonosok tevékenysége gazdasági alapon már nem is indokolható: az érzelmi kötődés erősebb a gazdasági tényezőknél. Emellett számos esetben a tulajdonosi szándékok és az erdő gazdasági funkciójának kapcsolatán belül a célok és eszközök keveredése érzékelhető. Noha a gazdálkodás nem cél, hanem általában eszköz a tulajdonosi célok elérése érdekében; azonban egyes kirívó esetekben az egyéni gazdálkodási jog megszerzése már kiemelt tulajdonosi cél is lehet, elsősorban emocionális megfontolásokból. Leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy

- 1) minél nagyobb az erdőtulajdona valakinek, annál jobban tud beilleszkedni a jelenlegi hatósági, erdőgazdálkodási rendszerbe; (külső konfliktusok),
- 2) minél inkább egyénileg gazdálkodik, annál kevesebb gazdálkodói szervezeten belüli konfliktussal kell számolnia. (belső konfliktusok).

tulajdonosi típusok	jellemzők	szándékok
nagybirtokos	korán felismerte a lehetőségeket konfliktusok a: helyi kistulajdonosokkal a birtokszerzés során; nem erdőtulajdonosok irigysége	további birtokgyarapítás
kisgazda, farmer	egyéni gazdálkodási igény birtokviszony hosszú távú fenntartása	megtartani, nem eladni esetleg szálalni éves tűzifa vagyonartálékolás
városi tulajdonos	társult gazdálkodás elfogadása érzelmi kötődés, anyagi érdekeltség hiánya	jövőbeni szándékok határozatlanok

34. Táblázat. Tulajdonosi stratégiák alapesetei Magyarországon.

7.3 A birtokszerkezet jövőbeni változásai

Közismert, hogy rendkívül kicsi a és csökkentő tendenciájú az átlagos erdőtulajdon mértéke (3 ha/fő). Ennek ellenére fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az kis területen is lehet tartamosan gazdálkodni, tehát a birtokméret és a tartamosság összekeverése nem állja meg a helyét a valóságban. Ebből következően túlzott általánosításnak tekinthető a birtokméret jelentőségének hangsúlyozása. Nem lehet azzal a véleménnyel egyetérteni, hogy minél nagyobb tömbökben, birtokossági társulások révén lehet csak eredményesen gazdálkodni a magánerdővel (SCHMOTZER A. 1997.) mivel így hozhat a kitermelés megfelelő hasznot, így jut idő a természetes felújításra, az erdő főbb funkcióinak működtetésére, a természet védelmére.

Ugyanakkor a kis erdőbirtokok önálló vagy társult formában is csak fokozott kockázattal tarthatók fenn. Ezért törekedni kell a magán erdőbirtokok esetében a nagyobb birtoktestek kialakulásának elősegítésére tagosítás, illetve tulajdonosváltás révén. (MÉSZÁROS, K. 1998.)

Összességében az üzemméret nem jelentene problémát, ha az erdészeti üzemág a nyugat-európai gyakorlatnak megfelelően tömeges mértékben épülne be a vegyes mező és erdőgazdálkodást folytató családi gazdaságokba. (BARTHA P. 2000.)

Dr. SOÓS János egyetemi docens véleménye alapján a földdel kapcsolatos kérdéseknek politikai, jogi és gazdasági vetületei is vannak. Politikai kérdés például, hogy ki mekkora földterület tulajdonjogát szerezheti meg Magyarországon, és az is, hogy mennyiért. Gazdasági kérdés a termőföld jövedelemtermelő képessége, és ehhez is szorosan kapcsolódik a hitelhez jutás lehetősége is. Jogi kérdés az Európai Unió jogrendszeréhez való illeszkedés, a tulajdoni viszonyok egyértelmű rendezése, az áttekinthető, világos és naprakész földnyilvántartás, és nem utolsósorban a tulajdonosi és használói viszonyok rendezése. Ez utóbbi egyúttal politikai és gazdasági kérdés is.

Az mezőgazdaságban és az erdők esetén az elsődleges tulajdonváltás gyakorlatilag lezajlott, egyes peres, vitás esetektől eltekintve a földek tulajdonviszonya rendeződött. A rendezetlen tulajdon főleg az elhúzódozó vagyonnevesítésből származik. A kialakuló tulajdonszerkezet jelentős mértékben elaprózódott, jellemző a helyi kistulajdonosok túlsúlya, amellet egy-két nagyobb birtok is kialakult. A nem helyi földtulajdonosok aránya nem meghatározó, és főként a településről elszármazottak közül kerül ki.

A másodlagos tulajdonszerkezet-váltás, a birtok-koncentráció kisebb-nagyobb mértékben szintén megindult. Ennek alakulása sok tényező függvénye, befolyásolja a jövedelmi helyzet, a földek minősége, a földbérlés lehetősége, vagy annak hiánya, illetve a spekulációs várakozások nagysága, megléte. A vizsgálatok igazolják, hogy jelenleg az erdőpiac megléte meglehetősen korlátozott.

A birtokkoncentrációt az alábbi tényezők hátráltatják:

- az agrárnépesség számára a föld a megélhetés forrása sok esetben 80 -90 százalékban azért a föld eladása nem járható stratégia a helyi lakosság számára;
- a megélhetéstől eltekintve az emberek érzelmi okokból is ragaszkodnak a földjükhöz;
- a kedvezőbb adottságokkal rendelkező területeken a bérlésbe adás kiváltja az eladást, a bérlés révén működő gazdaságok jönnek létre;
- ezen felül érzékelhető spekulációs várakozás a föld árának növekedése iránt, ami szintén hátráltatja a föld kínálat kialakulását.

A fentiek következtében a birtokkoncentráció becslések szerint akár több évtizedet is igénybe vehet. Azok, akik nincsenek rászorulva az eladásból származó bevételre, általában amíg lehet, kivárnak.⁷²

Figyelembe véve azt a tény, hogy - főként falusi lakosok esetén - a tulajdonosok nagy része idős, a következő évtizedekben az öröklés válhat a legfontosabb tulajdonszerzési móddá. Jellegéből adódóan az öröklés az erdőbirtokok további aprózódását, a tulajdonosok számának növekedését vonja maga után, amit csak kis mértékben tud ellensúlyozni a birtokegyesítés, felvásárlás - ezt az erdőterületek alacsony mobilitása, a tulajdonosok csekély eladási hajlandósága magyarázza.

Számottevő birtok-koncentráció (beleértve a tulajdonosi, illetve a gazdálkodói struktúra változását egyaránt) elsősorban spontán adásvételek útján valósulhat meg. A birtokkoncentrációt ugyanakkor számos tényező elősegítheti. Ilyenek lehetnek különösen:

- a külföldiek földszerzésének engedélyezése,
- a nemzeti földalap megvalósítása,
- az osztatlan közös tulajdon megszüntetésének támogatása,
- a gazdálkodói struktúra átalakulása (elsősorban az erdészeti integrátori szervezet kiépülése).

7.3.1 Földár változása

Spontán adásvételek esetén a kereslet-kínálat meghatározó eleme a piaci ár, amely jelentős mértékben befolyásolhatja a további birtokkoncentrációt. Ennek következtében célszerű áttekinteni a föld árával kapcsolatos tényezőket.

Magyarországon, a privatizáció folyamatában aranykoronánként 3-4000 forint körül alakult a termőföld ára. Ez napjainkra mintegy hektáronkénti 80-300 ezer forintra emelkedett. (SOÓS J., 1997.)

Az EU tagállamai közül Hollandiában egy hektár termőföld ára 10-11 millió forintnak megfelelő összeg. A tagországok másik csoportjában - ide tartozik Ausztria, Németország és Norvégia - másfél, két és fél millió forintba kerül egy hektár. A harmadik csoport országaiban, Franciaországban, Dániában, Finnországban, Angliában 300-700 ezer forintnak megfelelő összeget kell egy hektárnyi termőföldért fizetni.

Ennek ellenére a hazai árak sokkal közelebb vannak a piaci árakhoz, mint azt általában feltételezik. (SOÓS J., 1997.) A tulajdonosok azonban gyakorta túlértékelik a tulajdonukban lévő földterület értékét. Az uniós csatlakozásig a termőföld hazai ára, figyelembe véve a csökkenő inflációt is, átlagosan legfeljebb kétszeresére, bizonyos területeken, melyek különleges adottságokkal rendelkeznek, és ha számításba vesszük a spekulációs tényezőket is, esetleg háromszorosára növekedhet.

A nagyobb vagy gyorsan fejlődő települések határában található területek azonban, amelyeket előbb vagy utóbb szinte bizonyosan belterületté fognak átminősíteni, a hektáronként 700-800 ezer forintos árat is elérték már ma is. Ez utóbbi nem vonatkozik az erdőre, amely csak nagyon korlátozott módon és mértékben alakítható át más művelési ágra. Ennek ellenére a belterülethez közeli erdők iránt például a Balaton part közelében igen nagy volt az érdeklődés.

Az uniós csatlakozás remélt időpontjáig⁷³ tehát nem számíthatunk radikális változásra a termőföld árával kapcsolatban. Erdő esetén számottevő mértékben hátráltathatja a piac

⁷² pl. bérbe adással, paragon tartással, illetve nem utolsó sorban erdőtelepítéssel, bár az erdőtelepítés a későbbi értékesítési lehetőségeket nagymértékben befolyásolja.

kialakulását a társult gazdálkodás és társult tulajdonlás, mivel az önálló erdőbirtokok jóval piacképesebbek. Ezen túlmenően gondot okoz a középkorú erdők értékelésének problémája, mivel a már jelentős fakészlet csak évtizedek múlva hasznosul, ami a piaci ár kialakulását hátráltatja.

Ha valaki annak érdekében, hogy gyorsan sok pénzhez jusson, tarra vágja a még korántsem vágásérett erdejét, annak a megújításra nem jut pénze, de könnyen lehet, hogy nem is szándékozik erre költeni. (SOÓS J, 1997.) Ebben az esetben pedig már nemcsak arról van szó, hogy ez az erdőterület piaci árát csökkenti, hanem az is kétségessé válik, hogy lesz-e olyan tőkeerős vállalkozó, aki hajlandó megvásárolni - és az előírásoknak megfelelően művelni - az ilyen erdőterületet.

Nem valószínű viszont, hogy Dr. SOÓS által felvetett probléma, a vágásterületek adásvétele jelentős nehézségekkel járjon, mivel abban az esetben a piaci viszonyok sokkal erősebben jelentkeznek. Az illegális fakitermelés viszont nem piaci, hanem erdőfelügyeleti probléma.

7.3.2 A külföldiek földszerzése

A külföldiek földszerzése jelenleg tiltott Magyarországon. A tilalom következménye, hogy gazdasági társaságok sem szerezhetnek földtulajdont, mert a gazdasági társaságok között a tulajdonos nemzetiségi hovatartozása alapján különbséget tenni nem lehet.

:A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény szerint: a magánszemély, a Magyar Állam, az önkormányzat, az erdő - és a legelőbirtokossági társulat, valamint a közalapítvány szerezhet földtulajdont. Jogot ad a törvény az egyházi jogi személyeknek is arra, hogy meghatározott jogcímenek: végintézkedés, ajándékozási, tartási vagy életjáradéki szerződés alapján termőföldtulajdont szerezzenek. Kizárja viszont a földtulajdonszerzésből a belföldi jogi személyeket és jogi személyiség nélküli szervezeteket, illetőleg a külföldieket.

A földtulajdon szerzésének tilalmát általában elsősorban az alacsony földárakra vezetik vissza, de számos más tényező közrejátszását is említik. Általános vélemény szerint a tilalom fenntartása helyes, mint az Dr. DOMÉ Györgyné (1997) írásában is visszatükröződik.

Az idézett szerző szerint helyesen teszi a hatályos földtörvény (7. §. [1] bek.), hogy a külföldiek földtulajdonszerzését megtiltja, mert:

(a) ma még nincs kialakult földérték, földár és földpiac, a magyar földművelők többsége szegény, nincs abban a helyzetben, hogy földet vegyen. A kárpótoltt földtulajdonos pedig nem tudja még megművelni a földet, ezért érdeke a föld eladása vagy bérbeadása. A vagyonos külföldi pedig ezt az átmeneti helyzetet kihasználva, alacsony áron földet szerezhet;

(b) megváltozhat a külföldiek földhöz jutása esetén a termékszerkezet is, a termőföld művelési ágának megváltoztatása pedig nem kívánt hatásokat válthat ki természeti környezetünkben, a bio- és ökoszférában, végső soron veszélyeztetheti az ország mezőgazdasági termékkel történő ellátását is;

(c) a külföldiek megváltoztathatják a birtokstruktúrát, újra visszaállíthatják a nagybirtokrendszerrel és a vele együtt járó kiszolgáltatottságot, amely a munkanélküliség következtében amúgy is nagyon nagy veszély;

(d) ad absurdum megváltoztathatják az országhatárt, hiszen Burgenland környékén már amúgy is az osztrákok bérlik a termőföld jelentős hányadát;

(e) az ország újra kiszolgáltatott helyzetbe kerülhet s jó volna végre már, ha saját magunk irányíthatnánk a sorsunkat, idegen befolyás nélkül és nem mások diktálására.

⁷³ Illetőleg a földvásárlási moratórium feloldásának időpontjáig, ami a csatlakozást követően várhatóan hét évet jelent.

Érdemes azonban felhívni arra a figyelmet, hogy DOMÉ érvelésében a (d) és (e) pontok teljes mértékben nélkülözik a tárgyszerűséget és a megalapozottságot, s hasonlóképpen célszerűtlen érvelni a (c) ponttal a jelenlegi elaprózódott birtokszerkezet ismeretében. A felhozott érvek is jelzik, a vita főként érzelmi síkon folyik.

Számos szerző érvel a külföldi földvásárlás ellen, de észre kell venni, hogy a felhozott példák általában a feldolgozóipar eladásának veszélyeit mutatják be. (SZTRETÝKÓ, Gy. 2000.) a fertőszentmiklósi szőlőtermelők kedvezőtlen helyzetét mutatja be tanulmányában, de számos más példát lehet említeni a napi sajtóból is⁷⁴.

Erdő esetén a szabad bejárás jogát törvény biztosítja, valamint a tulajdonos nemzeti hovatarozásától függetlenül a közjóléti, stb. hatások biztosítása nem változik. Az erdő eladása a társadalom szempontjából tehát csak a faanyagról való lemondást jelenti, melynek eladása az erdő csekély gazdasági jelentősége miatt nem rejt magában jelentős kockázatot. A gondolatmenetből következően a földvásárlási moratórium erdő esetén való feloldása nem jár jelentős kockázattal de számos előnyt rejt magában. Vélelmezhetően megjelenik egy, a jelenleginél jelentősebb, fizetőképes kereslet az erdő iránt, mely következtében azok a tulajdonosok, akik nem gazdálkodás szándékkal, hanem elsősorban a kárpótlási jegy befektetése érdekében vásároltak erdőt, eladhatják területüket, így elősegítve a birtokkoncentrációt.

További előnyt jelent, hogy a moratórium feloldása után vizsgálható, tesztelhető, hogy mi történik majd a mezőgazdasági föld esetén. Felvetődhet az is, hogy az eladók, a magyar tulajdonosok számára kedvezőbb, ha a moratórium feloldása megelőzi a többi kelet-európai országot. A földvásárlási moratórium ugyanakkor nem mindenhol általános gyakorlat, Csehországban, Szlovéniában már most is szerezhet külföldi földet, ami nem vezetett a korábban vélelmezett kedvezőtlen folyamatok beindulásához.

7.3.3 *Haszonbérlet*

Mezőgazdasági területek esetén a felaprózódott tulajdon hátrányaival kapcsolatos korábbi félelmek nem igazolódtak. A haszonbérlet (CZAUNER, P. 1997b.) jogintézménye - néhány apró hibájától eltekintve - viszonylag jól működik. Ezért is láthatók ma nagy összefüggő táblák, s koncentrálódhatott a termelés.

A jelenlegi szabályok szerint ez a bérleti forma egyfajta tulajdonpótló intézmény. Magyarországon a feleknek írásban kell megállapodniuk egyebek mellett a bérlet időtartamáról. Ma még legfeljebb tíz évre köthető haszonbérleti szerződés. Ez alól kivételnek számít az ültetvény, illetve az erdő. Ezekben az esetekben ugyanis a gazdaságos termelés időtartama az irányadó. Hasonló szabályozás érvényes egyébként a külföldi állampolgárokra. A külföldi magán- és jogi személyek esetében azonban korlátozták a haszonbérlet nagyságát 300 hektárban, illetve hatezer aranykoronában. A magyar tulajdonban lévő gazdasági társaságok legfeljebb 2500 hektárnyi területet, illetve ötvenezer aranykoronát érő birtokot vehetnek haszonbérbe.

A kétféle haszonbérleti forma: az egyik rögzíti a haszonbérletet, a másik - a német jogelveket alkalmazó országokra jellemző - nem. Magyarországon 1928 óta ez a gyakorlat él. Az első nyilvántartási rendszer szerint, ha a tulajdonos eladja a földjét, akkor megszűnik a haszonbérlet is. Ekkor természetesen a haszonbérlet is "ki kell fizetni". Az egyebek mellett Németországban, Ausztriában, Svájcban és Magyarországon alkalmazott gyakorlat szerint, attól függetlenül, hogy a tulajdoni lap nem tartalmazza a haszonbérletet, az ingatlan eladása után fennmarad a haszonbérleti jogviszony.

⁷⁴ Pl. a cukoripar helyzete, vagy a burgonya-feldolgozás a nagyatádi konzervgyárban, amely 11 pfenninges kilónként árat kínál a termelőknek, és németországi alapanyagot dolgoz fel. Somogyi Néplap, 2000. 06. 28.

Az 1960-ban hatályba lépett polgári törvénykönyv alapján a hatályos haszonbérleti szerződés elegendő védelmet biztosít a bérlőnek arra az esetre, ha a tulajdonos el kívánja eladni a földet. A jogszabály kimondja, hogy termőföld vagy tanya esetén a haszonbérlet (de a feles bérlőt és a részes művelőt is) elővásárlási jog illeti meg. Ugyanakkor (JÓJÁRT, L. 1997.) véleménye szerint a termelés biztonságához képest a tulajdonlás másodlagos, ha a haszonbérlet jogi pozíciója javul. S ez egyben megoldás lehet a külföldiek földművelési kényszerére, feltéve, ha valóban mezőgazdasági tevékenységet kívánnak folytatni.

Erdő esetén a haszonbérletet általában, mint a rablógazdálkodás tipikus formáját szokták említeni, mivel a bérlő nem érdekelt a hosszú távú tartamos gazdálkodásban. Ugyanakkor a maximális bérleti idő tervezett 50 évre való kiterjesztése elegendő nyújtana a bérlőnek, és gyakorlatilag a tulajdonlással azonos szintű jogbiztonságot jelentene. Az erdő bérlete tehát elsősorban a külföldiek számára teremtené meg azt a lehetőséget, hogy áthidalják az Európai Unióhoz való csatlakozáskor fennmaradó földvásárlási moratóriumot.

A földtörvény tervezett módosítása során ugyanakkor változik a termőföldre vonatkozó elővásárlási jog szabályozása.

Az elővásárlási jog sorrendje a következő:

Elsősorban a családi gazdálkodó, majd őt követve a gazdálkodó család tagjait illeti meg, abban az esetben, ha az értékesítés alatt álló földterület a családi gazdasághoz tartozó termőfölddel, vagy tanyával közvetlenül szomszédos.

Második helyen a közös háztartásban élő családtagok élhetnek elővásárlási jogukkal.

A fentieket követik a helyben lakó szomszédok. Ha több helyben lakó szomszéd van, akkor az eladó döntheti el, hogy melyikkel kíván szerződést kötni.

A helyben lakó szomszéd után az egyéb helyben lakót, majd pedig a magyar államot illeti meg az elővásárlási jog a Nemzeti Földalapról szóló törvényben foglaltak szerint.

A sor végén a haszonbérlet, felesbérlet és részesművelő, valamint az ÁPV Rt. vagyonából kivett, a dolgozók részére magánosított mezőgazdasági társaságok (közvetlen vagy közvetett) magánszemély tulajdonosai állnak, ez utóbbiak azon földterületek vonatkozásában, amelyeket az eladás időpontjában a mezőgazdasági társaság jogszerűen használ.

Az előhaszonbérleti jogosultság sorrendjét a törvényjavaslat az elővásárlási jog sorrendjétől eltérően szabályozza. Az egyéb helyi lakost és a volt haszonbérlet megelőzi az ÁPV Rt. hozzárendelt vagyonából kivett terület haszonbérletje. A jövőben egységesen 2500 hektár, illetve 50000 AK lesz a haszonbérbe vehető termőföldterület felső határa.

7.3.4 Az osztatlan közös tulajdon megszüntetése

A földkiadási eljárás során tovább nőtt a táblák elaprózódása, ráadásul számos földrészletet közös tulajdonként adtak ki. Ezek a tulajdonközösségek az esetek túlnyomó többségében kényszerközösséget jelentenek, a tulajdonostársak gyakran nem is ismerik egymást. Az osztatlan közös tulajdon megszüntetése érdekében a törvénymódosítás a következőket tartalmazza:

Az olyan részarány-tulajdonos, aki még kiadatlan aranykorona értékkel rendelkezik, az illetékes földművelésügyi hivatalhoz írásbeli kérelmet nyújthat be a részarány-tulajdona önálló ingatlanként, vagy osztatlan közös tulajdonként történő kiadása iránt. A kérelmet a törvény hatálybalépésétől, illetve a földalap kijelölésének jogerőre emelkedésétől számított 60 napon belül lehet előterjeszteni.

A korábbi földkiadás eredményeként létrejött osztatlan közös tulajdon esetében bármelyik tulajdonostárs kezdeményezheti az illetékes földhivatalnál a közös tulajdon megszüntetését. A kérelmet a törvény hatálybalépésétől számított 60 napon belül, a

továbbiakban pedig évenként március 1-ig lehet benyújtani. Ha a tulajdonos a 2002. március 1-jéig benyújtott kérelmében vállalja, hogy a közös tulajdon megszüntetése folytán kialakított földrészletet öt évig saját maga műveli, a megosztás költségeit az állam viseli.

7.3.5 Az erdészeti integrátor

Az eddigiekből látható, hogy az erdőtulajdonosok számos esetben ellenzik a kényszerű vagyonszétválás létrehozását, azaz a társult erdőgazdálkodást, annak ellenére, hogy a gazdálkodásra való képességük meglehetősen korlátozott. Ezen erdőtulajdonosok számára olyan tulajdonlási-gazdálkodási forma felel meg, mely lehetővé teszi a tulajdonok elkülönülését⁷⁵, azaz birtokkoncentráció helyett a tevékenységek koncentrációját valósítja meg.

6/2000. (II. 26.) FVM rendelet rendelkezik először az úgynevezett erdőgazdálkodási integrátor támogatásáról, amely megfelel a fenti elképzeléseknek.

126. § (1) Az *E*) 2. pontban foglaltak alapján támogatást igényelhet

a) az erdészeti hatóság által bejegyzett egyéni erdőgazdálkodó, erdőbirtokossági társulat, a kizárólag erdőgazdálkodási tevékenységet folytató erdőszövetkezet, akiknek/amelyeknek erdőterülete nem haladja meg a kétezer hektárt, illetőleg a saját és a megbízás alapján szakirányított erdőterület nagysága együttesen eléri a kétszáz hektárt, valamint

b) az az erdőgazdálkodási integrátor, aki/amely az alábbi együttes feltételeknek megfelel:

ba) legalább négyszáz, de maximum négyezer hektár magántulajdonú erdőterület jogszerű használója, és az erdészeti hatóság erdőgazdálkodóként nyilvántartásba vette,

bb) minimum kétszáz hektár erdőterületet szerződés alapján szakirányít,

bc) legalább ötven hektár fahasználati és erdőművelési (fakitermelés, erdősisítés és ápolás alá vont terület) munkára vonatkozó szerződése van,

bd) az összes árbevétel a százmillió forintot nem haladhatja meg, melynek legalább hetvenöt százaléka erdőgazdálkodási tevékenységből származik, melyről a kérelem benyújtásával egyidejűleg nyilatkozni kell,

be) köteles elfogadni a miniszter által kiadott kényszerkezelői megbízást abban és az azzal szomszédos erdőtervezési körzetben, amelyben legalább kétszáz hektárt meghaladóan nyilvántartásba vett erdőgazdálkodó,

bf) tagja a Magánerdő-tulajdonosok és Gazdálkodók Országos Szövetségének vagy a Fagazdasági Országos Szakmai Szövetségének.

(2) Az integrátori szakirányítási szerződésnek együttesen az alábbiakra kell kiterjednie:

a) az éves gazdálkodási tervek, költségvetések és pályázatok elkészítése és határidőre történő eljuttatása az integrálthoz,

b) a munkák művezetése, függetlenül attól, hogy a munkát az integrátor végzi, vagy sem,

c) szakirányítói képviselet a műszaki átvételeken, ami nem jogosít fel a jegyzőkönyv aláírására,

⁷⁵ Noha jogilag az erdőbirtokossági társaságban a tagok tulajdona elkülönül egymástól, ellentétben a 1935. évi törvényi szabályozástól, ezt a gyakorlatban a tulajdonosok nem érzékelik.

- d) az éves pénzügyi elszámolások elkészítése és határidőre történő eljuttatása az integrálthoz,
- e) a szakmai adminisztráció vitele, ideértve az üzemtervi bejegyzést is,
- f) az erdőgazdálkodó szakirányítói képviselője üzemtervezéskor,
- g) erdőőrzés.

Fennáll ugyanakkor az a veszély, hogy a már meglévő, működőképes gazdasági egységek, például erdőbirtokosságok fognak átalakulni és beépülni az integrátori szervezetbe, ahelyett, hogy a most működésképtelen erdők területe csökkenne. Ahhoz, hogy a működésképtelen erdőterületek jelentős csökkenését az integrátori szervezet képes legyen elérni, jogszabályi feltételek enyhítésére van szükség. Elsősorban a

- bb) minimum kétszáz hektár erdőterületet szerződés alapján szakirányít,
- bc) legalább ötven hektár fahasználati és erdőművelési (fakitermelés, erdősítés és ápolás alá vont terület) munkára vonatkozó szerződése van,

megkötések tűnnek nehezen teljesíthetőnek. Azok az erdészeti vállalkozók, erdőtulajdonosok, akik csak fokozatosan tudnák elérni ezt a méretet, jelenleg teljesen ki vannak zárva a támogatásból. Így viszont a potenciális integrátorok közül csak kevés képes ténylegesen elősegíteni a rendezetlen területek arányának csökkentését. Vegyük észre, hogy maguk az integrátorok sem feltétlenül működtetnek erdészeti üzemet, hanem sok esetben csak szervezési feladatot látnak el, összekötve a tulajdonosi és vállalkozói réteget. Ebből következően az üzemméreti korlátok és kötöttségek, illetve hatékonysági mérőszámok nem feltétlenül érvényesek. Amennyiben egy 20 hektárral rendelkező erdőtulajdonos képes felvállalni további 20 hektár korábban rendezetlen terület szakirányítását, az jelentős előrelépés a korábbi állapothoz képest. Semmi sem indokolja a támogatásból való kizárását.

7.4 Összefoglalás

A mezőgazdaságban és az erdőgazdálkodás terén a tulajdonváltás első szakasza lezajlott. A kialakult birtokszerkezet azonban meglehetősen kedvezőtlen, az erdészeti igazgatás, a tulajdonosok és így a társadalom számára is.

Vélelmezhető, hogy jelentős átrendeződés megy még végre egyrészt a birtokszerkezetben, másrészt a gazdálkodói szerkezetben. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a társult erdőgazdálkodás csak ott működőképes, ahol ehhez megvan a tulajdonosi akarat is, ami elsősorban a korábbi, évszázados hagyományokon alapul. A jövőben olyan, integrátorokon alapuló gazdálkodói szerkezet fejlesztése szükséges, amely biztosítja a tulajdonosoknak a birtoklás szabadságát. Nem szabad azonban elkövetni azt a hibát, amely azt feltételezi, hogy az integrátori szervezet is csak több száz hektár együttes kezelése esetén lehet gazdaságos, vagy hatékony. Különösképpen az átmeneti időben biztosítani kell a kisebb, későbbi potenciális kvázi-integrátorok támogatásával a jövő gazdálkodási formáinak szerves fejlődését.

Ugyanakkor több tényező is jelzi, hogy a magán-erdőgazdálkodás fejlődési pályája külső kényszerek mentén formálódik. Számos olyan tényező, mint a Nemzeti Földalap, vagy a gazdálkodó szervezetek földvásárlása, változás esetén gyors átrendeződést idézhet elő. Ami bizonyosnak látszik, hogy a rövid és hosszú vágáskorú magánerdők fejlődési pályája jelentősen eltér majd egymástól. Nemzetközi tendenciák alapján jelezhető, hogy a természetvédelmi és fatermesztési, széndioxid-megkötési problémák megoldása a természetyszerű és ültetvény jellegű erdők szétválasztása mentén oldható meg. Ez egybeváág a társult és egyéni kezelői jogok eltérő elterjedésével is.

8 Az erdőtulajdonosok véleménye és ismeretei: összefoglalás

Az elmúlt évtized gazdasági, politikai átalakulása jelentős változásokat indukált az erdőgazdálkodás terén is. A föld és erdőprivatizáció, a vagyonnevesítés következtében a magyarországi erdők több mint negyven százaléka magántulajdonba került. A jelentős átalakulás számos problémát gerjesztett. Ezek közül az egyik legjelentősebb a gazdálkodói struktúra kialakulásának hiánya, illetve annak fejletlensége. A rendezetlen tulajdon magas aránya sejteti, hogy a tulajdonosi vélemények nem hagyhatók figyelmen kívül az ágazati politika formálásakor.

A tulajdonosi vélemények és ismeretek feltárása érdekében több nemzetközi kutatócsoporttal együttműködve kifejlesztettem egy olyan kérdőíves vizsgálat-sorozatot, amely alkalmas az erdőtulajdonosok véleményének megismerésére.

Az erdőtulajdonosi szándékok részletesebb feltárása érdekében kilenc európai országra kiterjedő vizsgálat keretében a megállapításokat összevettem a külföldi vizsgálatok eredményeivel, ezáltal biztosítva az objektív összehasonlíthatóságot, illetőleg a hazai eredmények nemzetközi környezetbe való illesztését.

Az eltérő bázisú mintavételek segítségével a tulajdonosi kör véleményét ütköztettem a társadalmi megítéléssel, feltárva a lényeges eltéréseket, egyezéseket, ütközési pontokat.

A nagyszámú adatsor segítségével olyan adatbázist hoztam létre, amely mintegy 2000 megkérdezett válaszait tartalmazza. A vizsgálatok során diszkriminancia vizsgálatokkal elemeztem a tulajdonosi körön belül felkülöníthető csoportokat, és nemzetközi összevetés segítségével feltártam a tulajdonosi stratégiák fontosabb összetevőit, erdőtulajdonlás és erdőtelepítés esetén egyaránt.

A faktor analízis lehetővé teszi, hogy a tulajdonosi motivációk, szándékok és szociológiai jellemzők hatását elemezni lehessen, ezáltal is elősegítve a tulajdonosi szerkezet változásának további alakulását.

A kutatás során vizsgáltam

1. a tulajdonos és erdő kapcsolatát,
2. a magánerdőkben folyó gazdálkodást,
3. a magánerdők társadalmi megítélését
4. a magánerdőkkel kapcsolatos jövőbeni tendenciákat.

A tulajdonosok közötti különbségek a lakóhely, jövedelmi szint, vagy a birtokméret szintjén megerősítik, hogy egységes magán-erdőgazdálkodásról beszélni meglehetősen nehéz. A tulajdonosi tipológia kialakítása során az erdőtulajdonosok elsődleges megkülönböztető jegye nem a birtokméret, a kor vagy jövedelmi helyzet, hanem a lakóhely és erdő és a lakóhely távolsága. Ennek alapján igazolható, hogy vidéki és városi tulajdonosok igényei, szándékai az erdővel kapcsolatosan jelentősen különböznek.

Bizonyítottam, hogy az általános vélekedéssel szemben az erdőtulajdonosok környezeti és természeti orientációja jóval magasabb, mint az ökonómiai orientációjuk. A tulajdonosi réteg ökonómiai racionalitása általában csekély, az erdővel kapcsolatban a természeti erőforrások védelmét és a biodiverzitás megőrzését a gazdasági hasznosításnál fontosabbnak tartják. A gazdasági funkciókon belül elsődleges az erdő vagyontévesztő szerepe. Ezt igazolja, hogy a gazdálkodás beindítását a tulajdonosok nem látják szükségszerűnek: véleményük szerint az erdő vagyontévesztő szerepe a tényleges gazdálkodási tevékenység nélkül is megvalósul.

Bizonyítottam, hogy a társult erdőgazdálkodás megítélését a lakóhely és az erdőbirtok mérete függvényében jelentősen befolyásolja: a városi erdőbirtokosok alapvetően elfogadják a társult erdőgazdálkodást. A szántó és erdő együttes egyéni kezelése a vidéki erdőtulajdonosok körében valós igényként jelentkezik. Mivel a mezőgazdasági termelés súlypontja egybeesik az ültetvényszerű erdők elterjedésével, ezért az egyéni kezelői jog igénye főként ültetvényszerű erdőkkel kapcsolatban merül fel.

A magán-erőkben folyó gazdálkodással kapcsolatosan lényeges szempont, hogy a tulajdonosok nem csupán gazdasági szempontból értékelik erdeiket. Az emocionális tényezők szerepe a csekély gazdasági orientáció mellett egyértelművé teszi a gazdálkodás iránti érdektelenséget.

A vélemények formálását a saját erdő megléte csak kis mértékben befolyásolja, és akkor is inkább kedvezőtlenebb irányba mozdítja el az erdőről alkotott képet, ami a tulajdonlással kapcsolatos nehézségek kiábrándító hatásának tudható be.

Az erdőhöz való viszony vizsgálata során megállapítható volt, hogy a helyi lakosok erdőhöz való viszonya alapvetően pozitív. Ezt a pozitív viszonyt nem befolyásolja, hogy az erdők látogatottsága nemzetközi összehasonlításban meglehetősen alacsony.

Az erdőt érő veszélyekkel kapcsolatosan az abiotikus károk mellett főként az antropogén hatásokkal kapcsolatos veszélyek ismertek a megkérdezettek körében. Az erdőtulajdonosok véleménye nem tér el jelentősen a többi csoporttól, a tulajdonosok maguk is ambivalensen ítélik meg az erdőgazdálkodást.

A jövőben a tulajdonosi szerkezet rögzülése várható. A tulajdonosok jelentős többsége a magas érzelmi kötődés miatt az erdőtulajdonát hosszú távon fenn kívánja tartani. A spontán birtokkoncentráció lehetőségét tehát a tulajdonosi szándékok jelentősen korlátozzák.

Ugyanakkor több tényező is jelzi, hogy a magán-erdőgazdálkodás fejlődési pályája külső kényszerek mentén formálódik. Számos olyan tényező, mint a Nemzeti Földalap, vagy a gazdálkodó szervezetek földvásárlása, a külföldiek földvásárlásának engedélyezése, a tulajdoni viszonyok gyors, előre nem látható átrendeződését idézheti elő. A magán-erdőgazdálkodás jövőjének kiszámíthatatlansága következtében a magán-erdőgazdálkodás egyelőre még távol van attól, hogy a vidék fejlődésének stabil, de kiszámíthat elemeként jelenjen meg.

9 Irodalomjegyzék

1. Babbie, E. (1996). A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Balassi Kiadó, Budapest. 1996.
2. Bakonyi, J. (1998) A birtokrendezés a rendszerváltás utáni Magyarországon. forrás: <http://interm.gtk.gau.hu/miau/22/birtokrend/mernoki.htm>
3. Balázs I. (1995): A magánerdő-gazdálkodás helyzete és jövője. Erdészeti Lapok. CXXX .1 p. 1-2
4. Bartha, P. (1999): Hatósági elvárások az erdészeti tesztüzemhálózattal kapcsolatban. Kézirat.
5. Beck,-C. (1997). Die Folgen des Strukturwandels in der Landwirtschaft fuer den Privatwald und die forstliche Beratung in Niederbayern. Forst-und-Holz (Germany). (1997). v. 52(17) p. 488-490. ISSN 0932-9315.
6. BELLWOOD, A. (1998.) Community Forests. <http://omega.cc.umb.edu/~conne/aileen/community.html>
7. Borbély, J. (1998). Az egyéni erdőgazdálkodók gazdálkodási és adózási kérdései 1998. évben. Kecskemét. kézirat.
8. Bouriaud, L. (2000.) Sustainable forest management: with or without privately owned forests. A Romainan case survey. in. Vayrynen, J. and Niskanen. A (eds.) Economic sustainability of small scale forestry. IUFRO 3.08.00. EFI, Joensuu.
9. Czauner P. (1997a). A tolvaj láncfűrészsel jár. Népszabadság, 1997.10.18. 10.o.
10. Czauner P. (1997b). Az elfelejtett haszonbérlet. Népszabadság, 1997.08.29. p. 15.
11. Cserép, J. (1996): Az erdő és a közvélemény. in: Mészáros, K (ed): IV. Erdészeti Szakmai konferencia, Sopron, 1996.
12. Csete L. (1999.) A környezeti kihívás hatásai a mezőgazdasági, erdő- és vadgazdasági ágazatok vállalkozói, üzemi szférájában.
13. Csóka, P. –Somogyi, Z. (2000). A tartamos (fenntartható) erdőgazdálkodás európai követelményei és indikátorai. in Mátyás, Cs. (ed.) Páneurópai kezdeményezés az erdők védelmére. FVM Erdészeti Hivatal, Budapest. 2000.
14. Csőre, P. (1980). A magyar erdőgazdálkodás története. Középkor. Akadémiai kiadó, Budapest.
15. Domé G. (1997). Szerezhet-e a külföldi termőföldet? Népszabadság. 1997.09.19. Budapest. p. 12.
16. Durning, A. T.(1993). Saving the Forest: What Will It Take? (Worldwatch Paper # 117). Washington, DC: Worldwatch Institute, Dec., 1993, pp 5-6.
17. EFI. Study on European Forest Information and Communication System (EFICS): Final report. European Forest. Institute, Joensuu, 1997.
18. Elands, B.H. M., Wiersum K. F. (1999). Multifor.RD Multifunctional forestry as a means to rural development. Nederlands Bosbouw Tijdschrift.
19. Elands, B.H.M., Wiersum, K. F. (2000). Forestry and rural development in Europe: an exploration of socio-political discourses. Forest Policy and Economics. 3. (2001). p. 5-16.
20. Erdészeti Hivatal (1998). A magán-erdőgazdálkodás helyzete. Erdészeti Lapok, 1998/6. p. 6-7.

21. Eurostat. (1998). Forestry Statistics 1992–1996. Statistical document, Theme 5, Series C; Eurostat, Luxembourg, 1998.
22. FAO, (1990). The Forest Resources of the Temperate Zones. The UN-ECE/FAO 1990 Forest Resource Assessment. Volume 1. General Forest Resource Information. UN-ECE/FAO, New York, 1992.
23. FAO, (2000). Forest Resources of Europe, CIS, North America, Australia, Japan and New Zealand (industrialised temperate/boreal countries): Main Report. UN-ECE/FAO Contribution to the Global Forest Resources, Assessment 2000.
24. Fritsch, A. (1997): The forest commons. ASPI Publications.
25. Glade, W. (1987). Sources and Forms of Privatization in State Shrinking: A Comparative Inquiry into Privatization 2. 12-13.
26. Hagler, R. Wood Resources International's Global Wood Supply/Demand.
27. H. M. (1997). Veszélyben a tíz hektár alatti erdők. Népszabadság, 1997.07.15. Budapest. 17.o.
28. H. S. (1997). Az erdők fele magánbirtok. Népszabadság, 1997.06.24. p. 27.
29. Halász, A. (1994). A magyar erdészeti 70 éve számokban. FM Erdőrendezési Szolgálat, Budapest.
30. Hasel, K. 1971: Waldwirtschaft und Umwelt.[Forest Management and Environment]. Goettingen.
31. Hardin, G. (1977). Managing the Commons, W. H. Freeman and Company, San Francisco, 1977, p. 201
32. Hegyi, I. (1978). A népi erdőkielégési történelmi formái. Akadémiai Kiadó, Budapest.
33. Hufnagl, N. (1999) The value of socio.economic data collection :forest owners'viewpoint. in Niskanen.A., Hyttinen. P (eds): Prospects of international Statistics on Farm Forestry. p 61-65.
34. Hyttinen, P. (1999). Summary of MOSEFA and its main achievements. in. Niskanen, A. Hyttinen, P. (eds). Prospects of International Statistics on Farm Forestry. EFI Proceedings. No. 31. 1999.
35. Sepp, D.S. et al. (2001). Implications of Land Restitution for Achieving World Bank/WWF Alliance Targets in Eastern Europe and the Central Asian Region. INDUFOR/ECO. Oberaula.
36. Jaffee, D. (1997). Confronting Globalisation in the Community Forests of Michoacán, Mexico: Free Trade, Neoliberal Reforms, and Resource Degradation. Latin American Studies Association (LASA) Congress, Guadalajara, Mexico, April 1997.
37. Jáger, L. (2000) Az erdő szerepe a vidékfejlesztésben: Esettanulmányok. VII. Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös, 2000. Március 28-29.
38. Jáger, L. Mészáros K. (2001). Current state and conflicts of small-scale forestry in Hungary. in: Niskanen, A. (ed.): Economic sustainability of small scale forestry. Proceedings of European Forestry Institute. Joensuu, Finland. 12. p.
39. Jáger, L., Mészáros, K.: (1999). Establishing a forest accountancy network in Hungary with the help of the Guidelines. In: Niskanen, A. (ed). EFI Proceedings 29. Joensuu.
40. Janssen, G. (1992). Die Vorrangigkeit der Schutz- und Erholungsfunktion ist keine operationale Zielsetzung. Holz-Zentralblatt. 29: 469-470, 30: 509-511.
41. Jójárt, L. (1997). Az ingatlan-nyilvántartás helyzete EU-s csatlakozásunk tükrében.

42. Judmann, F.K.L. (1998). Die Einstellungen von Kleinprivatwaldeigentümern zu ihrem Wald : eine vergleichende Studie zwischen Baden-Württemberg und dem US-Bundesstaat Pennsylvania . Dissertation University of Freiburg. German. pp. 243.
43. Koch, N.E. and J.N. Rasmussen (eds.) (1998), Forestry in the Context of Rural Development. Final Report of COST Action E3,
44. Kollwentz Ö. (1994). A privatizált erdőkben folytatható gazdálkodás. Erdészeti Lapok, 100-101. p.
45. Kovács Á. (1997). A privatizáció folyamata Magyarországon. Privatizációs füzetek.
46. Kovacsics, J. (1974) Statisztika. Tankönyvkiadó, Budapest. 1974.
47. Lett, B. Mészáros, K. Pongrácz, K. (1999) Az erdőtelepítés - mint alternatív földhasznosítás- ökonómiai kérdései. Erdészeti Lapok, CXXXIV. p. 142-145.
48. Magas, L., (1996). A Kisalföldi Erdő Rt. közvélemény-formáló szerepe. in: Mészáros, K (ed): IV. Erdészeti Szakmai konferencia, Sopron, 1996.
49. Mészáros, K. (1996). Kommunikációs stratégiák az erdőgazdálkodásban. in: Mészáros, K (ed): IV. Erdészeti Szakmai konferencia, Sopron, 1996.
50. Mészáros, K. (1998). Hazánk erdészeti stratégiájának néhány alapvető kérdése. SE Erdészeti Politika és Ökonómiai Tanszék. Sopron. Kézirat.
51. Mészáros, K. Héjj, B. Lett, B. Marosi, Gy. Stark, M. (1998). Hatástanulmány az erdőfelújítás finanszírozásának változásáról. SE-ERTI tanulmány. kézirat, Sopron.
52. Mészáros, K. (1998) Country Report of Hungary. International Seminar. Formulation and Implementation of National Forest Programmes. Freiburg. Germany 1998, 18-20 May. p 119-138.
53. Mészáros, K, Jáger, L. (1998): Farm forestry as a part of the national FADN system in Hungary. In: Hyttinen, P, Kallio, T. (eds): EFI Proceedings 28. Joensuu, p. 119-138.
54. Ministry of Agriculture of the Slovak Republic. Report of the Forestry in the Slovak Republic. 2000. Bratislava, 2000.
55. Nagy N. P. (1996). Lehet-e egy partit kétszer elveszíteni? Népszabadság, 1996.08.10
56. Neeson, E. (1991). A History of Irish Forestry. The Lilliput Press. Dublin.
57. Nieuwenhuis, M. (2000). Terminology of Forest Management. IUFRO World Series, Vol. 9. Vienna.
58. NISSLEIN, E. (1985) Forstpolitik. Verlag P. Parey.
59. Ott J. (1994): Erdőtulajdon és erdőkezelés Magyarországon. Kézirat. Budapest
60. Ottish, A és Battochio, G., (2000) Co-operative and common property forms of forest management regimes. In. Vayrynen, J. and Niskanen. A (eds.) Economic sustainability of small scale forestry. IUFRO 3.08.00. EFI, Joensuu.
61. Ozols A., Tuherm H. (1998). Latvian Forest Policy in the transitional stage of economy: role of the State. EFI Proceedings No.21, pp.121-126. Joensuu.
62. Rác, T. J. (1996). Erdei dilemma: lerabolni vagy kibírni? Népszabadság, 1996.11.05
63. Romhányi, T. (1998). Az erdő veszélyes fosztogatói. Népszabadság, 1998.10.15. 37.o.
64. Roering, H.-W (1999): Die Forstwirtschaft der Tschechischen Republik, Arbeitsbericht des Instituts für Ökonomie, BFH, Hamburg
65. S. Cs. I. (1999): A termőföld értéke és ára. Népszabadság. Budapest. 1999. 05.14. p. 18.
66. Savas, E. S. (1987). Privatization: the Key to Better Government 3. W.W Norton & Company. New York.

67. Schmithüsen, F. et. al. (1997). Perceptions and attitudes of the population towards forests and their social benefits. IUFRO Occasional Paper 7.
68. Schmithüsen, F. (ed.) Social demands on the Swiss Forest. SAEFL: Environmental Series. No.309. 2000.
69. Sennett, R. (1977), *The Fall of Public Man* 16-24 (1977). W.W. Norton & Company. New York.
70. Silamikele I. (1997). State regulations of non-timber forest management in Latvia. EFI Proceedings No.13, pp.143-147. Joensuu.
71. Solymos R. (1993): A szövetkezeti erdők helyzete és jövője. Erdészeti Lapok, 40-41. p.
72. Soós, J. (1997.) A földárakról. Népszabadság, 1998. 10.16. 15 p.
73. Sóós, K. (1997). Szabad-e gyűjtögetni magánerdőben? Népszabadság. 1997.10.16. 33.p.
74. Starr, P. (1988): The meaning of privatisation. Yale Law and Policy Review 6. p. 6-41.
75. State of the World's Forests 1999. UN-FAO, Rome, 1999.
76. Stoyanov, N. (2000.) Conception for consulting and education of private owners in Bulgaria. in. Vayrynen, J. and Niskanen. A (eds.) Economic sustainability of small scale forestry. IUFRO 3.08.00. EFI, Joensuu.
77. Study on European Forest Information and Communication System. Reports on forestry inventory and survey systems. Volumes 1–2: Country reports and the comparative study. EC, Brussels, 1997.
78. Sztretykó, Gy. (2000). A fertőszentmiklósi agrártársadalom helyzete és jövőképe. in.: Kovács, T. (ed.): Integrált vidékfejlesztés. V. Falukonferencia. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs.
79. Sümegi K. (1995): A ZALAERDŐ Rt. vállalozási lehetőségei a zalai magántulajdonú erdők kezelésére, munkáira. Diplomaterv. EFE, Sopron
80. Takács L. (1994): A magánerdő-gazdálkodás erdőművelési és ökonómiai lehetőségei hazánkban. ESZK, Sopron 46-50. p.
81. Telegdy P. (1995): A magánerdő-gazdálkodás lehetséges szervezetei. ESZK, Sopron 69-73. p.
82. Tóth, E. (1998). A foglalkoztatás térségi feszültségei. in: AKII Agrárgazdasági Tanulmányok, Budapest, 1998./8.
83. Tuherm H. (1999). Changes in the Forest Ownership model and the Problems of Certification of Sustainable Forest Management in Latvia // IUFRO Proceedings, 1999. – S.101-104.
84. UN-ECE Timber Database: <http://www.unecce.org/trade/timber>
85. Várhelyi I. (1999) A magántulajdonú erdők erdőgazdálkodásáról. Sopron, kézirat.
86. Wiersum, K.F. (ed.) (1998), Public perception and attitudes of forest owners towards forest and forestry in Europe. From enlightenment to application. Proceedings of the COST Action E3 - WG1 meeting at Vial Real Portugal May 28, Sub-department of Forestry, Agricultural University Wageningen.
87. Young, M. & Willmott, P.(1973). *The Symmetrical Family*. ICS Publications, London.
88. Zajac, S. (2000.) The economic and social role of small scale private holding in Poland. in. Vayrynen, J. and Niskanen. A (eds.) Economic sustainability of small scale forestry. IUFRO 3.08.00. EFI, Joensuu.

10 Mellékletek

10.1 A vidéki felmérés során alkalmazott kérdőív

1. Hogyan jutott erdőtulajdonhoz ?

-%-ban alanyi kárpótlóként %-ban vásárolt kárpótlási jeggyel
%-ban részarány-tulajdonosként %-ban egyéb, éspedig

2. Mekkora az erdőbirtokának nagysága ?

- 1 ha alatt 1-5 ha 5,1-25 ha 25,1-50 ha 50 ha felett

3. Melyek a fő fafajok erdejében?.....

4. Hány darabban van az erdeje ?

- 1 darabban 2-5 darabban 5 felett

5. Milyen messze van az erdő a lakhelyétől ?

-%-ban saját falumban %-ban szomszédos községben %-ban távolabb

6. Tudja, hogy erdeje hol található?

-%-ban pontosan %-ban erdőtümbre %-ban községhatárra %-ban nem

7. Volt már a saját erdejében ?

- mindegyikben nem mindben néhányban nem

8. Tájékozódott-e előre, hogy milyen erdőt akar tulajdonba kapni ?

- igen, részletesen általános információim voltak korábban birtokomban volt nem

9. Miért szerzett erdőtulajdont ?

- hosszú távon szeretnék gazdálkodni régebben volt a család birtokában erdő
 éves tűzifám biztosításáért természetszeretből
 kárpótlási jegyemet így fektethettem be legjobban nincs semmi szándékom, hozzájutottam
 egyéb, éspedig

10. Gazdaságilag hasznosítani kívánja-e erdeit?

- igen nem, szándékom:

11. Az alábbiak közül milyen szándékai vannak az erdővel kapcsolatban?

- még venne erdőt ami van, azt megtartja lehet, hogy eladja biztos eladja

12. Kedvezőbb lenne Ön számára, ha a több helyen található erdőbirtokait összevonná ?

- igen bizonyos fokig igen nem

13. Bérbe adná az erdejét, és milyen feltételekkel, ha erre lehetőség nyílna?

- nem igen, a legfontosabb szempont:.....

14. Elfogadható Ön szerint, hogy az erdejében az állam korlátozza a tevékenységét, pl. meghatározza, hogy mikor vághatja ki az erdőt, vagy milyen fákat ültessen?

- nem, a tulajdonosokat nem szabad korlátozni igen, a társ. érdekeit is figyelembe kell venni
 csak a legfontosabb kérdésekben:.....
 egyéb:.....

15. Milyen gazdálkodási formára van kötelezve ?

-%-ban társas %-ban egyéni területre vonatkozóan)

16. Jelenleg milyen formában gazdálkodik ?

-%-ban egyénileg
%-ban közös képviselet útján
%-ban erdőbirtokossági társulatban
 egyéb, éspedig

17. Közös gazdálkodásra kötelezett tulajdonán megoldott-e az együttműködés tulajdonostársaival?

- igen általában igen nem, mert.....

18. Igényelné-e közös tulajdon megszüntetését?

-%-ban igen %-ban nem

19. Alkalmasnak tartja erdőbirtokosságát hosszú távú gazdálkodásra?

- igen nem biztos nem

20. Ön szerint van-e előnye a társas gazdálkodásnak az egyéni gazdálkodással szemben?

<i>önállóan választotta</i>	<i>fontos</i>	<i>kevésbé</i>	<i>nem</i>
☐ igen, mégpedig.....	☐	☐	☐
☐ igen, nagyobb tételben jobban értékesíthető a faanyag	☐	☐	☐
☐ igen, megoszlanak a gazdálkodás költségei	☐	☐	☐
☐ igen, közösen könnyebb szakembert alkalmazni	☐	☐	☐
☐ igen, egyenletes jövedelmet biztosít	☐	☐	☐

21. Ön szerint van-e előnye az egyéni gazdálkodásnak a társas gazdálkodással szemben?

önállóan választotta

fontos kevésbé nem

- igen, mégpedig.....
- igen, mert nem kell alkalmazkodni a többi tulajdonoshoz.
- igen, nem okoz gondot az osztozkodás
- igen, egyénileg könnyebb gazdálkodni
- nincs

22. Ha szabadon választhatna, melyik gazdálkodási formát választaná?

.....%-ban....., illetve%-ban.....

23. Ismeri az 1996 évi új erdőtvényt?

- igen hallottam róla nem

24. Ismeri az Erdészeti Hivatal által kiadott Erdőgazdák Kiskönyvtára című sorozat füzeteit ?

- mindet többet egyet nem

25. Ismeri az FM Agrártámogatások című kiadványát?

- igen hallottam róla nem

26. Részt venne-e a megyében erdőgazda képzésen ?

- ha fizetni kell: biztosan valószínűleg esetleg nem
- ha ingyenes: biztosan valószínűleg esetleg nem

27. Egyénileg csatlakozna-e a magánerdő-birtokosok érdekképviseleti szervezetéhez ?

- biztosan valószínűleg esetleg nem már csatlakoztam

28. Rendelkezik-e Ön, vagy közeli ismerőse erdészeti szakképzéssel ?

- önmaga családtag ismerős nem

29. Véleménye szerint szükség van az Ön erdeje kezeléséhez szaktudásra ?

- józan paraszti ész elég
- felmerülő problémák esetén szakember kell
- kell a szaktudás

30. Ön honnan szerez információkat a gazdálkodáshoz ?

- helyi erdésztől erdőfelügyelőtől
- ismerősöktől könyvekből, ismertető kiadványokból
- szaktanácsadótól egyéb:.....

31. Megoldott-e a szakember szükség szerinti alkalmazása az Ön számára?

- igen:..... nem

32. Tudja-e, hogy milyen munkákat kell elvégezni az Ön erdejében ?

- igen, ismerem az üzemtervi előírásokat
- igen, van elképzelésem a tennivalókról
- nem tudom

33. Ön szerint az 1. oszt. tölgy fűrészrönk ára hányszorosa a tűzifa árának ?

- nem tudom szerintem -szorosa

34. Milyen fatermékeket szándékozik termelni egyéni kezelésű erdejében?

- semmit tűzifa saját tűzifa eladásra szerfa rönk

35. Milyen módon tudja értékesíteni egyén kezelésű erdejében a fatermékeket?

- még nem volt értékesítésem
- az értékesítés megoldott számomra
- az értékesítéssel kapcsolatban problémát okoz: sorrend számozással)
- ár vevő fizetés módja mennyiség minőség

36. Törekszik-e az éves hozam biztosítására erdejéből?

- igen ahol lehetséges nem

37. Lesz lehetősége az elkövetkező tíz évben fakitermelést végezni?

- igen nem nem tudom

38. Fakitermelés évének meghatározásánál mit vesz figyelembe?

- saját anyagi szükségletei
- üzemtervi lehetőségek
- piaci viszonyok
- közjóléti funkció
- egyéb:.....

39. Hogyan szándékozik elvégezni az erdőfelújítással kapcsolatos munkákat az erdejében ?

- önmagam a tulajdonostársakkal együtt
- bér munkában végeztetem el egyéb, éspedig.....

40. Milyen fafajjal szándékozik az új erdő felújítását elvégezni?
mi volt:..... mi lesz:.....
41. A fentiekén kívül milyen egyéb munkákat kell még elvégezni az erdejében?
.....
42. A fakitermeléseket hogyan végzi erdejében?
.....
43. Tudja-e, hogy a vadászati jog a földtulajdonhoz kapcsolódik?
 igen nem
44. Törekszik-e a vadászati jog hasznosítására, milyen formában?
 vadászati jogot akarok szerezni bérbe adom
 nem foglalkozom a vadászati joggal egyéb:.....
45. Okoz-e gazdálkodásában problémákat a vadkár?
.....
46. Milyen gyakorisággal jár ki saját erdejébe?
 naponta hetente havonta évente ritkábban
47. Csak a gazdálkodással összefüggésben megy ki erdejébe?
 igen főként a gazdálkodással kapcsolatban nem,.....
48. Törekszik-e arra, hogy az idegeneket kizárja a saját erdejéből ?
 igen csak aki kárt okoz
 nem egyéb:.....
49. Véleménye szerint milyen további funkciói lehetnek az erdőknek a faanyagnyerésen túl ?
.....
50. Van-e természetvédelmi terület a birtokában?
 igen:.....ha nem tudom nincs
51. Elfogadja-e a természetvédelmi korlátozásokat birtokán?
 igen csak kártérítés esetén nem
52. Elfogadja-e, hogy az állam visszavásárolja a természetvédelmi területeket?
 igen, megfelelő ár ellenében igen, csereterület ellenében
 nem egyéb:.....
53. Milyen és mekkora nem erdő művelésű ágú területe van?
.....
54. Folytat-e mezőgazdasági termelést, milyen felszereltséggel rendelkezik?
.....
55. Tervez-e erdőt telepíteni?
 igen,ha talán, nem
56. Milyen fafajt, fafajokat választana az erdőtelepítéshez?
.....
57. Tisztában van-e azzal a ténnyel, hogy az erdőtelepítésekhez támogatás igényelhető?
 igen nem egyéb:.....
58. Igényel, igényelne ilyen támogatást?
 igen, minden támogatási lehetőséget meg kell ragadni
 nem, mert akkor az állam korlátozhatja a tevékenységemet
 nem, mert túlságosan bonyolult lenne az igénylése
59. Ismer-e az erdőtelepítésen kívül egyéb támogatott tevékenységeket ?
 nem igen:.....
60. Elsősorban milyen támogatást igényelne a gazdálkodással kapcsolatban?
 jogi támogatásra
 pénzügyi támogatásra
 szakmai támogatásra, azon belül:
 művelés erdészeti tech értékesítés egyéb:.....
 nem tudom
61. Tudja-e, hogy a kitermelt fa után be kell fizetni egy bizonyos összeget az "államnak" erdőfenntartási járulék) ?
 nem igen:.....

62. Mekkora és milyen jövedelemre számít az erdejéből ?

- egyszeri nagyobb összegre éves tűzifára
 rendszeres, kisebb jövedelemre nem számítok bevételre
 veszteségre számítok egyéb:.....

63. Van-e olyan erdőbirtoka, ahol nem látja biztosítottak a gazdaságos erdőgazdálkodást?

- nincs igen:.....%-ban,..... ha

64. Mit szándékozik az ilyen birtokaival tenni?**65. Ön szerint egy átlagos család mekkora erdőterületből tud megélni, ha nincs más jövedelme?**

-ha nem tudom

66. Hogyan kell adózni az erdőből származó jövedelem után?**67. Tudja-e, hogy mi az üzemterv?****68. Hallott már az erdőrendezési szolgálatról?**

- igen nem

69. Véleménye szerint mi a feladata ennek a szervezetnek?**70. Ön milyen mértékben kíván beleszólni az erdőrendezés folyamatába?**

- minden kérdésben csak a fontosabb kérdésekben, pl.:..... nem

71. Rendelkezik érvényes üzemtervvel, vagy üzemtervi kivonattal?

-%-ban igen %-ban nem egyéb:.....

72. Tudja-e, hogy a körzeti üzemtervezés évében az üzemterv ingyen megkapható?

- igen nem ha elfogadja az ajánlásait

73. Véleménye szerint miért van szükség erdőfelügyeletre?**74. Tudja-e értelmezni a felügyelőségi határozatokat ?**

- igen nem részben

75. Mit tart Ön jelenleg a magánerdő-gazdálkodás legnagyobb problémáinak ?**76. Neme:**

- férfi nő

77. Kora:

- 30 31-40 41-50 51-60 61-70 71-

78. Iskolai végzettsége:

- általános iskola szakmunkás képző szakközépiskola
 gimnázium/polgári felsőfokú végzettség egyéb.....

79. Foglalkozása:**81. Kapott előre kiértékelést?**

- igen nem egyéb:.....

Jövedelmi viszonyok:**Megjegyzések:**

10.2 A városi felmérés során alkalmazott kérdőív

1. Mekkora az erdőbirtokának nagysága ?

- 1 ha alatt 1-5 ha 5,1-25 ha 25,1-50 ha 50 ha felett pontosan:

2. Milyen messze van az erdő a lakhelyétől ?

-% 10 km belül % 25 km belül % 50 km belül ..%-ban távolabb

3. Tudja, hogy erdeje hol található?

-% pontosan % erdőtümbre % községhatárra % nem

4. Volt már a saját erdejében ?

- mindegyikben nem mindben néhányban nem

5. Hogyan jutott erdőtulajdonhoz ?

-%-ban alanyi kárpótoltként %-ban vásárolt kárpótlási jeggyel
%-ban részarány-tulajdonosként %-ban egyéb, éspedig

6. Miért szerzett erdőtulajdont ?

- hosszú távon szeretnék gazdálkodni régebben volt a család birtokában erdő
 éves tűzifám biztosításáért természetszeretetből
 kárpótlási jegyem befektetése nincs semmi szándékom, hozzájutottam
 egyéb, éspedig

7. Mekkora és milyen jövedelemre számít az erdejéből ?

- egyszeri nagyobb összegre nem számítok bevételre
 rendszeres, kisebb jövedelemre veszteségre számítok
 éves tűzifára egyéb:.....

8. Mennyire befolyásolja jövedelmét az erdőből származó bevétel?

- fő megélhetési forrás nincs jelentősége
 jövedelem-kiegészítés egyéb:.....
 tartalékképzés, vagyongyarapítás

9. Az alábbiak közül milyen szándékai vannak az erdővel kapcsolatban?

- még venne erdőt ami van, azt megtartja lehet, hogy eladja biztos eladja

10. Jelenleg milyen formában gazdálkodik ?

-%-ban közös képviselő útján %-ban erdőbirtokossági társulatban
%-ban egyénileg egyéb, éspedig

11. Részt vesz az erdőgazdálkodási tevékenység irányításában?

- igen: egyéni gazda, szervezet tisztségviselője nem: szervezetben tag ----->

12. Hány hektáron gazdálkodik a társaság)?..... ha

13. Hány darabban van az erdeje a társaságnak)?..... db

14. Kedvezőbb lenne Ön számára a birtokkoncentráció valamilyen formája?

- igen nem egyéb:.....

15. Mennyi a tagok száma?.....fő

16. A társaságon belül megoldott-e az együttműködés tulajdonostársaival?

- igen nem, egyéb:.....

17. Alkalmasnak tartja az erdőkezelő szervezetet hosszú távú gazdálkodásra?

- igen nem egyéb:.....

18. Van-e aki ki akar lépni, miért?

- igen nem egyéb:.....

19. Melyek a főbb fafajok területe?

fafajok	fiatal, ha)	középkorú, ha)	idős állomány ha)
nemesnyár			
akác			
egyéb lágú lomb			
tölgy			
bükk			
egyéb kemény lomb			
fenyő			

20. Törekcszenek--e az éves hozam biztosítására?

- igen nem Van e erre lehetősége? igen nem

21. Van-e olyan erdőbirtoka, ahol nem látja biztosítottak a gazdaságos erdőgazdálkodást?
nincs igen:.....%-ban,..... ha
22. Mit szándékozik az ilyen birtokaival tenni?.....
23. Milyen módon van megoldva a szakember alkalmazása?
saját maga főállású részfoglalkoztatás eseti nincs megoldva egyéb
24. Mennyi a szakirányítás költsége?

25. Részt venne-e a megyében erdőgazda képzésen ?
biztosan ha ingyenes nem
26. Ismeri az Erdészeti Hivatal által kiadott Erdőgazdák Kiskönyvtára című sorozat füzeteit
mindet többet egyet nem
27. Ismeri az FM Agrártámogatások című kiadványát?
igen hallottam róla nem
28. Milyen gyakorisággal tájékoztatja a tulajdonosokat a gazdálkodásról?
hetente havonta félévente évente egyéb:.....
29. A tulajdonosok hogyan részesülnek a hozamból?
éves tűzifa kedvezményes tűzifavásárlás osztalék:.....Ft/ha. egyéb:.....
30. Lesz lehetősége az elkövetkező tíz évben fakitermelést végezni?
igen nem, egyéb:.....
31. Milyen módon végzik a véghasználatot?
tagok, önmaga vállalkozók erdészet egyéb
32. Milyen fatermékeket szándékozik termelni erdejében?
semmit tűzifa saját tűzifa eladásra szerfa rönk
33. Milyen módon tudja értékesíteni erdejében a fatermékeket?
még nem volt értékesítesem
az értékesítés megoldott számomra
az értékesítéssel kapcsolatban problémát okoz:.....
34. Milyen fafajjal szándékozik az új erdő felújítását elvégezni?
 mi volt:..... mi lesz:.....
35. Milyen módon végzik az erdőfelújítást?
tagok vállalkozók erdészet egyéb
36. Milyen problémák merülnek fel a felújítás során?

37. Megoldott-e a vadászati jog hasznosítása?
saját kezelés bérbe adva egyéb:.....
38. Okoz e gazdálkodásában problémákat a vadkár?
igen nem, egyéb:.....
39. Elfogadható Ön szerint, hogy az erdejében az állam korlátozza a tevékenységét, pl. meghatározza, hogy mikor vághatja ki az erdőt, vagy milyen fákat ültessen?
nem, a tulajdonosokat nem szabad korlátozni
igen, a társadalom érdekeit is figyelembe kell venni
egyéb:.....
40. Ön milyen mértékben kíván beleszólni az erdőtervezés folyamatába?
minden kérdésben csak a fontosabb kérdésekben: pl..... nem
41. Elfogadja a környezeti erdőtervet?
igen nem, egyéb:.....
42. Rendelkezik érvényes üzemtervvel, vagy üzemtervi kivonattal?
.....% igen% nem egyéb:.....
43. Milyen a kapcsolata a hatósággal?
jó nem jó egyéb:.....
44. Elfogadhatónak tartja az alap működését?
igen nem, egyéb:.....
45. Maga a társaság vásárolna e területet erdőtelepítés céljából?
igen nem, egyéb:.....

46. Önkéntes volt-e a csatlakozása?

igen nem, egyéb:.....

47. Kilépné, ha lehetne?

igen nem, egyéb:.....

48. Tudja, mekkora területen gazdálkodik a társaság?

igen nem egyéb:.....

49. Milyen módon részesül a hozamból?

.....

50. Elégedett e az erdőből származó hozammal?

igen nem egyéb:.....

51. Véleménye szerint szükség van az Ön erdeje kezeléséhez szaktudásra ?

- józan paraszti ész elég
 felmerülő problémák esetén szakember kell
 mindenképpen kell a szaktudás

52. Ön honnan szerez információkat a gazdálkodáshoz ?

- helyi erdésztől erdőfelügyelőtől
 ismerősöktől könyvekből, ismertető kiadványokból
 társaság vezetősége egyéb:.....

53. Tudja-e, hogy milyen munkákat kell elvégezni az Ön erdejében ?

- igen, ismerem az üzemtervi előírásokat
 igen, van elképzelésem a tennivalókról
 nem tudom

54. Részt vesz e a különböző erdészeti tevékenységekben?

igen nem egyéb:.....

55. Hogyan végézik az erdőfelújítással kapcsolatos munkákat az erdejében ?

- önmagam a tulajdonostársakkal együtt
 bér munkában végeztetem el egyéb, és pedig.....

56. Hogyan végzik a fakitermeléseket?

- önmagam a tulajdonostársakkal együtt
 bér munkában végeztetem el egyéb, és pedig.....

57. Megoldott-e a vadászati jog hasznosítása?

saját kezelés bérbe adva egyéb:.....

58. Elfogadható Ön szerint, hogy az erdejében az állam korlátozza a tevékenységét, pl. meghatározza, hogy mikor vághatja ki az erdőt, vagy milyen fákat ültessen?

- nem, a tulajdonosokat nem szabad korlátozni
 igen, a társ. érdekeit is figyelembe kell venni
 egyéb:.....

59. Tudja, hogy mi az üzemterv?

igen nem egyéb:.....

60. Elfogadja az üzemterv szerinti gazdálkodást?

igen nem egyéb:.....

61. Tudja, hogy a kitermelt fa után be kell fizetni egy bizonyos összeget az "államnak" (erdőfenntartási járulék) ?

igen nem egyéb:.....

62. Tudja, hogy az erdőfelújításokat a befizetett összegekből támogatják?

igen nem egyéb:.....

63. Ön szerint van-e előnye a társas gazdálkodásnak az egyéni gazdálkodással szemben?

- igen, mégpedig.....
 igen, egyenletes jövedelmet biztosít
 igen, nagyobb tételben könnyebb az értékesítés
 igen, megoszlanak a gazdálkodás költségei
 igen, közösen könnyebb szakembert alkalmazni
 nincs, mivel:.....

64. Ön szerint van-e előnye az egyéni gazdálkodásnak a társas gazdálkodással szemben?

- igen, mégpedig.....
 igen, nem okoz gondot az osztozkodás
 igen, egyénileg könnyebb gazdálkodni
 igen, mert nem kell alkalmazkodni a többi tulajdonoshoz.
 nincs, mivel:.....

65. Ha szabadon választhatna, melyik gazdálkodási formát választaná?

.....%-ban....., megjegyzés:.....

66. Milyen gyakorisággal jár ki saját erdejébe?

- naponta hetente havonta félévente évente ritkábban

67. Törekszik-e arra, hogy a kirándulókat kizárja a saját erdejéből ?

- igen nem egyéb:.....

68. Véleménye szerint milyen további funkciói lehetnek az erdőknek a faanyagnyerésen túl ?

69. Milyen és mekkora nem erdő művelésű ágú területe van?

szántó:..... rét, legelő:.....
szőlő:..... egyéb:.....

70. Folytat-e mezőgazdasági termelést, milyen felszereltséggel rendelkezik?

- nem igen Milyen felszerelés van:.....

71. Tervez-e erdőt telepíteni?

- igen,ha nem egyéb:.....

72. Milyen fafajt, fafajokat választana az erdőtelepítéshez?

73. Tisztában van-e azzal a ténnyel, hogy az erdőtelepítésekhez támogatás igényelhető?

- igen nem egyéb:.....

74. Igényel, igényelne ilyen támogatást?

- igen nem egyéb:.....

75. Ön szerint egy átlagos család mekkora erdőterületből tud megélni, ha nincs más jövedelme?

-ha nem tudom nem lehet megélni az erdőből

76. Hogyan kell adózni az erdőből származó jövedelem után?

77. Mit tart Ön jelenleg a magánerdő-gazdálkodás legnagyobb problémáinak ?

78. Elsősorban milyen támogatást igényelne a gazdálkodással kapcsolatban?

- jogi támogatásra szakmai támogatásra, azon belül:
 pénzügyi támogatásra nem tudom
 nem igényelek semmit

79. Neme: férfi nő

80. Kora:

- 30 31-40 41-50 51-60 61-70 71-

81. Iskolai végzettsége:

- általános iskola szakmunkás képző szakközépiskola
 gimnázium/polgári felsőfokú végzettség egyéb.....

82. Foglalkozása: